

Megjelenik  
minden vasárnap.

Szerkesztő: Hádó István

b-farkasfűz 16. sz. hova  
a lap szellemi s anyagi  
ügyeit illető minden küldé-  
mények címzendők.

Kéziratok nem adatk vissza.

# ERDÉLYI PROTESTÁNS KÖZLÖNY.

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETILAP.

Hirdetési díjak:

Kétszer hasábozott garmond  
sor vagy annak tere 5 kr.  
Bélyegdíj minden beigtatás  
után 30 kr.

Nagyobb és többször megje-  
lenő hirdetéseknel külön ke-  
vezményt nyujta kiadóhivatal

Előfizetési ár:

Egész évre 6 frt., félévre 3  
frt., évnegyedre 1 frt 50 kr

FELELŐS SZERKESZTŐ ÉS KIADÓ TULAJDONOS: Szász Domokos.

**Tartalom** Menjünk együtt! Gönczi János. Az én há-  
zam imádságnak háza. — Portig nyomán. —z—y. — Egyházi la-  
pok szemléje. — Külföld: (Németország, Spanyolország.) — Iro-  
dalmi szemle. — Tárcza: Egy régi magyar nyomtatvány. Az  
kopaszságnak dicsireti. Különtélek. — Szerkesztő postája.

## Menjünk együtt!

Koronka 1880 január. 29.

Oly korban, melyet az anyagiság elve ural s  
melynek magasra tartott zászlója alatt ejelszó hang-  
zik. nem csak igével él az ember, nehéz sze-  
repe van azon lenézett s talán szükségtelennek  
is hirdetett igénytelen napszamosoknak, kiknek ama  
téren kell munkálni, hol a nagy többség vezér-  
elvének ellentétéként e jelszót hangoztatják: nem-  
csak kenyérrel él az ember; kiknek tüskét  
irtani követ fejteni kell s utat szerezni a pusztá-  
ban és a kietlenen folyó vizet. Nehéz helyzetök van  
ezeknek mert vonakodnak feljök védő kart nyujta-  
ni, magukra hagyják, megtagadják tőlük a segélyt,  
pedig a társadalom szent érdekének: az erkölcsiség és  
humanizmusnak állanak szolgálatában. Oh, ti szegény  
megvetett munkások!

Tudjátok e, hogy nem azé a tisztelet, a ki  
azt követeli hanem azé a ki azt megérdemli? Nő  
hát mutassátok meg ti is érdemelöket, végezzetek  
annyi munkát, a mennyi oly feltünö sikert képes  
fölmutatni, hogy az magára vonhassa még a másfelé  
irányzott figyelmet is, s akkor tiétek az érdem,  
tiétek az elismerés koszoruja, melyet a lelkesedés  
riadó tapsai között nyujtnak oda jutalmúl nektek.  
S nem lesztok többé megvetett munkások, hanem  
dicsőségtől körülsugárzott hősök!

Álljatok oda, hol helyetek van: a nép közé;  
szavatok találja meg annak szivét, de ne éllel, mint

Jehu nyila Joyámot. Elevenítsétek meg az igét pél-  
dátokkal; menjetek elől a munkában, mint Nehe-  
miás; ne önmagatokért éljétek még akkor is, ha  
míg másoknak világoltok, mint az égő gyertya, ön-  
magatokat emésztitek fel. Akkor az ige táplál  
és éltet, mint Kanahán kenyere. Álljatok oda, hol  
helyetek van, irtsátok a bünt, plántáljátok az erényt;  
tűrjétek megadással, mint István vértanú, a kárhoz-  
tatás reátok dobott kövének ütését. Tereljétek az ige  
felé a népet azon útból, mely ama mező felé viszen,  
hol esztelenül keresik a hasznot ama földi jóban,  
mit úgy hívnak, hogy „pénz“; akadályozzátok meg,  
hogy tömjéne javát ne hintse Mammon oltárának  
tüzére, hogy ne legyen elsőbb neki a föld, mint az  
ég s ekkor nemcsak szájjal, de szívvvel is közelget  
az Urhoz és a nép a vallásé lesz. Ekkor meg-  
szenteli a vasárnapot, kezét nem a mun-  
katevő szerszámok után nyujtja ki, hanem  
Istenhez emeli. Álljatok oda, hol helyetek van,  
munkáljatok úgy a mint erőtök engedi, vigyétek  
véghez mindezeket, változtassátok meg min-  
deneket. De csak a magatok erején! Gyá-  
molitást senkitől ne várjatok, mert ezen  
munka csak titeket illet, mert ezen mezőnek  
csak ti vagytok fogadott napszamosai,  
papok!

Valóban elszomorítóan észlelhető az a közöny,  
mely lidérez nyomásként látszik a vallás ügyére ne-  
hezülni. E téren a számba nem vevés sokszor a fő-  
dolgot is mellékesnek tekintti, s a vallás kérdésein  
kívül állónak tartja magát. Pedig a társadalom jó-  
léte nem annyira a szerencsés pénzmiveletektől függ,  
mint inkább a nép erkölcsösségétől, melyet a vallás  
melege nevel. Ki ennek gyámolítására segélyt nyujt,  
nemcsak az egyháznak, hanem a társadalomnak s  
minthogy ő is ezeknek kötelékébe tartozik, saját ma-  
gának teszen szolgálatot vele. És mégis, ha ilyen

ügyről van szó, azt kizárólag a papok dolgának szeretik tartani, mintha az csupán az ő érdekek lenne és nem a társadalomé.

Ilyen, többek között, a vasárnap megünneplésének kérdése is, melyet mintegy maga az idő vetett felszínre s melynek megoldását elodázhatlanul sürgeti a jelenkor.

A ki tudja, hogy milyennek kellene lenni a vasárnapnak, megbotránkozik rajta, midőn látja, hogy milyen az. A feljövő nap első sugára vállra kapott kaszákon és kapákon csillan meg; az utca, mezőre siető szekerek zörgése közben, sűrű ostorcsattogástás hangzik vissza; a harangok imára hívó szavát részeg torok éktelen káromkodása iparkodik túlkiáltani; a templom padjai ürességtől ásítognak, míg a korcsma lóczái recsegve görnyednek meg az oda tódultaknak tömölt sorai alatt; a kalákából mámoros fővel haza térő férj kapája nyelének erejét felesége hátán próbálja meg; a poharak között öszszekocczant ifjak egymás haját tincselgetik menydörgős „atták” kíséretében; a napszámos neki hevíltében egész heti keresetét dobja a kártya-asztalra, honnan azt néhány percz mulva más seprő a zsebébe, melynek hiányát aztán hogy pótolhassa, tán épen lopásra gondol. Mindezeknek előidézője legtöbbször az ugynevezett kaláka, vagy eszem-izomért való dolgoztatás, melyre legalkalmasabb idő gyanánt, elterjedt szokás szerint, a vasárnap van kiválasztva. Mint az olaj a tüzet, a kalákánál megkostoltolt ital ép úgy éleszti az ivás szenvedélyét, mely aztán, hogy kielégítést nyerjen, esztelen dorbézolásba sodorja áldozatát, melyből mindig üres zsebbel és betegen menekül ki az. S természetesen a dorbézolás-á szilajult kedv kiirtja a szivekből a szemérmet, ártatlanságot, erkölcsösséget, s meghódítottját oly tette ragadja, mely a gyalázat saránál végződik, vagy oly útra tántorítja, mely a családi béke és anyagi jóllét romjai közé vezet. Ime, a vasárnap, a lelki épülés ideje, ilyen jeleneteket mutat fel! A nyugalom napja így van megszentelve!

Mint a mély medret ásott folyó csak erős gáttal tartóztatható fel, úgy az elharapódzott szokásnak is csak nagy erő állhatja útját. Egyesek ereje a nagy áramlattal szemben megsemmisül. Széles áramlat a vasárnapi kalákázás is. Képes-e ezzel megküzdeni magára hagyatva a pap? Hiszen neki egyedüli fegyvere az erőtlen szó, mely elvész a dorbézolás zsi-vájában.

A vasárnap megünneplése, tekintve a meg nem ünneplés szomorú következményeit, egyszersmind társadalmi ügy is; mert egészséges erkölcsök teszik egészségessé a társadalmi életet. Napjainkban pedig a társadalmi élet beteges tünetei gyanánt aggasztólag ütögeti elő magát itt-ott a korrupció, mely néha vérfoltok között jelen meg. Támogatni kell tehát a vallást, hogy nemes célját: az erkölcsi élet javítását, a szó valódi értelmében, megközelíthesse. Egyengessétek az Urnak útját! Az erkölcsiség társadalmi érdek is levén, ennek életre keltésében munkálni kinek-kinek szent kötelessége. Segítsetek tiszteletet szerezni a vallásnak, hogy annak melegágyában dúsan tenyészhessenek az erkölcs virágai. Ime! a tiszteletlenséggel illetett vallás, az eldobott, megtaposott erkölcs gyámolításért kiált: szent nép, királyi papság, hol vagytok? Jöjjetek segítségére a szegény munkásoknak, kik az Ur szőlőjében fáradoznak! Segítsetek felemelni e veszélyes áramlattól elnyomottakat!

A vasárnap megünneplésének érdekében a kezdeményező lépést már több helytt megtették, de még eddig siker nélkül. Most is épen, mint ezélt, templomozás ideje alatt a végrehajtó liczítal az uzsorás javára, a falu gyülesezik s az adó-executor is betoppan, épen akkor, mikor a templomba kellene menni. Miért ne járná hát a kalákázás?

A baj sokkal nagyobb, semhogy közigazgatási úton kellőleg segíteni lehetne rajta. E tekintetben országos intézkedésre van szükség nálunk is, mint a hogy intézkedett Német- és Angolország.

Sőt minthogy a vasárnap megünneplésének kérdése nemcsak egy vallásfelekezetet, hanem országszerte mindeniket egyaránt érdekli: szükség volna megmozdulniok a többi felekezeteknek is, hogy az egész hazában létező összes keresztyén egyházak egyeteme emelne fel szavát egyszerre az ország törvényhozó testülete előtt.

Ez az ügy mindnyájunkké; a javítás szükségét együtt érezzük; nosza hát fel, menjünk együtt!

Gönczi János.

### Az én házam imádságnak háza.

— Portug nyomán. —

Az én házam imádságnak háza, ti pedig tétetek azt latroknak baltangjokká. Luk. 19, 46.

„Isten nem lakik kézzel csinált templomokban!”

Az ő háza a világ. A világegyetem számtalan lénye imádja Őt, mert Ő valamennyit magához vonza; az ő lellete áthat mindeneket s mindnyájan érzik bölcsességét s kegyelmét.

Az ő háza a föld, az emberi nem lakhelye, mert az ember természetében rejlő vonzódással szól így: „Az én lelkem szomjuhozza Istent, az élő Istent!“ Az emberiség a föld minden tájékán leborul egy felsőbb való előtt, hogy őt magához emelje, miként egyik gyermek sirással, a másik kiáltással kéri, hogy anyja keblére ölelje. Az ember, mint egy harmatcsöpp, melyen a végtelen mindenség világosságának sugára ezer színben török meg, s melyben az istenség visszatükröződik, mindig könyörgő volt s az is marad mindig Isten gyermekei, emberek! tegyétek a földet imádságnak házává s ne a latrok barlangjává!

Az Isten háza a természet, pompájában, fenségében. Nem illet-e meg, nem gyönyörködtet-e, nem tesz-e talán egészségessé téged, minden könyörgés nélkül is, maga a természet, az ég, a föld, a csillagos éjszaka, a verőfényes nappal, a hegy, a völgy, a rengeteg, a tenger? Nem hív-e fel imára áhitatos csöndje a kis erdei kápolnának, melyet maga a természet épít. Ott, hol a száz éves tölgyek ágai egymásra borulva egy kis kápolnát alkotnak, ott, valóban, csak ott értjük meg, hogy miért imádták őseink isteneiket az erdő csendjében és az erdő halk morájában. A jó Isten ott lakik

Nem az áhitatnak helye-e a fenséges hegy-koszoru, a csodálatos, hallgatag, ezer csillagtól tündöklő mennybolt, a végtelen tenger? Nem az áhitatnak ideje-e egy új élet-től pezsgő tavaszi nap, egy csöndes, harmattól csillogó nyári regg? Nem az áhitatnak háza-e a természet? Még akkor is imaház az, midőn hetekig borítják ólomszürke felhők a napot, s midőn az eső szakadatlanul szakad s a mezőn s szántóföldeken ringó dús kalászatokat, az emberek reményégeit a porba sujtja; midőn ismét a nap után eszenesz s érzed, hogy nélküle nem élhetsz, a mint az ember nem élhet a szeretet s öröm melege nélkül s nem élhet boldogan s nem halhat meg nyugodtan a mindenség napja Isten nélkül. Igen, borus ég alatt is eképen kell imádkoznunk Isten, te alkotsz mindent, te mindent jóra fordítsz; mi — korlátolt szellemek — csak az egyesre, a kicsinyre tekintünk s csupán a mi személyes s pillanatnyi érdekeinket, kívánságainkat, reményeinket tartjuk szem előtt: Te Isten, te látod az egészet, az örökkévalót is, s még a megmagyarázhatlant s fájdalmast is, mint a mindenségnek egyik kiegészítő részét, az egésznek javára s összhangjára használod föl!

Bocsásd meg, oh, Mindenható! rövidlátó teremtményednek kételyeit s elégedetlenségét, taníts meg minket bizni és hinni . hinni egyedül benned, szilárdul!

Vajha azok, kik így szólnak: „A templom falai szűkek nekem, a természetbe kell mennem, csak ott lakik az Isten!“ — tennék a természetet imádkozásnak házává s ne lepleznék csupán vallástalanságukat e mentéssel, bár táplálnának sziveikben Isten iránt

hálát s szent fogadalmakat, tán akkor azon helyeket is felkeresnék, hol az Isten igéje s az orgona méla hangjai buzditnak áhitatra!

A természet legyen imaházunk, mint egyik nyilvánulása az isteni szellemnek s ható erőnek. Igaz, hogy ezt ma már sokan úgy magok, mint másokra nézve lehetetlené tették, mert tagadják a természetben a szellemet, a mely mindent teremt, gondol, rendel s a természet háztartásában mindent cél felé vezérel. Ezek csupán az anyagot nézik, a parányok chaossát csupán; a minden cél és szándék nélkül vakon működő erőket, a létért folytatott öntudatlan harcát azon lényeknek, melyek a természetet gyilkosok barlangjává teszik, a melyben az erősebb a gyengét elnyomja, legyőzi; egy vakon működő gépet, teljes hiányával egy fensőbb rendező ész és szeretetnek, mely mindent jóra fordít, minden sebet beheggeszt, minden fájdalmat megennyhit. Az alig mult évtizedek a természet könyvéből még az Isten dicsőítését zengék:

Oszlopsoros szép templomid  
Alapját bizton megvetéd;  
Hívó szemem, bár merre néz,  
Ott látja atyját, Istenét.

Most pedig teremtésről beszélnek, Teremtő nélkül; egy oly világról, a mely maga magából fejlődik ki, fensőbb igazgató Ész és határozott cél nélkül; kitörülték e világból a mindent átható eszmét, a világszellemet s a halhatatlan emberi szellemet. A kutató szellem s tudomány így az egyesnél, az anyagnál marad s annak ható erejénél s törvényeinél, de nem emelkedik a legfőbb Szellem sejtelméhez s hívéséhez.

Oh, nézzétek a csillagos eget! Nem készíti-e térdre borulni e végtelen titokzatos világegyetem nagyszerű rendje az embert, hogy imádja a kifürkészhetlen Alkotót, Teremtőt; nem fogja-e folyton arra a vallomásra indítani: Hiszünk Istenben, az ég s föld mindenható Teremtőjében?

Legyünk nyugodtak! A természet imádkozásnak háza lesz újra csaknak, kik a hiábavaló tévelygés s a kétely miatt Istent elvetették. A világot Isten nélkül gondolni, csak pillanatokig tartó tévedés. Mi feltétlenül hiszünk, épen mint Jézus, a természetnek fenntartójában s imádjuk őt az eső s napfény adóját! Az én házam imádkozásnak háza! Tegyétek a templomokat is az imádkozásnak házaivá s emeljétek a sziveket Istenhez, a közös imádság által. Ne tegyétek azokat a lélek, a szellemszabadság, az áhitat s keresztyén felebaráti szeretet megőző barlangjaivá!

Ne engedjétek szivetekben kegyes érzület helyett önérdeket, áhitat helyett élvágyat gerjedni. A fi a templomba lép, jusson eszébe: „Az én házam imádkozásnak háza!“ Tegyétek lakházaitokat is Isten házává, a melyben a család üdvére szépen egyesül e két mondat: imádkozál s dolgozzál; a hol egy komoly s mégis vidám, barátságos, békés, szeretetteljes, szolgálatkész, hű szellem uralkodik, mely a szívnek Istenhez való emelése által mindig újjá születik. Terjesszük ki kezeinket házunk felett, hogy az mindig imádkozásnak háza maradjon s akkor mindig béke s boldogság fog ott honolni.

Tedd szívedet is Istennek házává. Isten azt kívánja, hogy mindenekelőtt az legyen oltára, melyről az áldozat lángja hozzá emelkedjék. Ne engedjük, hogy etemplom pusztá, néptelen maradjon, menjünk bele gyakran a nehéz, úgy, mint a jó napokban, imádkozzunk ott áhitattal, alázattal s bizalommal s akkor Istennek ereje, oltalma s áldása mindig velünk leend.

Bár kimondhatná Isten házunkról úgy, mint szívünk-ről: Ez az én házam s az én házam imádkozásnak háza!

—z—y.

## EGYHÁZI LAPOK SZEMLÉJE.

A „Prot. egyh. és isk. Lap nagy érdekű cikksorozatát indit meg Török Pál tollából a gymnasiumok szervezetéről.“

A convent kiadta Molnár A. javaslatát az e. kerületeknek. Az egyetemes tanügyi bizottság novemberi tanácskozásának eredményét szintén a superintendentiák elé terjesztendi. A gymnasiumok berendezése eszerint nevezetes tárgya lesz közelebbi időben tanácskozásainknak. Sőt az állami törvényjavaslat is beterjesztendő lévén — ez ügy ma-holnap országos vitatkozás és intézkedés tárgya leend.

Az ügy nagy fontosságu, mert a nemzet jövő intelligentiájának kiképezéséről van szó. Megérdemli, hogy a szakférűak hozzászóljanak. Czikkiró reményli (méltán!), hogy egynémely figyelemre méltó észrevételeket tehet. Mielőtt azonban tárgyalásba bocsátkoznék, szükségesnek látja a művelt nagy nemzetek gymnasiumainak szervezetét közzé tenni. A drezdai kir. gymnasium tantervének ismertetésén kezd.

A gymnasium 9 osztályból áll. Tantárgyak: vallás-tan I—III osztályban hetenként 3—3 órán, IV—IX osztályban het. 2—2 órán; német nyelv I—III o. het. 3—3 órán, IV—V o. het. 2 órán, VI—IX o. het. 3—3 órán; latin nyelv I—VII oszt. het. 10—10 órán, VIII—IX o. het. 9—9 órán; görög nyelv III—IX oszt. het. 6—6 órán; héber nyelv VII—IX o. het. 2—2 órán; franczian nyelv II oszt. het. 3 órán, III—IX oszt. het. 2—2 órán; angol nyelv VI—IX oszt. het. 2—2 órán; mennyiség-tan I—III oszt. het. 3—3 órán, IV—IX oszt. het. 4—4 órán; természetrajz I—VI oszt. het. 2—2 órán; történelem I—V oszt. het. 2—2 órán, VI—IX oszt. het. 3—3 órán; földrajz I—V oszt. het. 2—2 órán; természettan VII—IX oszt. het. 2—2 órán; philosophiai propaedeutika VIII—IX oszt. het. 1—1 órán.

A felsorolt tárgyakból az egyes osztályok 25—26 órát hallgatnak hetenként. És ezenkívül tanulnak szépírást, rajzot, éneket, tornát; úgy, hogy ezekkel együtt az egyes osztályok heti óraszámá 31—43-ig emelkedik.

A „Protestans Hetilap“-ban Bierbrunner Gusztáv ir vezércikket „miért vagyunk mi protestansok?“ cím alatt.

A catholicismus abban reménykedik, hogy a protestantismus magában széthullva, csoportonként vissza fog térni az egyedül idvezítő egyház kebelébe. Magok a szabadelvű katolicusok is — Albach, Hyacynth — ama meggyőződésüknek adnak kifejezést, hogy a protestansok határtalan önkormányzata és szabad vizsgálódási elve széthullásra — s végül a catholicismus kebelébe való visszatérésre fog vezetni. Sőt saját sorainkban is sok csüggedő lélek van, kik azt hiszik, hogy elpusztulunk, ha vissza nem térünk elődeink hitéhez és a szigoru egyházi fegyelemhez. Czikkiró elismeri jogosultságát e felfogásnak is. Ám, ha a jövőre tekint, a haladás hiveinek optimismusát, a protestantismus diadalában vetett reményeit nem tarthatja pusztá kedvencz képzelménynek. A közelebb mult 3—4 évtized mutatja, hogy a protestans felekezetek egyesülésének ügye folyvást halad. Egyházi lapjaink nem nevezik magukat többé ágostai vagy helv. hitvallásu, hanem egyszerűen protestans lapnak. Dr. Schweizer, a híres zürichi tanár, 1844-ben kiadott munkájában még szigoruan a ref. egyház alapján állt; 1863-ban kiadott „Die christliche Glaubenslehre nach protest. Grundsätzen“ című művében már kifejti, hogy az evangelikus protestantismusban érlelődő unio első sorban azon mindkét felekezetben létező közös körülményből származik, hogy a hierarchiko-papistikus catholicismus és a skeptikus hitetlenség ellen protestál. Ezen tiltakozás hivatásunk. Ezért vagyunk protestansok.

Czikkiró ezután Weiss F. G. Adolfnak a gráci prot. egylet m. évi okt. ülésében tartott felolvasására tér át, melynek címét (Warum sind wir Protestanten?) és tartalmának egy részét saját cikike számára kölcsönözte. Erről a jövő számban.

## KÜLFÖLD.

### Németország.

(A téritő társulatok száma.)

A legutóbbi statistikai kimutatás szerint, melyet Dr. Christlieb, bonni lelkész, állított össze, jelenleg 70 téritő társulat létezik, ezek között 27 Angliában, 18 Amerikában, 8 Németországban és egy Helvétiaiban. E társulatokban 2500 misszionárius, s 23000 bennszülött katecheta működik. Az ezen társulatok által megtéritettek száma körülbelül 1,650.000; csupán 1878 óta 60 ezeren keresztelkedtek ki. E 70 társulat évi kiadásai 31—32 millióra rugnak, mely összegnek fele Angliára esik. A társulatok által fenntartott iskolákban több mint 400000 tanuló nyer oktatást. A biblia 226 nyelvre fordítatott le, s körülbelül 148 millió példány osztott ki belőle. Végre a mi a legfőbb, a missionáriusok 70 oly nyelvnek, melynek irodalma épen nem volt, megalkották irodalmát azért, hogy bibliát ezen nyelvekre átültették.

### Spanyolország.

(A szabad köművesek ünnepe.)

Érdekes ünnepélyeknek volt színtere Spanyolország az elmúlt hetekben. A Spanyolországban fenálló (körülbelül

260) szabadkőműves páholy ugyanis ekkor tartá évi ünnepét, december 27-kén Szt. János napján. Ez ünnepélyek nyilvánosan tartottak, s két kordovai páholy épen azon teremben tartá meg ünnepélyét, hol régebben az inquisitio székelte.

—z—y.

## IRODALOM.

Új ifjúság irodalmi vállalat. Századunknak bizonyára örvendetes törekvése, hogy az ifjúság és nép kezébe erkölcsös és hasznos olvasmányokat jutányos áron iparkodik adni, melyek által azoknak nemcsak ismeretkörét akarja mindinkább nagyobbítani, hanem azok izlését finomítani, gondolkodását helyesen irányítani és odahatni igyekszik, hogy úgy a serdülő korban levők, mint a felnőttek fogékonyakká legyenek a szellemi élvezetekre. E czélt tűz-

te ki magának a „Magyar ifjúság és népkönyvtár“ cz. vállalat, mely Kisfaludy Tóbiás szerkesztése alatt iparkodni fog oly olvasmányt nyújtani az ifjúságnak, mely hasznosan és szivnemesítőleg hasson az ifju kedélyére. A kiadó a gyűjtőknek minden 10 példány után egy tisztelet-példánnyal kedveskedik. Az előfizetési árak ezek: Egész évre 5 frt 50 kr. (póstaküldéssel együtt). Félévre 3 frt. Negyedévre 1 frt. 50 kr. Egyes szám ára 15 kr. Minden vasárnap egy-egy 36—48 oldalra terjedő füzet jelenik meg borítékkal és szép aczélmetszetű czimképpel. A ki egész évre fizet elő, újévkor egy csinos olajszinnyomatu képet kap minden utánfizetés nélkül. Egy év alatt körülbelül 18—20 teljes elbeszélés jelenik meg s így néhány év alatt valóban szép és mulattató ifjúsági könyvtár szerezhető olcsó áron. A hozzáunk beküldött első füzet rendkívül tartalmas és diszes, miért is melegen ajánljuk a vállalatot lelkészeink s különösen népkönyvtáraink figyelmébe.

# AZ „ERD. PROT. KÖZLÖNY“ TÁRCZAJA.

## Egy régi magyar nyomtatvány.

A XVI. századi magyar irodalmi termékek közt nevezetes tünemény, a feltűnő elmeéllél s igazi humorral irt „Kopaszság dicsireti“ az akkori magyar prózának egyik legjelesebb darabja.

Ezen 1589-ben Kolozsvártn nyomtatott s 7 negyedrétt levélre terjedő könyvecskének egyetlen teljes példánya az erdélyi Muzeumi könyvtárban van, s e példány után közli azt most e lapok szerkesztője, mai helyesírással, de az akkori kiejtés megtartásával. E teljes példányon kivül még csak egy czimlaptalan csonka példány ismeretes a százszvárosi reform. gymnasium könyvtárában, melyet az erd. Muzeum példányáról betűhű másolattal pótolattam.

Ki volt e névtelenül kiadott könyvecske szerzője, oly kérdés, melyet csak hozzávetőleg dönthetünk el. A XVI ik század végén élt erdélyi magyar írók közzül e munka szerzőjéül csak Hunyadi Ferencz et, elébb Báthori István lengyel király utóbb Báthori Zsigmond erdélyi fejedelem orvosát, a régi remek irodalomban, a költészetben s a természettudományokban egyiránt jártas férfit, gondolhatjuk, ki Bod Péter Athénása szerint „nevezetes tudós, mind jó dokk s mind szép tudományu orvos doctor“, e mellett „vi-

dám és játszi elméjü ember“ volt. Tréfái közzül egyet Bod Péter érdeemesnek tartott feljegyezni: „Mikor — ugymond — 1595. eszt. Zsigmond Szinan Basa ellen Oláhországba nagy készüllettel ment volna, Ferencz doctor olyan hirt költött alattomban az udvari ifjak közzül, hogy ő tudna olyan fegyver ellen való orvosságot, melylyel valaki élne, azt a golyóbis nem találná; a fülébe menvén a fejedelemnek mint ifjú embernek, és Ferenczet reá kérdvén, nem tagadta meg, sőt állalta, hogy ugy vagyon, de az afféleszerekkel való ládáját Brassóban hagyta. Utánna küldvén őtet a fejedelem, azt irta vissza Brassóból: ő a ládájában olyan fegyver ellen való orvosságot talált, hogy valaki azt akarja, hogy az oláhországi hadakozásban a golyóbis ne találja, az üljön Brassóban, a mint ő is fog cselekedni, s javalla, hogy a fejedelem is ugy cselekedjék.“ Ily játszi elméjü embert a XVI. századi nagyon is komoly magyar tudósok közt egyet sem ismernek, s éppenezért merem a „Kopaszság dicsirété“ nek megnevezetlen írójául a tréfáiról Bod Péter korában is emlékezetes Hunyadi Ferenczet tartani.

Szabó Károly.

## Az kopszszágnak dicsireti.

Gaude calua cohors, capitis nam gloria vestri  
Cynthia fulgenti nunc velut orbe nitet.  
At coma reddebat si quem nutrita superbum,  
Illico tonsoris suadeo tecta petat.  
Perlegit hunc crinitus enim quicunque libellum,  
Omnibus à membris optet abesse pilos.

Nyomtatott Colosvarat  
1589 Esztendőben.

Hivának minap vacsorára és mikor az meghagyott helyre és órára elmentem volna, hát immár az vendégek, kiket az gazda hivattatott, mindnyájan el gyültek és az szokás szerént veszteg ülve egymással beszélgetnek. Kik közzül mikor én is leültem volna, kezdém szemlélni az jelen való uraimat, s láték ott egy idegen embert is, kivel az előtt semmi ismeretégem nem volt, egy tekintetes, öreg

ábrázatú szép vén ember és az mint vöm eszemben, az többi, mint nálloknál idésbet, megböcsüllek vala. Itélém azt, hogy az gazda csak azért hitta oda, hogy az vendégek, főképpen az iffiak, megtekintvén az embernek személyét, az lakodalomban tisztességesben viseljék magukat, és amaz is jó példa adó legyen. Ezemben egy kevés vártatva az étket elfogák, és az mosdás után az asztalhoz ülénk. Minthogy pedig az mi nemzetünk szokása szerént hajadon fővel szoktunk enni, tekinték az vén emberre, s tehát csak az nyakán vagyon egy kis haja, egyebütt kopasz. Mingyárást juta eszembe az Homerus verse (Iliad 2.) a hol azt írja, hogy egy féle nemzetség vagyon, kit ő Abanteseknek nevez, az kiknek hátul vagyon hajok. De minthogy az ember ismeretlen vala nállam, és még az vacsorának elején valánk, semmi szóban sem elegyedtünk vala, semmit sem merék szólni: vöm azért eszemben, hogy az iffiak közzül is némelyek mosolyodnak vala egymásra, de ők is csak orrokat fogván lesüték fejeket. Az gazda pedig kezdte kínálni, hogy vigan lagnánk, mert ő jó kedvvel tartana: az uraim megköszönék néki és kívánsága szerént az ételhez itálhoz kezdék. Először annak okáért nagy csendesén hallgatásban lónk, az még szomszúságunkat itállal és éhségünket étkekkel elnyomók: az után ki ki mind vigyázni, beszélgetni szomszédjával külemb külemb féle dolgokról kezd. Az ki pedig én mellettem ül vala egy felől, hozzám hajla, és az fülembé sugva mondá: Én azt hiszem, hogy az gazda csak azért hívatta imez vén embert ide, hogy kevesebb gyertyája keljen el, mert az feje, az mely sima és fényes, szabadon eleget látunk az világánál. Ezen én elmosolyodám, és az másik szomszédom is, azt hiszem, hogy hallván ez szót, monda: Bezzeg könnyű volna imez jámbort beretválni, bizony ezután sem gazdagulhatnának meg az barbélyok. Mikor így nevetkeznénk és untalan tekinténék az vén emberre, revé eszében, hogy ötet csúfoljuk s monda.

Egyéb tudós és okos nemzetségek, mikor esznek, süvegöket az fejekben tartják: az magyarok pedig le szokták vetni: mely szokásra talám az Sz. Pál irásából (I. Cor. II.) vöttek alkalmatosságot, ki azt írja, hogy szemérem ha az férfi mikor könyöreg valamivel befedi az fejét. Az magyarok pedig nemcsak az asztal áldáson kezdik gyakran el az ételt, hanem valamennyiszor isznak, annyiszor említik az Istent, és azoknak, az kikre köszönik poharokat, kit az egyéb nemzetség nem mindenkor mivel, sok jó szerencsét és áldomást szoktak kívánni és Istentől kérni. Azért azt ítélték, hogy jobb fel sem tenni, hogy nem mind untalan levetni azt a süveget. Vagy talám az eledeleket, kiket Isten az embernek táplálására teremtett, akarták ekképpen megböcsülleni. De valami az oka, én csak azért nem megyek örömezt lakodalomban, hogy mihelt letészem süvegemet, mingyárást kész csúfság vagyok némelyeknek, mint im most vészem eszemben, hogy imez uraim is engemet nevetnek. De most nem annyira bánom, ha csúfolnak is, mint elein, mikor az hajam el kezdé hullani, mert immár az idétől s a szokástól vagyon, hogy könnyebben szenvedem.

Nem is értem szerető uraim (akkor reánk tekinté), mivel vattok tü is ékesbek és jobbak az kopaszoknál, noha sűrű hajatok és üstökötök vagyon. Tudjátok-é, hogy az haj és szőr igen alávaló marha, és az testnek csak haszontalan nedvességéből és verejtékéből léssen, mint szinte az köröm. Azért a természet, ugy mint héában való és ártalmas dolgot, az testnek külső részére taszítja ki. Az emberek is miképpen az verejtéket és körmet, azonképpen az haját is el szokták metélni és bálni töllök, mint haszontalan dolgot. Hogy pedig a szőr efféle nedvességből teremjen, meg tetszik abból is, hogy az mely tagja nedves az embernek, ott szokott nőni és még a holt testekön is terem: mint én azt hallottam és olvastam is historiákban egy iffiu felől, hogy az akasztófán harmad napra nagy szakállát nőt volt. Nem is csuda ez, mert az nedvesség az, kiből a szőr terem, nem mingyárást száll ki az testből. És minthogy az mogholt test érzékenség nélkül vagyon, azonképpen az haj is megholt dolog. És innét vagyon, hogy az régiek, mikor az halottakat siratták, hajokat elmetélték, szaggatták, és azt hánták az koporsóban, mert ugyanis az meghólthoz holt dolog illik. De ugyan az okossághoz és eszességhez sem illik az haj és szőr, mint csak ebből is megtetszik, hogy az természet az oktalan állatoknak bőv és sűrű szőrt adott, az embernek pedig, minthogy okosb elmével bir, jobb részére teste mezítelen, szőr nélkül vagyon. Némely tagján azért ő neki is szőr terem, hogy e ne higgye magát s ítélje azt, hogy semmi köze nincsen az halandó oktalan állatokkal. De azért az mely emberen kevesebb szőr vagyon, szinte annyit különböz az egyéb emberektől, mint az ember az oktalan állattól. Mert látjuk az oktalan állatok közt is, hogy az juh, mindeneknek ítéleti szerént, mindennél gorombább, kinek szertelen sűrű szőre vagyon. Kiből ugy tetszik, hogy ellensége az eszességnek a szőr, mert nem lagnak együtt. Az vadászok is azt tartják, hogy az mely ebnek mezítelen az füle és hasa, az olyan jobb. Az embernek tagjai közt is az melyek legbecsültebbek, szőr nélkül vadnak, mint szinte a szem is, kit minden tagjainknál inkább szeretünk és féltünk, igen sima. Nem tudom azért mit dicsekedtek hajatokkal, ha látjátok, mely alávaló dologból léssen, és mely nagy ellensége az eszességnek. Az kopasz emberek pedig minden időben becsültebbek, tudósok és bölcsék voltak. Kiben ha kételkednél, tekintsd meg az régi szenteknek és bölcséknek megírott és kifaragott képeket, ábrázatjokat, ugyan nem találsz valami nevezetes fő embert, ki kopasz nem volt volna. És hogy az mostaniakról ne szóljak, kopasz volt ám Aristoteles, Socrates, Diogenes, Cicero, Anacreon, Aristophanes és az többi fő pogán bölcsék. Sőt még Julius Császár is kopasz volt, kinél jelesb, hatalmasb és erősb fejedelem soha sem volt. Hát ha még a Sz. Prophétákat és Apostolokat elé hozom? Hiszem hallottátok, hogy amaz nagy Elizeus Prophéta kopasz volt, kinek mondják vala az gyermekek, no fel kopasz, no fel kopasz: de az Isten megbünteté azokat, az kik az kopasztságot nevetik vala. Jonás Prophéta is kopasz vala, mint ő maga megírja. Azonképpen az fő Apostolok

Sz. Péter és Sz. Pál kopaszok voltak, mint megtetszik képekből. Sőt ha mikor az képírók valami eszes, tanácsos fő személyt akarnak írni, mingyárást kopasz embert írnak. Mert ők is tudják, hogy nem szokott lakni az bőv és sűrű haj közt az eszsesség. Ezt pedig a természet is megmutatja, mert az gyermekeknek és iffiaknak szokott bőv és sűrű haját adni, mely időben az emberek tudatlanok és gorombák, az vénségnek pedig jele az kopaszság, mikor immár az ember megért erkölcsben vagyon, bölcs, tudós és mértékletes minden dolgában. Azért hull pedig akkor el az haj, mert nem lakhatik együtt az eszsességgel, mint az sötétség nem fér össze a világossággal. Ha pedig nem minden vén kopasz, nem csuda, mert nem minden vén eszes és nem minden éri az emberi állapotnak czélját el.

Ki legyen pedig az oka, hogy akkor eszesül meg az ember, mikor meg kezd kopaszúlni, noha nehéz a természetnek titkait kifejtetni, de mind az által az mennyiből hozzá férek, im megmagyarázom.

A természetnek ilyen felfogása és szokása vagyon minden cselekedetben, hogy semmit hértelen végben nem viszen, és tökéletesen hamar el nem végez, hanem lassan lassan illendő gradusokon viszi végben. Mint ez megtetszik az földi veteményekben és gyümölcsökben. Mert mind az fák, s mind a gabonáknak előszer gyökerek léssen, ez után fűvé vagy gyenge veszszőkké változnak, az után virága léssen, végezetre gyümölcsöt terem, melyben vagyon az mag, kiből viszontag fa és gyümölcs teremhet, és ez utolsó vége és czélja az veteményeknek. Szintén azonképpen az emberben is az okosság és bölcsesség üdövel léssen és nevedik. És mivel hogy a fő az okosság helye, azt előszer az természet ékesíti, miképpen az fákat levelekkel, virágokkal: azonképpen az főt is hajjal. De miképpen az gyümölcs nem terem addig, az míg az virág és héában való levelek el nem hullanak: azonképpen az főben is addég nem léssen okosság, az míg ott a sűrű haj léssen. Azért mihelt látod, hogy valamely fő meg kezd kopaszúlni, ottan tudjad, hogy az természet az okosságnak ott készit helyet, és az olyan fő háza és lakó helye az bölcsességnek. Innen vagyon, hogy az isteni tudományban forgolódo bölcs férfiak, az papok és barátok, tudván azt, hogy nem fér össze az sűrű hajjal az bölcsesség, ha az természet haját adott nekik is, őmagok szabad akaratjuk szerint megkoppasztják magokat, és nem csak az fejeken nyírnck pilist, hanem mind szakállokat, bajuszokat elberetváltatják. Ugyan ezent olvassuk az régi pogán bölcsök felől is, mert azt írják az Aegyptombeli bölcsök felől, kiknek tudományát még Mózes is tanulta, hogy nem csak szakállokat, hanem még szemöldököket is, és minden szórt testekről el nyirettek. Azért ha erőszakkal lött kopaszságnak ilyen nagy haszna vagyon, mennyivel inkább böcsülletes az, kit ő maga az természet téssen kopaszszá? Vélem pedig, hogy ez bölcs embereket erre az cselekedetre vitte ilyen gondolat. Az ember kis világnak neveztetik, azért hogy valami vagyon ez széles világban, az mind rövid summában az emberben megtalálthatik, és annak az nagy világnak ugy mint tüköre és ábrázatja. És hogy az

többiről most ne szóljunk, az feje hasonlatos a menyországhoz, mert miképpen az menyország kerek és gömbölyű, azonképpen az embernek feje is: és miképpen az menyben hét planeta vagyon, azonképpen az főben is az érzékenységnek hét eszközi vadnak, az két szem, az két fül, az két orra lik és az száj. És miképpen az menyben laknak az angyalok és az bódog lelkek: azonképpen az emberi okosságnak lakó helye az fő. Annak okaért, mivel hogy az menyország igen sima és kopasz: azonképpen az bölcsök azt ítülték, hogy örömesben lakik az Istennek lelke és az bölcsesség az sima és kopasz főben, hogy sem az hajás és borzasban. Mert az alsó dolgoknak hasonlatosoknak kell lenni az felső és menyiekhez. Menyben pedig semmi nincs hajás, szőrös, hanem minden kopasz, mint az hóld, az nap és csillagok. Mert ha ki emlitené amaz csillagokat, kiket hajásoknak és üstökösöknek hinnak: azok ugyan nem csillagok, sem menyben nincsenek, hanem csak itt alatt az alsó égben léssenek, az fellegeken felül, a száraz gőz, párából, búzból és füstelgésből, ki az földből megyen fel, és ott fen való melegségtől és az menyországnak forgásától felgyúlad és megég: az csillagok pedig sem meg nem égnek, sem el nem vesznek, amaz pedig csak ideig tart, azért ugyan nem kell csillagoknak is mondani. De ha szinte csillagoknak hivod is, megtetszik innét is, mely hasznos dolog az haj és üstök. Mert valamikor afféle hajás csillagok támadnak, sok nyavalyát és veszedelmet hoznak, éhséget, dög-halált, szárazságot, szélvészt, fejedelmeknek és főembereknek halálát jegyzik. De amaz kopasz csillagok az menyországot is megékesítik, mindörökké is megmaradnak, és az éjjeli sötétségben is világosságot szereznek. Az hóld pedig hogy kopasz legyen, csak abból is megtetszik, hogy köz példa beszédben is az kopaszokat mikor látják, azt szokták mondani: ám felkölt az hóld. Mert ugyanis szinte azonképpen telik meg és nevedik az hóldnak világossága, miképpen az eszes embernek fejről hull le az haj. Legelőszer az hóld csak olyan mint egy sarló, az után félig telik, végre teljességgel éppen világos. Szinte azonképpen az kopaszoknak is gyakorta előszer az homlokokról hull le az haj, az után lassan lassan elkopik az többi is, és végre olyan léssen mint egy teljes hóld, és ugy fénylik mint az nap. Az fényesség pedig és az világosság böcsülletes és isteni természethez hasonló dolog, az fényességnek oka az simaság: de az fő nem lehet sima, sem fényes, az míg az haj ott léssen. Értik ezt az leánzók és iffiu asszony-állatok, mert hogy szép és sima legyen homlokok, ki szokták tóztól szaggatni az homlokokról és orezajokról az szórt és haját, és ő magok megkoppasztják magokat, mert vészik eszekben, hogy az szőrösség ellenkezik az ékességgel. Nám az iffiu legények is, mentől frissbbek és szebbek akarnak lenni, annál gyakrabban nyiretik magokat, koppasztják, símitják fejeket.

De mindézeknek felette az egésségnek is használ az kopaszság, mert az kik vagy szem vagy fő fájástól félnek, elnyiretik hajokat, sőt az orvos doktorok is, az mely betegnek sűrű haja vagyon elnyiretik. Innen vagyon, hogy az

Aegyptombeliek az orvosságnak és egészségnek Istenét, az Aesculapiust, kopasz ábrázatban tisztelik. Melylyel azt akarták röviden jelenteni, hogy az egészségnek megőrzésére és tartására nincsen jobb dolog az kopaszsnál. Mert az sok hajú emberek nedvesek, a nedvesség pedig minden betegségöknek és gyenge erőtlenségöknek oka. Mert miképpen az magas hegyeken vastagb fák teremnek, hogy nem az völgyekben, a hol sok nedvesség vagy: azonképpen az bőv hajú emberek, erőtlembek, az kopaszok pedig, mint-hogy melegb és szárazb természetűek, sokkal vastagbak és többig élnek. Az vitézlő rendnek is haszontalan az sok haj, kiről egy szép historiát mondok, melyet irt meg az Lagusia, Ptolomeus, ki az nagy Sándornak fő hadnagyi közzül volt és annak utánna Aegyptombeli király lött. Ez azért azt írja, hogy mikor legelőszér az Darius népével megvítanak, akkor az harczon egy Macedonizai nagy hajú, szakálú vitéz, egy Persára futamodék, amaz tőle elijede és ijettében mind dárdáját, paisát elhagyítja, kap az hajában, szakállában és annál fogva lerándítja az földre, ott kezdi vondozni és kirántván kardját elcsapja az fejét: ezt meglátja más Persa, attól meg más, és szinte azonképpen kezdenek cselekedni, ugy annyira, hogy minden nagy hajú, szakálú megfutamodék, az kik pedig idésbek és kopaszok voltak, csak azok állották meg helyeket, és azoknak emberségével győzte meg akkor Sándor ellenségét. Azért az harc után készülőt fútata, és egy fél felé való pusztában menván, barbélyokat hívata és mindennek elnyíreté haját s szakállát. Bezzog oszton az után nem oly könnyen bírák meg a Sándor vitézit, hanem mindenben ők lőnek győzedelmesek. Innen hiszem, hogy az Törökek is tanulták, hogy teljességgel el szokták minden hajokat beretválni, mert vették eszokban, hogy ártalmas az harczon. Ugyanis az ellenséget valami megrettenti, mind sima és kopasz, ugy mint az sisak, pais, fegyver derék, kiknek villámlása és fényessége ijeszti meg az ellenséget. Azért sem vitéznek, sem férfúnak nem jó a sok haj, az asszonyi-állatoknak adta az természet az hosszú haját, de a mint szokták mondani, rövid elmét adott melléje, ő nékiek való az haj, mert azt írják az tudós emberek, hogy soha egy asszonyi állat is nem kopaszul meg, hanem ha kinek betegségében hull el az haja, de az ismét megnő. A férfiak közzül pedig a kit ugyan férfúnak kell mondani, egy sem kerülheti el az kopasztságot.

Azért valaki igen gyönyörkedik hajában, azt irogatja, tisztítja minduntalan, az olyan asszony ember természetű, buja, házasságtörő, parázna természetű és afféle fertelmeség után járó. Mely féle embernél szidalmasb, ártalmasb és veszedelmesb nem lehet, belső ellenség, az közönséges társaságnak és az igaz szeretetnek felbontója. Mert az mely hiv szeretettel tartoznék az asszony férjének és magzatjának, azt álnokul tőllök ellopja és magára téríti, kiért minden büntetésre, gyűlölségre méltónak ítéltetnek mindenkénel. Ilyen gyümölcse vagy az tü szép, ékes nagy hajatoknak, uraim, kik az kopasz fejet csúfoljátok. Jobb volna azért az közönséges bolond kösség ítéletit, ki mindenkor az rosszabbikat választja és annak tartja pártját, hátra vet-

nétek, és meggondolnátok, hogy az Isten és az természet az kopasz embert, kit sok ajándékival felékesített, nem csúfságul, hanem vezérül adta köziteekben.

Augustusnak 16. napján.

## KÜLÖNFÉLÉK.

Kolozsvár, 1880. jan. 31-én.

— **Királyi adomány.** A király ő Felsége zsboki ref. egyházközségünknek leégett temploma felépítése költségeire, magán-pénztárából, 200 frtot legkegyelmesebben adományozni méltóztatott.

— **A középiskolai tanárképzés ügyében** a vallás és közoktatásügyi miniszter f. hó 26-áról rendeletet bocsátott ki, mely szerint: 1-ör a tanárképezdekben, az első tanév végén, a növendék választott szaktudományából, és pedig ugy fő-, mint melléktárgyából, elővizsgálat tartandó, mely a középiskolából hozott s netalan elégtelen és hézagos képzettségének az első tanévben kipótoit hiányai folytán főleg annak megítélhetésére legyen irányozva, vajjon várható-e általában a növendékektől, hogy a tanári pályán és különösen választott szakában, tehetség és kellő szorgalom mellett a megkívántató eredményt fogja a tanfolyam befejeztével felmutatni; 2-ör a négy éves taufolyam befejeztével lesz leteendő a szakvizsgálat, mind a fő-, mind a melléktárgyból; 3-ör végre a gyakorlati év befejeztével bocsátandó a jelölt a tulajdonképeni tanképesítő vizsgálatra, melynek tárgyai a nevelés és oktatásban, a gyakorlati tanítás, szaktudományai-ból tartandó próba előadással, a magyar nyelvű és irodalomból tartandó szó- és írásbeli vizsgálat s végre a bölcsészet, mely eddig szintén az elővizsgálat tárgyát képezte. Ezek azon reformok, melyeket a tanárképzés jelenlegi módjának és rendszereinek teljes és gyökeres átalakítása nélkül is létesíthetőknek tart, s mivel azokat már a jövő 1880-1 tanév elejétől kezdve életbe is kívánja léptetni; elrendelte, hogy azoknak életbeléptetése, jelesen a tanítási és vizsgálati rendnek ezekhez képest szükségessé válendő új beosztása, valamint a tanárképző intézetet már megkezdett ifjakat illetőleg az átmeneti intézkedések iránt, az intézetben működő tanárok meghallgatásával, részletes tervezet terjesztessék fel hozzá.

— **Az „Arany Biblia“** protestans kiadásának 1-ső füzeté megjelent. Ez első füzet hozza az egész mű első részének, az ó-testamentomnak diszes czimlapját, továbbá két gyönyörű aczélmetszetű képet; az első Kain és Ábel, Dietrichtől, a második Salamon ítélete, Poussin Miklóstól. A szöveglapok kereténekrajza Schnorr Gyulától van. A szöveget, mint említők, Szász Károly rendezte sajtó alá. Egy füzet ára 1 frt 20 kr. Megrendelhető Mehner Vilmosnál, Budapesten. (IV. kalaputca.)

### A szerkesztő postája.

Bodrogi Sámuel kollegának, N.-S zeben. Nálam még senki se jelentkezett. Levélben többet.



Megjelenik

minden vasárnap.

Szerkesztő: Kádóczy Szilárd

b. farkasutca 16. sz. hova  
a lap szellemi és anyagi  
ügyeit illető minden külde-  
mények címzendők.

Kéziratok nem adóznak vissza.

ERDÉLYI

## PROTESTÁNS KÖZLÖNY.

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETILAP.

Hirdetési díjak:

Kétszer hasábozott garmond  
sor vagy annak tere 5 kr.  
Bélyegdíj minden beigntatás  
után 30 kr.

Nagyobb és többször megje-  
lenő hirdetéseknek külön ked-  
vezményt nyújt a kiadóhivatal.

Előfizetési ár:

Egész évre 6 frt., félévre 3  
frt., évnegyedre 1 frt 50 kr

FELELŐS SZERKESZTŐ ÉS KIADÓ TULAJDONOS: Szász Domokos.

**Tartalom:** O sancta simplicitas! Bierbrunner Gssztáv. — Az udvarhelyi collegium és a deficit. Gönczi Lajos. — Az áll. ig. tanács n. gyűléséből. r. t. — A sepsői köztörvényszék fellebbezése a n. horosnyói papválasztás ügyében. — Vidéki élet: A marosi egyházmegyéből. A visitatio kérdéséről. N. N. — Egyházi lapok szemléje. — Külföld. — Irodalom. Tárca: A csoda. Tíz éveskori emlékek. Irta. Theuriet Endre. Fordította: Julia. — Különlélek. — Körözvények.

## O sancta simplicitas!

Ókér 1880 február. 3.

Folyó évi május 30-án 430 éve lesz, hogy a fen-  
tebbi szavak Constanza kapuja előtt a máglyakaróhoz kötött  
Pauli sch. Jeromos ajkairól elhangzottak. Hosszú idő! —  
s mégis éppen azért arra figyelmezteti az embert, hogy a  
multnak és a jövőnek forduló pontja a jelen, s így korunk  
jelenségeit okvetlenül a lejárt idők tükrében kell néznünk,  
ha a bekövetkezendő napok eseményeire vonatkozólag meg-  
közelítő következtetéseket akarunk vonni.

Visszapillantunk ennél fogva a multba, és futólagos  
tekintetet vetünk a constanzi zsinat lefolyására, azon idő-  
közre, mely 1414 évi nov. 1-től 1418 évi ápril 22-ig ta-  
nuja volt azon reménykedésnek, hogy a róm. kath. egy-  
házban a felette sürgős reformok „tam in capite, quam  
in membris“ elvalahára létesíttetni fognak, de a mely  
reménykedés a zsinat életfájáról hervadtan hullott le. Tesz-  
szük ezt azért, mert Európának némely jelenkori kormá-  
nya által üdvös reformok tekintetében bennünk ébresztett  
remények sorsa is olyan, mely önkénytelenül is eszünkbe  
juttatja ama királyunkat, ki a constanzi zsinaton, ugy szól-  
va, főszerelő volt, kinek kezén hazánk ügyei ötven év-  
nél tovább ingadoztak és kiben csodálatos módon megtes-  
tesülését nyerte azon latin közmondás: „magna volu-  
nisse sat est.“

Zsigmond király 1414 évi decz. 25-én nagyszerű ki-  
séréttel vonult be Constanza. Fessler szerint a Constanza-  
ban összegyűlt idegenek már akkor 90.000-nél többet száma-  
láltak. Ezek közül volt 18,000 praelatus és pap; 16,000 her-  
czeg, gróf, főúr és lovag; 1672 iparos, 516 bohóc, dal-  
nok s zenész, és 1500 részint előkelő és ismeretes, részint  
közönséges és titkon kedveskedő nő.

Mellékesen legyen megemlítve, hogy Magyarország-  
ból Zsigmond kíséretében megjelentek: Kanizsay János,  
esztergomi, Brentius Endre, kalocsai, továbbá a spalatói,  
jadrai és raguzai érsekek; a travi, nagyvárad, veszprémi,  
váczai, nóni, esztergomvölgyi, siklósi, kolos-monostori és pi-  
lisi apátok. Benedek, székesfehérvári prépost, a király ai-  
kancellárja; Gergely prépost, a királyi kancellária titká-  
ra: Domokos, nagyvárad, Péter és Csetneki László és Si-  
mon, esztergomi, Usk János pécsi. Kézsmárky György,  
győri, Albrecht, nagy-mihályi prépostok. A János-rend pri-  
orja Vránáról; Szirmay Péter, királyi karmester; a nagy-  
bányai plébánus, Eördögh Péter. Theologusok: Lambertus,  
6-budai nagyprépost; Clostein Simon budai prépost; An-  
fundus Jadráról; Mode János, nagyvárad kanonok és az  
6-budai nagyprépostnak lectora. Törvénytudók: Schlunz  
János Budáról; Tamás, esztergomi kanonok; Diernachi Má-  
tyás, Fehérvári Tamás, Risnaw Miklós, Vimercatoei Thad-  
deus és Belényes Péter. Az uri rendből: Gara Péter, az  
ország nádora; grófok: Ozoray Fülöp, Karógh Fülöp,  
Kanizsay János, Han és Albeni János. Szentgyörgyi Péter,  
Nádasdy Ferencz, Perényi Miklós és László. Urak: Borgon  
István és György, a Bebekiek, Palócziai, Marcaliak, Csu-  
dariai, Losoncziai, Kauraliak, Gál-Széchiek, Nagy-Mihályiak,  
Sztárnyak, Eördöghiek, Pongracziak, Thyhanyiak és Szir-  
mayak. Végre: Pozsony, Nagyszombat, Soprony, Buda, Kas-  
sa, Gyulafehérvár, Brassó, Kolozsvár, Nádorfehérvár és Ky-  
lira (Moldvában) városainak küldöttei. Elegen arra, hogy —  
mint Fessler mondja — a magukkal hozott kedélyhangulat  
szerint, a nagy tettek számára kiszemelt helyről a beszi-  
vott jót vagy roszt a hazai talajba átplántálják.

Zsigmond befolyása folytán 1415 febr. 4-én az an-  
gol és francia főpapok kivására kimondatott, hogy a  
képviselt nemzetek többségének szavazata a hozandó hatá-  
rozatoknál döntő erővel bír. E végzés után Filastre Vilmos  
szent-márki és J'Ailly Péter cambrayi bibornokok indítvá-  
nyozták, hogy mind a három pápa — XXIII-ik János,  
XIII. Benedek és XII Gergely — lemondásra hívassanak  
fel. Sok bonyodalmak után János pápa 1315 márczius 2-  
án a zsinat által neki előterjesztett lemondási okiratot az  
oltár előtt felolvasta, melynek végszavai ezek: „Fogadom  
és Istenre esküszöm, hogy a pápai méltóság-  
ról és minden azzal összekötött igényekről

emondok.“ Aztán: — térdeire borulván és mellét vevén, — ismétlé: „Igen is fogadom és ígérem igazán“. Mire nagy lelkesedés tört ki. Zsigmond, koronáját fejéről levévén, Jánoshoz lépett s lábait megcsókolta.

Azonban János pápa lemondását nem vette komolyan, s Frigyes osztrák herceg segítségével márczius 20-án posta-kocsisnak öltözve, Schaffhausenbe szökött azon reményben, hogy a zsinat fel fog oszolni. Nagy zavar után márczius 3-án és ismételve ápril 6-án felolvastatott a zsinat azon végzése, hogy a zsinat intézkedéseinek mindenki alá van vetve. E határozat végszavai ezek: „A kárki, bármint állású és rendű legyen is, sőt maga a pápa, ha ennek és minden más, jogosan egybegyült egyetemes zsinat rendeleteinek, melyek a hit, a szakadás elhárítása és a reform ügyekben hozatnak, az engedelmességet felmondaná, a poenitentiának alávetetik, érdem szerint megbüntettetik és ha szükség úgy kívánja, minden más jogeszközzel üldöztetni fog“.

Gerson János, a párizsi egyetem tudós kancellárja, a zsinat eme valóban protestans szellemű, a pápai hierarchia ellen tiltakozó határozatára vonatkozólag oda nyilatkozott, hogy igen kívánatos volna, ha az érczbe vagy márványba vésve, mindenütt, hol keresztyén közösség van, ahoztartás végett, köztudomásra hozatnék. De a zsinati atyáknak más teendőjük volt. Mindenek előtt János pápát fegyveres kísérettel Ratolfz elibe hozatták, és máj. 25-én 70. vádpont alapján méltóságáról letették. XII Gergely megdöbbenvén a zsinat erélyes eljárásától, 1415 július 4 én szintén beküldte lemondását, mely előzékenységeért a zsinat őt a portói püspöki és cardinali méltósággal örvendeztette meg. Még csak Benedek lemondása volt hátra. Azonban ez nem lévén felette sürgős, a zsinat az alatt, míg mellékesen Gergelylyel foglalkozott, főfigyelmét Husz Jánosra fordította, ki 1414 nov. 3-ka óta foglya volt. 1415 június 5, 7 és 8 án kihallgatta, július 6-án pedig, miután tanait visszavonni nem akarta, megrögzött eretneknek nyilvánította, és a II. Frigyes császár által kiadott svábországi törvény alapján máglyára ítélte és kivégeztette. Hasonló sors érte Prágai Jeromost 1416 máj 30-án ugyanazon helyen, hol Husz kiadta lelkét.

Zsigmond, ki a két ártatlan szellemi bajnok halálát és az abból hazánkra is bekövetkezett keserű bajokat elháríthatta volna, Jeromos máglyalángjait már nem látta, mert 1415 július 21 én Gara Miklóssal, a legfőbb magyar főpappal és 4000 lovaggal Narbonneba indult, hogy az angolokat a francziákkal kinékitse. Figyelemre méltó, hogy az ezen útra szükséges pénzt Frigyes, nürnbergi várgróftól szerezte meg magának úgy, hogy annak Brandenburgot 400,000 aranyért eladta, mizek folytán a Hohenzollerek brandenburgi választó fejedelmek és később, mint porosz királyok, a szellemi szabadság bajnokai lettek.

Miután Zsigmond 1317 január 27-én visszatért Constanzba, hosszadalmas tárgyalások után, 1417 nov. 11-én

a zsinat Otto della Collonát pápának választotta, mert akkor már Benedek is el volt mozdítva a pápai székről. Collona a nap szentének tiszteletére, mint pápa, V-ik Márton nevet vett fel. E diplomatikus férfiú a reformokat „tam in capite, quam in membris“ csakhamar úgy intézte el, hogy a szentszók szilárdítását mindenekfelett szem előtt tartván, minden egyes nemzettel külön concordatumot kötött. Hazánk ugyan ilyenekkel nem lett megáldva, ennek ügyei külön bulla által lettek szabályozva, és ez is — hála Istennek — idővel elveszett. Ezzel a híres zsinat 1418 ápril 22-én be lett fejezve. Zsigmond, kinek életén a Husznak kiállított menedéklevél és annak érvénytelenítése kitörhetetlen foltot képez, sokféle látogatóba járás után végre 1419 február 3-án Pozsonyba tért vissza.

Miért vázoljuk oly hosszasan a történelem ez episódját? Két oknál fogva. Először azért, mert e zsinat tanuságot tesz arról, hogy a róm. kath. egyház semmitől sem riad vissza, csak hogy olyszerű reformokat, melyek az önálló gondolkodásnak csak árnyékát is mutatnák, meghiusítson. Másodszor azért, mert e zsinat azon igazságra tanít minket, hogy a világi hatalmasságoktól vallási dolgokban sem kell reménylenünk teljes egyéni szabadságot, miután ezek önfentartásuk érdekében rendszeren karöltve járnak az egyházi hierarchiával, annál inkább, mivel mindkettőnek hitvallás az, hogy azok, kik vagy kormányzati vagy egyházszerkezeti viszonyoknál fogva lentebb állának, szellemi és lelkiismereti tekintetben is azoknak, kik a társadalmi életben felettök állanak, egyszerű alattvalói.

Ugy vagyunk meggyőződve, miszerint nem csalódunk, ha állítjuk, hogy ama remények, melyeket a felette sürgős és szükséges egyházi reformok tekintetében a legjobbak a constanzi zsinathoz, különösen pedig Zsigmond befolyásához és tekintélyéhez kötöttek, azonosok azon jelenkori várakozásokkal, melyekkel, úgy szólván, Európának összes népei a Bismarck által kezdeményezett kulturharczra nőttek. Hiszen — őszintén bevallva — részünkről is azon édes álomban ringattuk magunkat, hogy az állambatalom is elvégre lerója tartozását a 19-ik század tudományosságának s lelkiismeretének követelményeivel szemben. Sőt ránk, protestansokra, bizonyos varázserővel bírt azon édes ábránd, hogy közelg az idő, midőn a róm. kath. vallás bilincsei a protestans hitelvek ereje által széttörve, porba hullanak, s az emberiség visszanyeri amaz istenadta jogát, hogy Alkotóját lélekben és igazságban imádhathja. Lelkesültünk a jogállam diadaláért, s már-már alakot nyert lelki szemeink előtt azon kor, midőn a status életében a különböző osztályok, mint egy nagy családnak tagjai, rendeltetésük kötelességeit békés szeretetben teljesítik. Az állami intézetekben oly veteményes iskoláit látók az emberiségnek, melyekből oly nemzedék kerülend ki, mely a vallási nézetek és eltérések miatti gyűlölséget és üldözést nem ismeri, azt

vallván, hogy mindnyájan egy láthatlan mennyei atya édes gyermekei vagyunk.

O sancta simplicitas! Csalódtunk. Mintha Faulfisch Jeromos hangját a máglya lángjaiból hallanók, melyel kineveti azokat, kik az államhatalomtól reménylik a reformokat „tam in capite, quam in membris.“

Németországban, hol az alkotmányos államhatalom erejét alig csak pár év előtt örvendetesen összeszedte volt, s a jezsuiták túlkapásait erős és bátor kézzel gátolta meg, s a szabad vizsgálódásnak nyílt útát készítette, ma Puttkammer kultusminiszter azon úton van, hogy ő szentsége, a pápa előtt ma-holnap kész leendő leborulni. A felekezet nélküli iskolák betiltatnak és a kizárólagos üdv egyedül a confessionalis tanintézetekben kerestetik. A májusi törvények administratív úton be lesznek szüntetve és a jezsuiták ismét kedvencz támaszai lesznek a magasabb statuspolitika czélzatainak.

Igaz, hogy Németországban e rationalis mozgalmaknak van némi értelme, mert a kulturharcz tetemes szellemi nyeresége mellett, érzékeny veszteséget és károkat is okozott az azt kísérő perpatvar által. Ezen felül a kölcsönös kifáradás, a császárnak a háborúk óta feltűnő és az eszeten merényletek által még fokozódott bigottsága, főként pedig az óriási mérvben czélba vett védterhek keresztülvitelénél nélkülözhetetlen szavazatai az ultramontanoknak, a szabadelvűség feláldozását megfoghatóvá teszik. És a ki ezen érvekkel még nem lenne megelégedve, annak a vas-kancellár kétségkívül válaszul adná a hízélgés nélküli „o sancta simplicitas“-t, látva, hogy még folyvást akadnak, kik nagyszerű terveit, a nagy védvámokat, a vasútaknak az állam birtokába vételét, a magán-kötvényeknek status-kötvényekké való átváltoztatását stb., melyek által Németországot boldogítani akarja, fölfogni sem képesek és azon ábrándban ringatják magokat, hogy a vallás ügye feljebb való a statusok érdekeinél.

De mit tündődjünk mi ezekkel? Hiszen e dolgok nem nálunk történnek. Igaz, ily módon még nem. De egy elfogulatlan pillantás a szomszéd Ausztria legújabb mozgalmaira meggyőzhet minket, hogy a veszély közeledik. Ott ugyanis az ultramontanizmus készülében van, a másfél évtized óta kifejtett miveltségi tényezőket és a kimondhatlan fáradsalmak és nagy eszélyességgel helyreállított békét az állam és egyház között felforgatni. Ha a jelek nem csalnak, azon stadiumban vannak szomszédaink, hogy maholnap szintén Puttkammer-féle kultusminiszterrel lesznek megáldva, mert már is emlegetik, hogy Stremayer utódja valószínűleg a Bachisták közül fog kikerülni, hová dr. Cserkovszky és Maaszen tanár tartoznak.

Sőt a veszély még közelebb van hozzánk. A róm. kath. egyház ily politikai és diplomatiai székváltozásokra éber figyelmet fordít. Hazánkban azon hír kezd lábra kapni, hogy az állami tanintézetek világi tanárok vezetése alatt nem prosperálnak, tehát paptanárok kezébe adandók át S valóban, a bajai gymnasiumot már tényleg a Cisterciáták vették át; és a közoktatási miniszter úr a minap Ka-

posi Luciánt, győri benczést, mint a budapesti egyetem bölcészeti magántanárát, e minőségében megerősíté.

E jelek arra mutatnak, hogy az államok a szellemi szabadsággal csak addig élnek, míg az czéljaiknak szolgál és törekvéseiknek hódol, és azon hitfelekezetet leginkább pártolják, mely változó szükségüket leghathatósabban támogatja. Szembeszökő, hogy így a kulturharcz, mint nálunk eddig sem volt másképpen, a felekezetek feladata lesz, s így magától értetik, hogy ez reánk, protestansokra, nagy és fontos intőjel. Horderejét tisztán felfoghatjuk, ha a róm. kath. egyház mindinkább megfeszített tevékenységét látjuk, mely által, hogy magát szilárdítsa, tőlünk a lelkeket elidegeníteni törekszik.

Kell-e más bizonyíték is? Az „Österreichischer Protestant“ ez idei 1-ső számában arra figyelmezteti a közönséget, hogy egy legújabb kiadott kátében, mely az érsek és a kormány jóváhagyását bírja, Luther gyalázó modorban van föltüntetve. Többek közt ily kérdések fordulnak elő benne: Ki volt okozója a 16-ik században történt egyházi szakadásnak? Felelet: Luther. Mit engedett meg a szerzeteseknek és apácáknak? Felelet: házasodni és a szüzeségi fogadalmakat megszegni. Mit a fejedelmeknek és uraknak? Felelet: „egyházi javakat elrabolni.“ Állítatják, hogy eme káté a porosz kormány és a kath. egyházi fenhatóság közti egyetértés eredménye. Az „Österreichischer Protestant“ ehhez azon kérdést csatolja, hogy hol maradnak a protestansok, kik ily visszaélések ellen tiltakozzanak?

Mi ezt nem kérdezzük, hanem azokra, kik ily tanítás mellett jó honpolgárokat és józan gondolkodású embereket várnak a róm. kath. iskolákból, alkalmazzuk Faulfisch Jeromos keserű humorral telt felkiáltását: „o sancta simplicitas!“ Annál inkább, mert mi nem képzelhetünk oly mivelte kath. laikust, ki rólunk feltételezné, hogy képesek volnánk, oly pápának, mint a minő például XXIII. János volt, lábait csupa pietásból megcsókolni. Sokkal jobbaknak tartjuk magunkat, mintsem magunkról annyira megelégedezni tudnánk.

Azért nekünk most, midőn államok magatartása arra int minket, hogy a kulturharcz, melynek zászlaját a reformatio legmagasabbra emelte, ismét kizárólagosan hitfelekezetek kezébe tétetik vissza, minden erő-megfeszítéssel oda kell hatnunk, hogy a közönség minél szélesebb körben tudomást nyerjen arról, miszerint a különböző idők reformatorai, együttvéve nem követtek el annyi bűnt, mint némely római pápa egymagában. Vagy létezeit-e azok között csak egy is, kire oly vádakat mondhatni, mint a milyeneket a constanzi zsinat XXIII. János pápa ellen emelt?

Csak néhányat emlitünk közülök példaképpén: „De incestu Papea cum uxore fratris sui; de adulterio ipsius et stupro et sacrilegio pene trecentorum Monialium, quae unus praelatus, frater P. Episcopus sibi ordinaverat: et postea corruptus per papam facit eas Abbatissas et Priorissas; de toxico Papae, quo machinatus

fuit in mortem Alexandri et Innocentii, et homicidii; de Sodomia Papae, quod multos juvenes destruxit in posterioribus, et quod violavit tres virgines sorores“ stb.

Le nem tett pápákról is hasonlókat tudnánk felsorolni, de ezúttal mellőzzük. Csak azon fogadalmat tesszük, hogy szószékeinken, iskoláinkban, gyülekezeteinkben azon leszünk, miszerint józan gondolkodású, az Isten és állam törvényeit tisztelő és teljesítő embereket neveljünk, s hogy hiveink minden gondolható sanyarúságok között protestansok maradjanak, kik a reájok irányozott róm. kath. térítési fáradozásokkal szemben így válaszoljanak: „O sancta simplicitas!“

*Bierbrunner Gusztáv.*

## Az udvarhelyi collegium és a deficit.

Székelyudvarhely 1880. febr. 4.

Bizonyára sokakat s talán egyházkerületünk minden tagját kellemetlenül érintette azon hír, hogy e tanoda is deficitel gazdálkodik. És méltán. Alig csendesedtek le azon hullámok, melyeket enyedi főiskolánk vagyoni ügyei verének fel az erdélyi reform. anyaszentegyház keblében, s már ismét felhők tornyosulnak egy másik tanodánk felett. Existenciáját megingatta a kamatláb lejobb szállítása; és a tervszerűtlen, gondatlan gazdálkodás, tesz ki hozzá a gyanakodók. Mikor egy iskolai előjáróság, felsőbb hatósága által, törvényadta egyik jogában: a költségelirányzat megállapításában, még a rendszeresített kiadásokra nézve is korlátoztatik, meggátoltatik, akkor bizonyára elviselhetetlenné váltak az anyagi körülmények. S míg hitfeleink keseregnek a pusztulásban, ellenségeink kárörvendve szánakoznak rajtuk. Ilyes körülmények között, úgy vélem, nem követek el indiscretiot, hogy érdekelt fél létemre hozzászóljak a dologhoz, mert az ügy mibenlétéről némi felvilágosítást nyujtani, s ezzel a kedélyeket megnyugtadni szükségesnek látom.

Valójában elszomorító volna, ha a „császárágás“ elkerülhetetlennek bizonyulna, mert a nem-anatomok is tudják, hogy az ilyen metszéshez, mely áldozat nélkül ritkán sikerül, nem tanácsos könnyedén hozzá fogni. Azonban, ha vagy az anyának, vagy a gyereknek okvetetlenül vesznie kell, mi is azt mondjuk: az anyát kell megmenteni. De ha az anya felgyógyulása mellett, a gyermek megmentésére is meg van a biztos kilátás: bünt követni el nem talál mentésre.

Az igazgató tanácstól czélba vett reductio káros következményeit, ha t. i. az keresztül is vitetnék, minden gondolkodó ember eleve is átláthatja. Itt nem csak arról van szó, hogy Pálnak és Péternek néhány forinttal kevesebb legyen-e az évi jövedelme vagy ne, hanem: a ref. tanári állás renommé-járól is. Hiszen hitelét veszti az az iskola vagy egyházkerület, mely még a biztosnak declarált, rendszeresített fizetést is reducálja. A köznevelés-oktatás ügye jobbra fordulásának „conditio sine qua non“-ja a ta-

nári állás biztosítása, úgy az állam, mint a felekezetek részéről; ezen irány felé törekszik az újabban megindult középiskolai reform-mozgalmak egész czélzata. Közmegegyződés, hogy a tanárok társadalmi fontos állásukhoz illő javadalmazás nélkül nem felelhetnek meg magasztos hivatásuknak, mái csak azért sem, mert a mai nyomoruságos időben kénytelenek mellékes jövedelmek szerzésére fordítani idejük és erejük jó részét, a tanügy nagy kárára. Aztán az anyagi gondok nyomása alatt a szellem is meg van nyügzöve. A kelleetlen, külső látszathól folyó munkában pedig soha sem volt köszönet. Az állam óriási deficitel küzdve sem reducálja tanárainak aránylag nagyon magas fizetését, mert önmagát bénítaná meg, ha a kiválóbb erőket a tanári pályától elidegenitené.

A méltányosság sem ajánlja a reductio keresztülvitelét. S az sem lehetetlen, hogy a tiz százalékos pénzbeli reductioval a meglevő munkakedvnek 20%-át vesztenők. Az enyedi vagyoni zavarok felmerülésével jutott-e valakinek eszébe, hogy a tanárok fizetéséből vegyenek az iskolának kártérítést? Pedig ott másképp állottak a dolgok! Juthatott, de az anyagi tőke ily módon való visszaszerzésével e főiskola legdrágább kincsét, szellemi tőkét, csökkentik vala tanáraiban.

Azt sem szabad feledni, hogy a tanároknak, tanítóknak s általában az iskolai fizetéses tisztviselőknak, az őket tartó testülettől, hivatalba lépésük előtt felajánlott javadalmuk szerződvénynyel (meghívó levél stb.) van biztosítva. És csak az egyik fél tartoznék kötelezettségének eleget tenni?!

Meg aztán az is nagy súly a latban, hogy az udvarhelyi középtanodának két versenytársa van: a róm. kath. gymnasium és az állami reáliskola. S vajjon a megélhetés gondjaival küzdő ref. tanárok elérhetnék és megtarthatnák-e a tudományos műveltségnek és társadalmi befolyásnak azon niveau-ját, mely nélkül nem versenyezhetnek a jóval dúsbabban fizetett állami tanárokkal? Oly kérdések, melyekre könnyű a felelet.

De végül nem is vált szükségessé a reductio keresztülvitele, mert a deficitet egy kis jóakarattal könnyű elenyésztetni véglegesen. A sz.-udvarhelyi collegium előjárósága közlőül ismervén a viszonyokat, bizonyosan útját és módját találja annak, hogy a rendszeresített fizetések tisztelben tartassanak, annyival inkább, mert az igazgató tanács f. évi január hó 18-án tartott ülésében mindazt megengedte, egy kivételével, a mit előjáróságunk még a múlt évben kért, illetőleg javasolt, a deficit elenyésztetése érdekében.

Nézzük csak közlőül a dolgot.

Előre kell bocsátanom, hogy deficit csak a köz- és az egyházközségi alapnál van. A közalapnál rég felütötte fejét, úgy, hogy 1874 végén már mintegy 1500 frinyi volt. Keletkezését megmagyarázza azon körülmény, hogy 1849-ben az oláhok által a collegiumra vetett nyolczadfél ezer o. é. frt serepénzt a közalap egyedül fizette ki, s hogy a hatvanas években és a hetvenes évek elején történt nagyobb

mérvű építkezések (tanári lakok stb.) mintegy 10,000 frtot tevő költségeit is egyedül kelle hordoznia. 1873-ban a kamatláb 6<sup>o</sup>/<sub>o</sub>-ra emelkedvén, lehetővé vált a fizetéseket emelni, annival inkább, mert a felemelt fizetések nem kizárólag a közalap 10<sup>o</sup>/<sub>o</sub>-os kamatjára lettek bázírozva, hanem a „Kis- és Gál-Teleki“ alapokra is, mint a melyek oda nőttek ki magukat, hogy a közalapról, az alapító-levelek értelmében, bizonyos terheket átvehettek, és át is vettek, tanári fizetéseket. Ez által annyira könnyebbült a közalap terhe, hogy kiadásai rendes jövedelméből teljesen fedezve is lesznek, ha az évről-évre átmenő restans kamatok 10—12,000 frtra fel nem emelkednek. Ezért már 1875 és 1876-ban, tehát még a kamatláb csökkenése előtt, a tőkeapasztás kikerülése tekintetéből, a megizmosodott helyi tanári özvegy árvák alapjától kelle kölcsön vennie mintegy 2800 frtot. Az ilyen deficit csak ideiglenes, olyan adósság, mint a kinek száz forint tartozásával szemben négyszáz forint biztosított követelése van. 1877 ben a kamatláb 10<sup>o</sup>/<sub>o</sub> ról 8-ra esvén le, csakugyan történt tőkeapasztás 1878 végéig, de az özvegy-árvai alaptól kölcsön kért 3500 frttal együtt (mert ennyire nőtt a 2800 frt a kamatokkal) a 7—8000 frtot az összes tőkecsökkenés nem haladja túl; de ezzel szemben a közalapnak ma is legalább 10,000 frt biztosított követelése van restans kamatokban.

Az egyházközségi alap deficitje majdnem egyidejű az alap keletkezésével. Ugyanis 1856-ban, leginkább hitfelekezathoz tartozó egyesek, mintegy 7000 frtot ajánlotnak fel aláírás útján iskolánk segélyezésére, mely összeg 6<sup>o</sup>/<sub>o</sub>-os kamatjövödelmére (420 frt) két állandó szaktanítói állomást rendszeresítettek a két helybeli lelkész részére. Minthogy azonban az aláírók (alapítók) egy részének sem akkor, sem azután semmi ingatlan vagyona nem volt: ezeknél biztosítani sem lehetett az aláírt összegeket; ezért van az egyházközségi alapnak csak 4000 frt biztosított tőkéje s a rendszeresített 420 frt kiadás mellett deficitje, melyet szintén a közalapnak kell hordoznia, illetőleg a fizetendőket esztendőnként pótolnia.

Az 1880 évi költségelőirányzat szerint a közalap deficitje 1442 frt 72 kr a többi alapoknál tőkésíthető fölösleg többre megy 4500 frtnál. Tehát általában véve iskolánknak ninc deficitje, sőt ellenkezőleg 3000 frtnyi évi fölöslege van. Igaz ugyan, hogy csak a Kis- és Gál-Teleki alap adhat a közalapnak segítséget, de ezeknek évenkénti fölöslegek aztán jóval meghaladja a 2000 frtot.

A közalap 1442 frt 72 kr deficitje elenyészik a kiadások csökkentése s a bevételek gyarapítása által, a következő módon: a) 1000 frt évi kiadásának (egy rendes tanári fizetés) a Kis-alapra való áttétele által, mit az igazgató tanács már engedélyezett is; b) jövedelmének szaporítása által 1) egy százalék kezelés-költség vétele által, mi legalább 5—600 frtra tehető, ez szintén meg van engedve 2) a késedelmi kamatok szedése által, mi átlag évenként 200 frtot hoz be; 3) a bizonyítványok és ünnepi ajánló-levelek díjából, a „sósért“ jövedelméből

s végül az igazgató és tanvezető illetékből járó 20—20 forint, összesen 200 frtot tevő összegnek az özvegy-árvai alaptól a közalaphoz való áttétele által, mit az ig. tanács kérésünkre nem is tagadott meg; 4) a kamatok kamatoztatása által úgy, hogy a begyűlt kamat ne heverjen a pénztárban, hanem a helyben levő takarékpénztárba tétessék be, a mi szintén hajtana ezen alapnál is 1—200 frt évi jövedelmet. A fennmaradt 442 frt 72 krral szemben 1000 frt jövedelmet lehet teremteni ezen szigorú pénzkezelés által. Ezekből tisztán kiviláglík, hogy az ig. tanács által kérésünkre tett intézkedések folytán a közalap deficitje teljesen elenyészik reductio nélkül is, sőt még évenként fölöslege is marad tőkésítésre.

A 7—8000 frt tőkecsökkenés helyreállítható a 10,000 frtnyi restans kamat gyors behajtása és tőkésítése által, minek folytán a közalap fölöslege szépen gyarapodnék. Sőt a méltányosság azt követelné, hogy a közalap ne fizesse az özvegy-árvai alaptól kölcsön vett 2800 frtnyi összeg után járó 6<sup>o</sup>/<sub>o</sub>-os, évenként 170 frtra tehető kamatot, mert a mint a 3) pont alatt említettem, a közalap régóta 200 frtnyi évi jövedelmet adott az özvegy-árvai alapnak, hanem, mikor módjában lesz, csak pusztán a tőkét fizesse vissza. Ezt szintén javasoltuk az ig. tanácsnak, de eredmény nélkül.

A Kis-alapnál az 1000 frt tanári fizetés reátevése után is akkora évi fölösleg marad, úgy szintén a Gál-Teleki alapnál is, hogy azokra néhány év múlva új rendes tanszékeket lehet rendszeresíteni.

Az igazgató tanács merőben hibás adatok után készíttetette egész tervezetét, mert nem a számadásokra, hanem csak az ingatlan költségelőirányzatokra támaszkodott számításában. Már pedig hogy az előirányzat mennyire elütő a valóságtól, annak illusztrálására csak azt említem meg, hogy p. o. a közalapnál 1878-ban a valóságos hiány csak 1821 frt 99 kr volt, míg a költségelőirányzatba 2574 frt 6 kr volt felvéve. 1879-ben a közalapnál nem volt deficit, sőt ellenkezőleg majdnem 1000 frtot tőkésített 2587 frt 50 kr előirányzott hiánnyal szemben. Az ig. tanács pedig ezen alapnál 1879-ről 4057 frt hiányt vett számításba, midőn reducáló tervezetét készítette. Ennyiből látható, hogy az ig. tanács egész tervezete a maga értékére reducálódó.

Adataimat positiv számokra azért nem fektethettem mindenütt, mert a mult évi (1879) számadások most készülvén, még változás alá eshető számokat alapul venni nem akartam. Később, midőn előjárásunk ezen kérdést tárgyalja s a közalap elenyésztelésére tervezetét, illetőleg javaslatát, a mult évi számadások alapján elkészíti, talán lesz alkalmam ezen ügyben tett mostani nyilatkozatomat változhatatlan számokra fektetett adatokkal erősíteni meg.

Gönczi Lajos,  
udvarhelyi tanár.

## Az áll. ig. tanács n. üléséből

Kolozsvár, 1880. febr. 1-én.

Elnök főt. Nagy Péter püspök. Jelen voltak: Br. Bánffy Albert főgondnok, Incze Mihály, Lészay Ferencz, br. Bánffy Dániel, dr. Kolozsvári Sándor, Szász Béla, dr. Jenei Viktor, igazgató tanácsosok, Bodor Antal titkár, Deák Jozsef pénztárnok, Szabó Ádám számvevő.

Titkár jelentést tevén az időközben ellátott folyó-ügyekről, ezeknek jóváhagyó tudásul vétele után

Főt. püspök ur bemutatja a dévai honvédzászlóalj-parancsnokságnak átiratát, melylyel az előléptetés szempontjából Bodor Antal egyházkerületi titkár és honvéd hadnagy 3 havi gyakorlatra hivatik be.

A hivatalos teendők halmaza miatt — mintán egyházkerületünk titkárja az előléptetési igényéről lemondani késznek nyilatkozott — a három havi szabadságidő nem engedélyeztetett.

Ugyanaz jelenti, hogy a száraz-ajtai egyházközségnek 6200 frt kepeváltsági tőkéje központi kezelés és elhelyezés végett beküldetett, a mely a további határozathozatalig takarékpénztárba helyeztetett.

Mintán a helybeli takarékpénztár nagyobb összegek után 4%-nál magasabb kamatot adni nem hajlandó, az ig. tanács kellő megfontolás után, közelebről fog határozni az ilyen tőkék jövedelmezőbb elhelyezése iránt:

Ugyanannak szóbeli előterjesztésére a status háza szomszédságában megvásárolt Mégai-féle teleken a tavasz beálltával végzendő átalakítások iránt.

Főlhíretett a főt. püspök ur, hogy valamely szakértő meghallgatásával, az ig. tanács elébe tegyen javaslatot.

Titkár jelentést teszen, hogy megbízatásához képest, személyesen beszélt Bokros Elek ügyvéddel, a nagy-enyedi Bethlen-főtanodának az angol bankban elhelyezve levő tőkéjének felvétele tárgyában, jelezve, hogy nevezett ügyvéd ur folyó év február havában személyesen szándékozik Angliába utazni, s a tőkét felvenni, költségeit 200—300 frt-ban irányozván elő.

Igazgató tanácsunk nem látván kellően indokoltnak a kérdéses tőke felvételének több, mint egy év óta húzódó káros halasztását, felkérni határozta br. Kemény Gábor egyházkerületi főgondnok és keresk. miniszter urat, hogy Bokros Elek ügyvéd ural személyesen értekezve járjon közbe az iránt, hogy a kérdéses tőke, költség kimelés tekintetéből a jelzett kiutazás mellőzésével, akár a külügyminiszterium közvetítésének felhasználásával végre valahára már felvehető legyen.

Titkár jelentést teszen, hogy az államsegély iránti kérvények beérkeztek.

A múlt évben, a főt. püspök ur elnöklete alatt működött bizottság, ez évre is kiküldetik a kiosztási tervezet véleményes előterjesztésére.

Szász József erdővidéki esperes felterjeszti a n.-bazoni egyházközségi, u. nev. kapitányi laknak és teleknek

községi iskolai használatra történt átbocsátása irányában kötött szerződést.

Csekély hozzápótlással megerősítettett.

Az enyedi Bethlen-főtanoda előjárósága javaslatot teszen a Sárpataky hagyományt képező sárpataki jószág-  
nak eladása tárgyában.

Igazgató tanács az eladást elvileg nem ellenzi ugyan, de mielőtt határozná, több irányban bővebb felvilágosítást kér.

Tókos Sándor gy.-fehérvári egyházmegyei esperes-helyettes jelentést teszen néh. Elekes Gy. esperes után maradt egyházi tartozások kifizetése tárgyában.

Tudásul vétetett; a nyugták levéltárra helyezendék.

Magyarósi Ferencz orbai esperes jelenti, hogy egyházmegyéjében a kovásznai egyházközség, sérelmesnek tartván, hogy jöllehet népessége meghaladja a vál. kerülethez tartozó többi egyházközség összes népességét, mind a mellett csak egy szavazatra jogosított, választandó egyházkerületi képviselőre, szavazatát nem adta be.

A szervezeti törvény f. pontja szerint „minden egyházban a képviseleti közgyűlés, vagy a hol ez nincs, a presbyterium csak egy egyházkerületi képviselőre“ szavazhatván, a kovásznai egyházközség figyelmeztetendő a törvény rendelkezésére, azzal a hozzáadással, hogy további vonakodás esetén, a többi egyházközség szavazata eredménye fog dönteni a képviselő választásban.

Az enyedi, szászvárosi és udvarhelyi főtanodák előjáróságai által tett s a tanodai vagyonok kezelését és ellenőrzését tárgyazó felterjesztésekre

A kért felvilágosítások a ker. közgyűlésen hozott szabály értelmében megadandók; megiratván az enyedi tanoda előjáróságának külön, hogy az igazgató tanács nincsen jogosítva a közgyűlés határozatán, az ellenőrzés tekintetében, változtatást engedni.

Főt. püspök ur az elnöki széketelhagyván, br. Bánffy Albert főgondnok elnöklete alatt tárgyalás alá került a sepsii egyházmegye köztörvényszékének felfolyamodása, illetőleg semmisségi panasza,\*) melylyel a nagy-borosnyói egyház papválasztása tárgyában, az egyházkerületi közfőtörvényszék delegatit rendelő ítélete ellen fellebbez, felfejtésével annak, hogy azon illetékes köztörvényszék mellőzésére és más bíróságnak kiküldésére törvényes okok fenn nem forogtak.

Az igazgató tanács, mint egyházi közigazgatási főhatóság, nem érzi magát hivatva és jogosítva arra, hogy az egyházkerületi főtörvényszék bármely ítéletét felülvizsgálja. Az ügyet átteszti a legközelebbi egyházkerületi közgyűléshez, azzal a kijelentéssel, hogy ugy a dolog természete, mint az eddigi gyakorlat szerint, ott a hol annak szüksége és törvényes okai fennforognak, a delegatio joga a kerületi közgyűlést, időközben pedig, mint annak képviselőjét, az egyházkerületi igazgató tanácsot, törvény szerint kell, hogy illesse.

r. t.

\*) E fellebbezést alább egész terjedelmében közöljük.

## A sepsii köztörvényszék fellebbezése a n.-borosnyói papválasztás ügyében.

Sepsi ev. ref. egyházmegyei köztörvényszékünk mai ülésében felolvastatván az erdélyi ref. e. kerületi köztörvényszéknek a nagy-borosnyói papválasztást illetőleg, hozzá a peres felek folyamodás útján felebb vitetett altörvényszéki határozat tárgyában hozott felsőbb „Határozat“, mely szerint altörvényszék határozata megváltoztatásával, a vesztegetési vád tárgyában, a tanúknak eskü melletti kihallgatása elrendeltetik; ezen tanú kihallgatás eszközésére pedig a kézdi ev. ref. e. megyei altörvényszék delegáltatik.

Midőn a főt. köztörvényszék határozatának első részét, mely szerint a tanúk eskü melletti kihallgatását rendeli el, köteles tisztelettel vesszük tudomásul: a delegáltatást indokolatlannak, sőt törvénybe ütközőnek tekintvén, jogsérelmünknek az alábbiakban vagyunk bátrak kifejezést adni, mély tisztelettel kérvén annak orvoslását.

Ugyanis

Elismerjük, hogy a delegationnak helye lehet rendkívüli esetekben, p. o.

1. Ha a rendes illetékes törvényszéket rendkívüli körülmények között nem lehet összeállítani.
2. Ha a törvényszék tagjai, konstatálva lévén azon körülmény, hogy elfoglaltság, érdekeltség nélkül nem ítéletnek valamely fennforgó tárgyban, s e miatt előzetes fegyelmi kereset alá vettettek.
3. Ha a törvényszék ismételt rendeletnek makacsul ellene szegül.
4. Ha valamelyik az ügyfelek közül azt kérelmezi (octio regulat judicem et partes, quod non est in actis, non est in mundo).
5. Ha végre az illetékes hatóság rendeli el.

Miután pedig ezen esetek közül egyik sem forog fenn a jelen esetben, jelesen:

Nem az első, mert a sepsi ref. altörvényszék teljesen össze van állítva a törvény értelmében.

Nem a második, mert semmi, még csak gyanú sem forog fenn a köztörvényszéki tagok ellen, nincsenek kifogásolva, s még kevésbé vannak fegyelmi kereset alá vettelve.

Nem a harmadik, mert altörvényszék semminemű rendeletnek ellene nem szegült s ennek igazolásául bátran hivatkozhatunk a főtiszteletű püspök ur e tárgyban kelt leiratára, mely szerint altörvényszéknek éppen nem rendeli, hanem csak „ugy vélem“ kifejezéssel véleményezi a tanúk eskü melletti kihallgatását, s e tekintetben a fennforgó „ügyet újból való tárgyalásra utasítja“. Altörvényszékünk pedig, mivel a „papválasztási szabályok“ XVII. fejezete 81. pontja szerint, a kérdésben forgó vesztegetésre nézve a választó bizottság (esperes, gondnok stb.) a választást megelőzőleg a helyszínén végrehajtotta a nyomozást, sőt a 3-szoros többség által megválasztott egyént megválasztatott papnak

enunciálta is, s ide altörvényszékünkhez az ügyet, említett papválasztási szabályok XVII. fej. 82. pontja értelmében áttenni szükségét éppen nem látta, sőt mivel a főtiszteletű püspök ur is e tárgyban kelt határozatában csak némely törvényes aggodalmainak ad jóakaró kifejezést, de a tanúknak eskü melletti kihallgatását éppen nem rendeli: beható tárgyalás után az újból való eskü melletti tanú kihallgatásnak szükségét nem látván, azt nem rendelte el. Annálfogva itt a rendelet elleni szegülésnek, renitentiának esete fenn nem forog.

Nem a negyedik, mert a n.-borosnyói panaszos ügyfelek (többség és kisebbség) közül egyik is az ügynek delegáltatását egy szóval sem kéri.

Nem az ötödik, mert ugyanis valamely ügyet az illetékes törvényszéktől elvenni s más törvényszékre delegálni csakis az egyházkerületi közgyűlés vagy ennek időközben való teljhatalmú mandatarius közege az állandó igazgató tanács van jogosítva. A köztörvényszéknek van hatalma alszék ítéletét módosítani, változtatni, visszavenni részben való kiegészítés végett vagy egészen is visszavetni (rejectionis sententia), de e tekintetben is alszék nem mellőzhető, az ügyet máshová nem delegálhatja. Mert ekkor hová lenne a birói, egyéni függetlenség, a törvényszék tekintélye, méltósága, a mit pedig alatt még inkább kell őrizni, védeni, mint fenn, a hol már maga a tszéki tagoknak személyes tekintélye, megállása és méltósága önként kivívja azt.\*)

Hogy a fokozatosan legközelebbi felsőbb törvényszék nem delegálhat egy illetékes altörvényszék helyett mást: hivatkozhatunk a világ akármelyik codexére, de mellőzve azokat, hivatkozunk alaptörvényeinkre, azoknak szellemére, mely szerint rendkívüli esetekben az ügynek máshová delegáltatásának jogát az egyházkerületi közgyűlés részint magának, részint az állandó igazgató tanácsnak tartotta fenn.\*\*)

Mindezeknél fogva sepsi ref. köztörvényszékünk teljes tisztelettel kinyilatkoztatja, hogy az egyházkerületi köztörvényszéknek a nagy-borosnyói papválasztási ügyben hozott határozatát, mint a mely a birói függetlenséget, a törvényszék méltóságát sérti, az egyes törvényszéki tagokat egyházmegyénk egyetemét egész törvénykezési intézményünket compromittálja, indokolatlannak, törvénybe ütközőnek tekintti, s mint törvényszékünk és alaptörvényeink ellen ejtett sérelmet orvoslatt végett az egyházkerületi közgyűlést helyettesítő állandó igazgató tanácshoz mély tisztelettel bejelenti.

Azonban altörvényszékünk elgondolva azon függő, kellemetlen, káros, sőt veszélyessé vátható helyzetet, melyben a n.-borosnyói egyházközségünk van: — addig is, míg a méltóságos állandó igazgató tanács vagy saját törvényadta hatalmából kifolyólag egyesén, vagy közvetítése folytán az e. kerületi közgyűlés sérelmünk tárgyában döntene, legkevésbé sem óhajtjuk, hogy a n.-borosnyói pap-

\*) Lásd Dósa E. Magyar pertan 456. §.

\*\*) Lásd dr. Kolozsvári Egyh. Joga 190. §.

választási ügyben a közfőtörvényszék által elrendelt eskü-melletti tanú-kihallgatás elhalasztassék, ha különben a felek lörvényes lépése nem akadályozandja meg, sőt kívánjuk, hogy a törvény értelmében az végrehajtottassék; de azt mély tisztelettel kérjük, hogy a n. b. borosnyói papváiasztási ügy további stadiumán, rendes medrébe visszatereltetve, sepsi ref. egyházmegyénk előljárósága, illetőleg a főtiszteletű püspök ur hatóságába visszahelyeztessék.

## VIDÉKI ÉLET.

### A marosi egyházmegyéből.

#### A visitatio kérdéséről.

A reformok korát éljük, élvezük. Ha, mint protestansok továbbra is meg akarjuk érdemelni azt, hogy a cultura zászlóvivőinek tartassunk, elodázhatatlan kötelemünk a „reformot“, a hol szükséges — ha másként nem lehet, — „császárágással“ is — eszközölni.

Hogy erdélyi ref. egyházkerületünk jelen alakjában fennálló canonica visitatioja reformot igényel, abban mindnyájan egyetértünk. Daczára annak, hogy ez „ősi intézmény“ „régii gyepű“, ne féljünk azt megbontani, ne féljünk a „kigyó“ marástól, mert annak a „fogát“ úgy is kiszedte, a „mérget“ hatástalanná tette a „közvélemény.“

Én is a canonica visitatiót „non delendam esse censeo“ hanem csak azt akarom, „ut in canonica visitatio fiat reformatio.“

Milyen és miként legyen eszközölve a „reform“ megkísérlem csekélységemhez képest elmondani, a nagytiszteletű szerkesztő ur engedelméből.

Amíg eddig e tárgyhoz szóltak, visitatiót fenn tartandónak véleményezték, erre vonatkozó okaikat is elmondották. Azt mondták, hogy a vallás-erkölcsi életet figyelemmel kíséri, a templomba járást, botrányos eseteket, egyházi hivatalnokok és az egyháztalagok közötti surlodásokat jelzi, a vagyonkezelést ellenőrzi stb. stb. Ez mind igaz, de az is igaz, hogy ennél többet se nem teszen, se nem tehet.

Nem teszen többet, mert ugyanis mit teszen? Megjelenik az egyházközségben, előkéri a visitatioi kérdésekre a presbyterium által előre elkészített feleleteket, azokat a jelenlevő presbyterek előtt felolvassa, hitelesíti, ha valamelyik feleletben valami baj, hiány, botrány jeleztetett, arra nézve egy kis rögtönzött oratiót tart, nézetét, javaslatát előadja, ajánlja, sőt annak fogantatását megrendeli stb. stb. ennyit teszen. Eltelve a 24 óra, megyen tovább, az események maradnak tovább is in statu quo évről-évre.

De nem is tehet ennél többet, mert nem lévén executiva potestassa, sikertelen kell hogy maradjon minden jó szándéka. Csak szellemi, erkölcsi fegyverekkel küzd, azok pedig — valljuk be az igazat — nem kétélű fegyverek, nem hatnak a velőkig jelenben, hanem megcsorbult, meg-

tompult eszközök, divatból szinte kiment fegyverek, mert korunkban a csataterén is a diadalt a gyorsan működő fegyverek és a messze hordó Uchatius ágyuk döntik el, szerzik meg. A szellemi, vallásos-erkölcsi élet mezején ilyenek jelenben nincsenek. A haszontalan fegyvert vagy át kell alakítani, vagy a „magazin“-ba kell tenni. Ilyen fegyver a jelen canonica visitatio, mely iránt a közvélemény ellenszenvvel van, melyet a nép gyűlöl, mert úgy nézi, mint terhet, mint zsarolást, nem hogy kegyeletes véleménynyel lenne iránta, nem hogy várná, de ha jó, gúnyt űz belőle, mondván: megindultak a papok élődni, zsarolni, hogy teleltessék magukat, cselédjüket, lovaikat és tele töltsék zsebüket a szegény ekklézsiák, sokszor kölcsön vett, pénzből. Már pedig a mivel gúnyolódik az ember, az nem lehet, hogy valami jó eszközölhessen.

Miután a canonica visitationak sem ideje — 24 óra — sem tehetsége többet és jobbat eszközölni, mint eszközöl, ekként való és ilyen működését be kell szüntetni. Meg kell menteni ezen felügyelő és igazgató hivatalos bizottságunkat a gúnytól és a méltatlan bántalmazástól, sőt rágalomtól, s az ügy is eredménytelen működéstől.

Ilyeténképpen:

1. Minden egyházközség gondnoka ezután választásuk csak egy évre. Méltóztassanak elhinni, hogy a vagyonkezelésben — a mi az egyházközségek egyik legfontosabb tényezője — a legtöbb baj, legtöbb károsodás onnan van, hogy a számadó gondnok 3 évre választatik, a ki ennek következtében magát elbizván, minden furfangját felhasználja a vagyonkezelésben; ebben — azt hiszem — minden t. paptársam igazat fog adni. Eleget vesződünk e miatt.

2. Minden évben az egyházközségi gondnok adja be az espereshez január hó végéig az elmúlt évre a vizsgálati kérdésekre a presbyteriumban készített feleletet, a presbyterium és egyházközség által felülvizsgált számadást, jegyzőkönyveket és a pap által vezetett anyakönyveket.

3. Ezen beadványokat az esperes és a jegyző vizsgálják meg, a kifogástalanokat helyben hagyván, a homályosokat, hiányosokat tisztáztatván az illetőkkel, január-márczius hónapok alatt így a vizsgálatot elvégezhetik, nem fog így szükséges lenni az, hogy saját egyházközségüktől hetekig, hónapokig távol legyenek. Ezen módon is képesek lesznek annyit eszközölni, mint a mostani módon állapotban.

4. A fennebbi munkálatot éppen úgy, mint jelenben díjért végezzék ezután is. A díj nagy egyházközségben és olyan egyházközségben, melynek leányegyházközsége is (van) legyen 6 frt, kisebb és egyedül álló egyházközségben legyen 4 frt. Helyesnek látom én is, hogy az egyházközségek számadását, felülvizsgálatát eszközölje az igazgatótanács és nem a főt. püspök ur.

5. Az egyházközségekben előforduló mindennemű ügyek, bajok elintézése ezután az egyházmegyei tanácsban terjesztessék be elintézés végett. A közpénzek nem a visitatiohoz, de egy a végre kijelölt vagy választott kezelő adassanak be zárhatár idő alatt.

Folytatás a melléklet



## Melléklet az „Erd. Prot. Közlöny“ 6. számához.

Ne cifrázzuk, egyszerűsítsük közigazgatásunk és kezelésünk minden ágát. Én ezt látom és így gondolom a kérdés alatti tárgyat legegyszerűbben és mégis legcélszerűbben elintézendőnek. Így az egyházközségek terhe is apad. A cél is el lesz érve mit adjon Isten. Egyébiránt: Videant consules, ne quid respublica detrimenti caperet.

Ez a tárgy csak úgy fog célszerűen megoldatni, ha nem az önérték nem az önhaszon fogja eldönteni, hanem a közérdek és közhaszon.

N. N.

## EGYHÁZI LAPOK SZEMLÉJE.

A „Prot. egyh. és isk. Lap“-ban Péterfi Dénes ír „Hol a baj?“ cím alatt a vallásos élet mezején mutatkozó közönyösség okairól. Cikkirő úgy találja, hogy a baj oka a világiakban keresendő. Épen a felvilágosult világiak adják a rossz példát a templom elhanyagolására, a vallásos élet levetkőzésére. Előttük a vallásnak csak politikai jelentősége van; eszközzé süllyedt le az, melyről azt tartják, hogy csupán a népnek való. A világiak nagyobb része, ha részt is vesz az egyházi közgyűlésekben, ezt tisztán politikai érdekekből teszi. A lélek kihalt; az élő víz elapadt. De ha ez így megy tovább: el fog következni az idő, midőn az a protestans vallás, mely hazánkban a politikai szabadságot megvédelmezé, többé nem fog szolgálatot tenni sem politikai, sem társadalmi érdekeknek. Ennek figyelembe vételét ajánlja cikkirő világi férfainknak.

A lap második cikkében a berlini Frigyes Vilmos kir. gymnasium tantervét ismerteti Török Pál. Ennek is kilencz osztálya van. A tantárgyak következők:

Vallás I—II osztályban hetenként 3—3 órával, III—IX oszt. het. 2—2 órával; német nyelv mindenlk osztályban het. 2—2 órával; latin I—VII oszt. het. 10—10 óra, VIII—IX oszt. het. 8—8 órával; görög III—IX oszt. het. 6—6 órával; franczianyelv II osztályban 3 óra, III—IX oszt. het. 2—2 órával; héber nyelv VI—IX oszt. het. 2—2 órán; menyiségtan I—IX oszt. mindenikében het. 3—5 óra közt váltakozva; földrajz-történelem hasonlóan minden osztályban tanítatik het. 2—4 óra közt váltakozva; természetrajz I—II és V-ik osztályban het. 2—2 órán; természettan VII—IX oszt. het. 2—2 órán; pilos. propaed. VIII—IX oszt. het. 1—1 órán.

A „Protestans Hetilap“-ban Bierbrunner Gusztáv folytatja és bevégzi az előbbi számban „miért vagyunk mi protestansok“ cím alatt megkezdett fejtegetését. Kimutatja a protestantismusnak az emberiség értelmi és erkölcsi fejlesztésére gyakorolt nagy befolyását a múltban és kifejti nagy fontosságú hivatását a jövőre nézve, szemben egyfelől a római egyház theokráciájával, másfelől materialismus szellemtelenségével.

## KÜLFÖLD.

## Törökország.

(Keresztyén iskola a fővárosban.)

Konstantinápoly Hasskeui város részében, egy protestans hitre tért örmény, Tschopurian M. egy keresztyén szellemű iskolát alapított. A szegény örmény családok, kik nagy számban lakják Stambul e városrészét, ez új intézményt rendkívül jól fogadták, s oly nagy számban küldték gyermekeiket ez új iskolába, hogy a derék ember kénytelen volt, térszűke miatt, azok nagy részét visszaküldeni.

## Finn-ország.

(A nihilisták üzelmei az egyház képviselőivel szemben.)

Az „Augsburger Allgemeine Zeitung“-nak írják Helsingforsból, hogy Finn-ország sem ment a forradalmi kormány végre-hajtó bizottságának üzelmeitől, s a liga emberei személy válogatás nélkül támadnak meg alacsony követeléseikkel mindenkit. Így január 10-kén a helsingforsi luth. lelkészhez, Lindquisthez, két felfegyverezett fiatal ember rontott be, s a békés szellemű paptól 7000 márkát (3—4000 frt) követeltek. A lelkész azonban, minthogy már azelőtt nem egy fenyegető levelet kapott a „végre-hajtó bizottság“-tól, mindig kéznél tartotta revolverét, melyet csakugyan igénybe is kellett vennie, mert a fiatal emberek egyike, látva azt, hogy követeléseinek hely épen nem adatik, a lelkészre tüzelt s a golyó annak öltönyében akadt meg. A lelkész visszatüzelte, de a vitézek csakhamar kerekre otdottak. A comité figyelmeztette egyszersmind Lindquist urat, hogy a forradalmi tanokat kathedrájából ócsárolni többé ne merészkeadjék!

## Amerika.

(Nagyszerű adomány.)

Az amerikai „külföldi missiók társulata“ ritka nagy adományban részesült. Egy magát megnevezni nem akaró nagylelkű adományozó 5 millió frankot (2—3 millió frt) adott a társulat céljainak megvalósítására. Egy bostoni lap, mely e hirt közli, azt javasolja, hogy ebből 500000 frankot Franciaországban a protestantismus terjesztésére kell fordítani. Még függő kérdés, hogy miként fogja a társulat ez összeget felhasználni.

## Olaszország.

(Methodista missio.)

A methodisták Rómában egy missio telepet alapítottak, melynek célja kiválólag a katonák megtérítése. Nem rég, midőn az addig ott székelő ezredek Rómát elhagyták, a hivek száma 10-re apadt le, de e szám csakhamar 300-ra növekedett az új ezredek megérkezével. E methodista missio nem is tűzhetett ki magának jobb célt, mint épen a katonák megtérítését, mert ezek, ha egyszer a protestans hitre meggyőződésből áttértek, miután gyakran változtatják állomáshelyüket, hitőknek a vidékeken is buzgó terjesztői lehetnek.

## Franciaország.

(Jules Favre.)

Franciaországnak s vele együtt a francia protestantizmusnak nagy halottja van. Favre Gyula ez, ki bár fényes politikai pályája tevékenységét majdnem teljesen igénybe vette, nem egy hasznos szolgálatot tőn vallásának. Favre nem született protestansnak, korán kifejlődött mély belátása azonban őt a protestans vallás kebelébe vezette át a római egyházból s e derék ügyvéd, követ, miniszter halála nagy veszteség Franciaországnak ugy politikai, mint egyházi életére nézve.

—z—y.

## IRODALOM.

Vettük a „Nemzeti nőnevelés“ című folyóirat II. ik füzetét, melyről bátran állíthatjuk, hogy tartalomdúság, és kulcsin tekintetében hasonnemű külföldi vállalatokkal a versenyt bármikor kiállja. E februári füzet tartalma a következő. Szvorényi József: A házi nevelésről. Péterffy Sándor: Iskolai ünnepélyek és leánynevelési értekezletek. Pauler Tivadar (képpel). Damjanics Jánosné és a magyar gazdasszonyok országos egyesületének budapesti árva-leány háza (képpel). Alexander Bernát: Lélektani vádak a nők ellen I. Ballagi Aladár: A középkori keresztény építészeti ízlésekről. A phylloxera ismertetése (Hermann Otto után). Harrer Paula: A levegőről (angolból). Mendlik Ferencz: A munka egyesítésre tartozó szám-

tani feladványok fejtegetése. II. S. J.: A fehérnemű szabásának és varrásának tanítása alkalmával közlendő hasznos tudni valók. Vegyes közlemények. E jelesen szerkesztett havi közlönynek sem egy nevelőintézet könyvtárából, sem egy művelt, leány-gyermekkel bíró anya olvasó asztaláról nem lenne szabad hiányoznia, s mi is legmelegebben ajánljuk a leányiskolák tanítónői s tanítói s általában azok figyelmébe, kik hazai nőnevelésügyünket szívőkön hordozzák, s annak fejlődését élénk érdeklődéssel kísérik. Előfizetési ára egész évre 6 frt, félévre 3 frt, két hóra 1 frt. Az előfizetési pénzek a budapesti sugárúti állami tanító-képző intézetbe küldendők.

Dumas könyve az elválásról, melyet már régóta feszült érdekeltséggel vártak, Párisban Lévy kiadásában végre megjelent. Címe „La question de divorce“, négyszáz lapra terjed s Vidieu abbé-nak van ajánlva, ki a „Famille et Divorce“ című munkájában nem rég a házasság felbontathatatlansága mellett szállt síkra. Dumas ragyogó szellemmel védi az ellenkező álláspontot, követeli a házassági frigy felbonthatását s műve előre láthatólag újra föl fogja Franciaországban élesíteni e már sokszor vitatott kérdést. Dumas eszméi a házasságról ismeretesek, de e művében kiváló művészettel is adja elő nézeteit; nem száll le a hétköznapi „szabad gondolkodók“ színvonalára, még kevésbé sérti a vallást, sőt épen a vallás fegyvereivel küzd a theologusok ellen. Nagy halmaz adatot dolgozott fel a régi egyházi jogi s az újabbkori törvényeknek, a házasságtörés büntetésének megvilágítására s arra a végeredményre jut, hogy a házasság felhonthatósága szükséges.

# AZ „ERD. PROT. KÖZLÖNY“ TÁRCZÁJA.

## A CSODA.

### TIZ ÉVESKORI EMLÉKÉK.

Irtá: ANDRÉ THEURIET.

Fordította: Julia.

#### I.

Azt állítják, hogy az elhervadt jerichói rózsa, ha évek múltán forró vízbe mártják, ismét visszanyeri előbbi üde alakját és színét. Bizonyos külső jelenségek ugyanily felélesztő hatással vannak néha emlékezetünkre. Emlékeink olyanok, mint a jerichói rózsa: egy elszálló illat, valamely régi dallam vagy jelentéktelen zaj, a mult napjait egyszerre egész hajdani elevevényekben állítja élénk.

Igy ma reggel, a kandallómba dobott faágak susterogva felcsapó kék lángja s a még rajtok függő lombok küzdése az enyészettel, a mint rezgő hangot hallatva, hullanak szét, gyermekkoromat idézik fel emlékemben s eszembe juttatják tizedik évem azon reggeleit, melyeket nagyném szobájában töltöttem el.

Magam előtt látom ismét azon szobát, szemben a konyhával, magas boltozattal, megkopott diófa burkolatával s a XVIII-ik század ízlése szerint vadász és pásztori jeleneteket ábrázoló képekkel díszítve; a szegletben a festett faágyat, a magas szekrény tetején egy lunèville-i porcelánból készült csoportozatot, a négy Elemet személyesítve; a ruhatár egyik kihuzott fiókjából egy ó-divatú himzés munkát s Voltaire szomorújátékainak egy füzetét kandikálni ki; az arczképekkel berakgatott tűz-ellenző mögött a nagy oszloptos kemenczét, melyben lobogva égtek a körtefa ágai s felapritott törzse, a kertből kivágott, elszáradt fák maradványai.

És a tűz előtt ott látom öreg nagynémemet, még mindig elevennek, mozgékonyak, hatvan éve daczára, egyenesen ülve, csinosan testéhez simuló barna szőr ruhájában, mel- lén keresztbe tett virágos nyakkendőjével s fején a lorraini tornyos fejkötővel, mely sötét keretbe foglalá kissé férfias, hosszúszukás arczát. Magasra feltűzött barna haja, sötétkék szem- mei, görbe satorra s gömbölyű tokás álla, mikor hallgatva ült, szigorú s tiszteletet parancsoló kifejezést adtak arczá- nak, de midőn nagy, szellemdús kifejezésű ajkain mosoly

lebbent el, arcza egészen felvidult s az ember oly jól találta magát körében. Ifjúsága a múlt században virágozott el megtartotta az akkori kor élet- és gondolkodásmódját kedvteléseit s szokásait. Voltaire, Diderot, Jean-Jacques Rousseau voltak kedvencz írói. Zaira és Tancrede-ből egész versszakokat szavalt el; főzés közben Gretry dalait, vagy „a szép bourbonnei“-it dudorászta.

Hitetlen lévén, vallási dolgok tekintetében, nagyon őszintén kimondván véleményét mindennemű dolgok felől, a melletti hirtelen haragu a heves vitatkozás közben, szenvedélyes olvasó regényes szellemű s érzélgős azon értelemben, miként e szót 1790 körül vették, független elme s szabad szellem hírében állt. Mi engem illet, nagynémemet erősen nagy tiszteletben tartottam, mert szép történeteket beszélt el nekem a hajdankorról, miként Molière mondja: „minden iránt fel volt világosítva“, sok oldalú ismeretei, mély belátása, gyors felfogása, bizonyos adag félelemmel vegyült bámulatot keltettek bennem irányában.

Nyárban, ha megengedte, hogy kimenjek kertjébe sétálni, soha sem mulasztotta el felemelt hangon ez-intést adni számomra „Különösen a málnához ne nyulj, megszámláltam hány van!“ Őt percznyi sétálás után, a málna sorok előtt, melyeknek hamvas-piros, duzzadó gyümölcsei százával csüngtek a meghajlott ágakon, nem tudtam ellentállani a kísértésnek, s hogy bátorságot merítsek, a szép málnákra kacsintva, többször ismételttem magamban: „Oh! az lehetetlen, hogy Teréz néni valamennyit megszámlálta volna“ ekkor négyet-ötöt leszakítottam, aztán többet is és midőn egészen jóllaktam, ártatlan arczozal mentem be ismét nagynémém szobájába, nem gyanítva, hogy a tiltott gyümölcs illata árulóan ott maradt ajkaimban.

— Nem nyúltál semmihez? kiáltott Teréz néni, megpillantva engem és midőn minden szentekre megesküdtem, hogy nem, hozzá tette — Jer közelebb lehelj reám! Megtettem. Ekkor felemelte ujját, megfenyegetett s mérges szemeket csinálva, felkiáltott:

— Málnát ettél, tudom, ne tagadd!

És ekkor szégyentelven kelle bevallani csinynettemet; ezért nem voltam távol attól, hogy kissé boszorkánynak ne tartsam a nénit.

Oh! az a szép régi korbeli kert, telve hajdan divatozó virágokkal, melyeket ma megvetéssel néznek. Midőn mai napság vagy egyet találok még közülök a divatos kertek valamely félreeső zugában, azon benyomást teszi reám, mintha a „Szökevény“, vagy „Lodviska“ régi dallamait hallanám dúdolni. Volt ott egész sor-szegélyzet vörös pulyka-orrból, széles virágágyak, hol bazsarózsák emelték büszkén égfelé fejeiket s aprú kínai szegfű váltogatta egymást a boglárrel s krisztusszemmel; volt ott egy domboldal, egészen befuttatva télizölddel s továbbá három vén reine-claudefa, melyeknek félig megkopaszodott ágai meghajlottak a szép arany szín gömböcskéik alatt. És egy kis törpe falkerítésen túl, melynek tetőzetén barna lepke-bábók pihenték álmukat, vonult el párhuzamosan a mienkkel a szomszéd Péche kisasszonyok kertje, a két öreg varrónőé, kiknek műtermük, e fajban, legkeresettebb volt a városban.

A mint ott ügyelegetem a málna-bokrok között, hallgattam a tanoncz leánykák vig csevegéseit, a kelmék hasogatásának zaját s néha Péche Calina kissé éles hangját is, a mint egy-egy zsoltári dalt kezdett el énekelni, mert csodálatos ellentétképpen, az én Voltaire szellemű nagynémém szomszédnői, nagyon buzgó, istenfélő leányok voltak, kik a köntös-készítés mesterségétől fennmaradt idejüket egészen a vallásnak szentelték.

(Folytatása következik.)

## KÜLÖNFÉLÉK.

Kolozsvár, 1880. jan. 7-én.

— Királyi adomány. A király ő Felsége a szegedi ref. templom felépítésére 1000 frtot legkegyelmesebben adományozni méltóztatott.

— Felhívás az egyetemes presbyteriánus szövetség második gyűlése tárgyában. Reformált egyházunk a presbyteri egyházigazgatási elveket követő egyházak szövetségébe az 1877 évben Edinburghban tartott nagy gyűlés alkalmával belépván: a múlt év szept. 10—13 napjain Debreczenben tartott egyetemes konvent elhatározta, hogy a 2-ik presbyteri nagy gyűlésen is, — mely a folyó évi szept. 23-tól október 3-ig Philadelphiában fog megtartatni s a melyre ref. egyházunk dr. Schaff Fülöp new-yorki hittanár, mint a presbyteriánus szövetség európai küldötte által a ki Budapesten személyesen megjelent, meg is hivatott, a magyarországi ref. egyház képviselő legyen. Egész bizalommal felhivatnak azért egyházunk azon buzgó és hivatott tagjai, kik e nagy horderejű s meszsze kiható szövetség eszméje és magasztos tárgya iránt érdeklődéssel és ügyeszeretettel viseltetnek, hogy egyházunk képviselőtének némes tisztére vállalkozni s e szándékukról és elhatározásukról legkésőbb folyó hó végéig konventi elnök Nagyméltóságú id. báró Way Miklós úr ő kegyelmességét (Golop u. p. Tállya) értesíteni sziveskedjenek. A gyűlés tanácskozásainak ügyrendje a mi egyházunkat is közelebből érdeklő nagy fontosságú tárgyakat foglal magában: mint az európai szárazföld egyházainak, ezek között épen a magyar prot. egyháznak ismertetése, a hitvallások egyeztetésének fontos kérdésében az első nagy gyűlésből kinevezett bizottságnak jelentése s ebben a magyar ref. hitvallásoknak leírása; ezekre nézve ugyan épen hazánkfia Balogh Ferencz debreczeni főiskolai hittanár fogja megbízatás folytán elküldeni az ismertetést és tudósításokat; — továbbá azon bizottság előterjesztése mely javaslatot ad azon módokról, mikép lehessen segíteni az európai continens szegény egyházait. Nélkülözhetlenül szükséges tehát, hogy legyenek e gyűlésen érzelmeinknek élő szóval tolmácsolói, hazai, egyházi állapotainknak szószóói és hívismertetői. Ohajtotta volna az elnökség egyik képviselőül épen Balogh Ferencz tanár urat megnyerni, mint a ki az első nagy gyűlésen is Edinburghban oly méltólag képviselte egyházunkat, de ő hivatalos és másnemű teendői miatt erre most

nem válkozhatott; más egyének ajánkozására van tehát mulhatatlanul szükség. Tegyük meg ezt, kik arra képesek és hajlandók, egyházunk tekintélye, érdekei, a kölcsönös szeretet és vonzalom követelik azt meg. Halljuk meg a hozzánk intézett testvéri szózatot, ragadjuk meg a szeretet által felénk nyújtott jobbot!!! Egy képviselőnek a tengeri útra Havre vagy Liverpooltól New-Yorkig s onnan Philadelphiáig és majd vissza az úti jegy amerikai testvéreink buzgóságából fog meg küldetni; a többi költségeket, valamint a másik vagy több képviselő utazási kiadásait, a ref. egyház egyeteme fogja fedezni. Debreczen 1880 febr. 4. Tóth Sámuel konventi jegyző.

— A Kisfaludi társaság utóbbi ülésében levelező tagokul meg választá Jalava (Almberg Antal) jeles finn író, ki közelebb Arany költészetéről is egy nagy tanulmányt írt, és Sturm Albertet a „Buda halála“ németre fordítóját. A társulat jövő évi költségvetése ez: bevétel 3520 frt, kiadás 3100 frt, maradvány 420 frt.

— Istóczy és a zsidók. Istóczy a zsidók elleni szövetségről a képviselőház jan. 28-iki ülésén a tervezet alapszabályait ugyan föl nem olvashatta, de a lapok azért közlik. Címe: „A magyarországi nemzsidók szövetségének központi egyesülete“. Tagjai csak nemzsidók lehetnek. Célja: „félretéve minden mellékérdeket, s minden politikai pártszínezetet, az ország egyéb helyein is létesítendő fiókegyesületekkel karöltve, teljes eréllyel, egész komolysággal és szorgalommal azon egy cél felé törekedni, hogy hazánkat teljes elzsidósodástól, társadalmunkat pedig a társadalmi kóranagyot képező zsidóság által való további gazdasági és erkölcsi megrontástól, korrumpálástól megmentsük s ekkép az ország eredeti nem-zsidó lakóinak ezek utódainak a hazában való tartózkodást eltűrhetővé tegyük“. E végett többek közt az egyesület pártfogolja a nemzsidókat, ha zsidókkal versenyeznek, megszakítja a társadalmi összeköttetést azokkal, kik a zsidókkal szövetkeznek, küzdeni fog a zsidó és az elzsidósodott sajtó ellen. A zsidóktól ment lapok sorozatát időről-időre özzé teszi, szövetségbe lép a külföld hasonló egyesületeivel. Titkos tagjai is lehetnek, kik nevüket nem akarják közhírré tenni, de az egyesület igazgatásában ezek részt nem vehetnek. Kikereszkedett zsidók csak kétharmad szóróbsággal vehetők fel. A rendes tagok föltételei közé tartozik, hogy biztosítékot nyújtanak, hogy az egyesületbe ennek célja miatt és nem hiú kíváncsiságból vagy épen tisztátlan érdekből lépnek be. Tagdíj tetszés szerint, de évenként legalább 4 frt. Ezért kapnak nemzeti színű jelvényt a tag nevével s e fölirattal: „Egy mindnyájunkért és mindnyájunk egyért.“

**A főtsiszt. püspök ur a következő körözvényeket bocsátotta ki:**

**Tudás és ahoz alkalmazkodás végett.**

95—1880. Vallás- és közoktatásügyi miniszter ur ő nagyméltósága azon tapasztalatból kiindulva, hogy a tanítók nyugdíjazása, ugy szintén a tanítók özvegyei és árvái

segély-díj iránti kérvények legnagyobb részben vagy teljesen felszerületlenül, vagy hiányosan felszerelve küldetnek bé: szükségesnek látta közölni az ilyen kérvények felszerelési kellékeire vonatkozó utasítást. Miután ez utasítás pontos megtartása épen a nyugdíjazandók érdekében álló: hivatalosan felkrérem a t. esperes urat, hogy egyhámegeje egyházközségeiben azon szoros meghagyással köröztesse, hogy mindegyik t. lelkész aa. ismerje kötelességének j. könyvbe iktatni, hogy annak idején az illetőket a szerint utasithassa.

### Utasítás

1) A tanítók nyugdíj, vagy végkielégítés, mint szintén a tanítók özvegyei és árvái segély és gyámpénz iránti kérvények, mindig az illető kir. tanfelügyelőhöz nyújtandók be.

2) A tanítók nyugdíj vagy végkielégítés iránti kérvényeket mindenkor a tényleges szolgálat ideje alatt — tehát a tanév folyamában — nyujtsák be, ellenkező esetben állomásukról távozásuk lemondásnak vétetik, és nyugdíj vagy végkielégítés iránti jogukat elveszítik.

I. A tanítók nyugdíj vagy végkielégítés iránti kérvényeikhez csatolandók:

a) A tanító keresztlevele. b) A tanítói pályán töltött szolgálatát pontosan előtűntető hiteles okmányok. Ha a szolgálati idő folytonossága e bizonyítványokból ki nem tűnnék, a félbeszakítás indoka hiteles okmányokkal igazolandó. c) Az országos tanítói nyugdíj javára kivetett díjak pontos befizetését tanúsító adóhivatali nyugta, vagy a j. könyvben a tanítók számára kiállítandó „igazoló iv.“ melyen a teljesített fizetések igazoltatnak. d) Oly tanítók, kik a tanítói nyugdíj törv. (44. §) alapján az országos tanítói nyugdíj alapon kívül bármely más alappal szemben végellátásuk tekintetében igényt formálhatnak, ez igényük érvényesítésére vonatkozó okmány. e) A d) pont alatti es-tben a szolgálat utolsó évében élvezett tisztán tanítói állomása utáni járandóságairól szóló díjlevél. f) A netán terményi járandóságoknak, a legközelebbi múlt 10 évi átlag szerint számított pénzértéke hiteles kimutatásban.

II. Az özvegyek segélydíj iránti folyamodványaihoz a fennebb elősoroltakon kívül még a következők csatolandók:

h) Anyakönyvi kivonat a férj elhunytáról. i) Az özvegy és (ha vannak) árvák keresztlevele. j) Anyakönyvi kivonat a házasságról. k) Bizonyítvány, hogy férjével, annak haláláig együtt élt. l) Ha pedig nem éltek együtt, hiteles alakban kimutatandó, hogy az elválásra melyik fél szolgáltatott okot.

III. Az árvák gyámpénz iránti folyamodványaihoz:

c) Anyakönyvi kivonat a szülők elhunytáról. β) Az árvák keresztlevele. γ) Az országos tanítói nyugdíj intézetbe felvett szülő vagy szülők által teljesített fizetésről szóló nyugták vagy „igazoló iv“. δ) Ha az árva segélyre más-honnan is tart igényt, ez igénynek megállapítására szolgáló okmány. e) Annak igazolása, hogy az árva nem részeseül állami akár egyházi közsegélyben, ösztöndíjban, vagy nincs-e felvéve valamely nevelő intézetbe. ζ) Apa és anya nélküli árvák folyamodványaihoz, a felsoroltakon kívül, még a törvényes gyámotigazoló hatósági bizonylat is melléklendő.

54—1880. Vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszter ur ő nagyméltósága múlt évi 35,803. sz. alatt tudatja, hogy a pénzügyminiszter ur ő nagy méltósága 15,755—1879. szám alatt elrendelte, hogy a kir. közjegyzők részéről hivatalos célra és hivatalból bekívánt anyakönyvi kivonatok, vagy családi értesítők igazolt szegénység vagy illetőleg a hagyaték csekély értéke esetében, bélyegmentesen szolgáltatassanak ki.

Megjelenik  
minden vasárnap.

Szerkesztéségi s kiadói szállás:

b.-farkasutca 16. sz. hova  
a lap szellemi s anyagi  
ügyeit illető minden küldem-  
vények czimzendők.

Kéziratok nem adatnak vissza.

# ERDÉLYI PROTESTANS KÖZLÖNY.

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETILAP.

Hirdetési díjak:

Kétszer hasábozott garmond  
sor vagy annak tere 5 kr.  
Bélyegdíj minden beigtatás  
után 30 kr.

Nagyobb és többször megje-  
lenő hirdetéseknel külön ked-  
vezményt nyújt a kiadóhivatal.

Előfizetési ár:

Egész évre 6 frt., félévre 3  
frt., évnegyedre 1 frt 50 kr

FELELŐS SZERKESZTŐ ÉS KIADÓ TULAJDONOS: Szász Domokos.

**Tartalom:** Egy határozott jelszó. Horváth István. — Ud-  
varhely és a reductió. Szász Béla. — Az áll. ig. tanács r. gyűlé-  
séből. r. t. — Egyházi lapok szemléje. — Külföld (Anglia, Spa-  
nyolország, Olaszország, Amerika.) — z — y. — Irodalom. — Tár-  
cza: A csoda. Tíz éveskori emlékek. Irta: André rheuriet. Fordi-  
totta: Julia. — Egy lap a párisi commune történetéből. — Külön-  
felék. — Szerkesztő postája.

## Egy határozott jelszó.

Bürkös 1880 febr. 10

Egy oly világnézet, melynek vezé. eszméje: „Egy az Isten“ „Egy az igazság“ már életre ébredésekor szükség-  
képpen ellentétbe jött a pogánysággal; tovább fejlődésben  
küzdlemben volt és van mindazzal, mi a földön test,  
vér, világi hatalmasság stb. stb. nevezetek alatt  
ismeretes. Maga az alapeszme sokkal mélyebb gyökeret vert  
az emberi természetben, semhogy azt a hatalmas rómainak  
s még hatalmasabb utódainak ama gúnyos kérdése: „Mi  
az igazság?“ fejlődési irányából véglegesen kitérithette  
volna. Egy oly eszményi ember, ki teljes joggal szólhat-  
tott így: „Én azért születtem és jöttem a világ-  
ra, hogy bizonyosságot tegyek az igazságról“,  
„Én és az atya egy vagyunk“ s ki magát az igaz-  
ság birásának tudatában feszítetté meg, sokkal magasabban  
áll az emberiség fölött, semhogy a felé való törekvés va-  
laha fölösleges lenne, vagy az emberi legmagasabb fejlett-  
ség is őt túlszárnyalhatná.

E végtelen czél megvalósítására törekvő küzdelem ter-  
mészete, elve és iránya azonban lényegesen különbözik a  
katholikus és protestans államokban. Az utóbbakban az  
egyén „nagykorúsítása“, amabban a „világi hata-  
lom megnyerése“ a végczél; amaz III-ik Incze pápa  
alatt, ki a világ minden keresztyén birodalma és fejedelme  
felett uralkodott, czélt ért, azóta folyton távozik attól;  
emez még távol van saját céljától s talán soh. el sem  
éri, mert a Jézusban megjelent nagykorúság messze távol-  
ban áll tőle, mind a mellett, hogy a megközelítés lehetősé-  
géről oka nincs lemondani. Protestans felfogás szerint,  
mi mindnyájan szent nép, királyi papság vagyunk, s így  
mindnyájunknak — kinek-kinek az adott talentumok mértéke  
szerint — egy erővel és egy akarattal a protestans elv

megvalósítására kellene törekednünk, mert — mint Carlyle is  
mondja — „Az embernek egész földi élete, sym-  
bolicus kiábrázolása és láthatóvá tétele a  
benne levő égi, láthatatlan erőnek. Ezt igyek-  
szik — folytatja csipős gúnnyal a magas röptű philo-  
sóf — cselekedni szóval és tettel, őszinteség-  
gel, ha lehet, s ha azhiányzik, alakoskodással,  
s ennek is meg van a maga jelentősége“.

De miként fogadjuk kath. hivataltársaink gúnymoso-  
lyát s azon jövendölésük beteljesedése feletti örömet,  
hogy a prot. egyház feibomlása s a kath. egyházba való  
olvadása csak idő kérdése, mert ama protestans elv mellett  
sem vallást, sem erkölcsöt, sem erényt, sem jellemet, szó-  
val semmi magasztost, áldásos jót hirdetni, terjeszteni nem  
lehet; annyival kevésbé remélhetni egy oly vallás-erkölcsi  
testületnek, mint az egyház, feunállását, fejlődését, melyben  
mindenki saját meggyőződését, vallásos hitét, világnézetét  
tartja abszolút érvényűnek, ennek valóítására törekszik, s  
így a legtéljesebb chaosnak kell bekövetkezni?

Ijesztő gúnymosoly! Végzeteljes jövendölés! Úgy lát-  
szik, az akar abban kimondva lenni, hogy maga a protes-  
tantismus sem bírja magában azon életerőt, mely a nagy-  
korúság azon fokára emelje, hol magát vezethesse, lénye-  
gének megfelelő törvényeket alkothasson, saját ösztönéből a  
legmagasabbra törbe-sen, maga elé czélt tűzhessen, s arra  
öntudatos megfontolással törhessék; az akar kimondva  
lenni, hogy a protestantismus, bármily eszményileg fogja  
fő az embert és elhivatását, bármily intézményeket, tár-  
sadalmai viszonyokat alakít is számára, bármily szigorú ad-  
ministrationalis rendszert hoz is be egyházzervezetébe:  
sokkal lazább az erkölcsi derékség, általánosabb a felületes  
léhaság, terjedtebb a közöny és önzés, minthogy teljes biz-  
tonsággal remélhetné a szent nép és királyi papság  
elvéből természetesen folyó átalakulásokat, üdvös intézmé-  
nyeket s az egyház felvirágzását.

És a protestantismusnak alkudni még sem szabad;  
ha kimondotta az alphát, ne rémüljön vissza az omegától;  
neki nem lehet, nem szabad felednie, hogy élelve nem  
engedi meg, hogy előbb külalakot, edényt teremtsen s az-  
után töltse meg azt tartalommal, hanem megfordítva: a  
benső élelve nyilatkozik lényegének megfelelő külalakban,  
míg a papismusnál megfordított viszony van. E nézpontról

tekintve egyházpolitikai mozgalmainkat, egyházi belserveszkedésünkre irányuló törekvéseket, önkénytelenül merül fel azon kérdés: vajjon azok a mai kor tudatának és világnézetének befolyása alatt megérlelt általános protestans életelv természetzerű folyamányainak tekinthetők-e? vagy pedig a társadalom ferdeségei, egyháziatlanság, laza erkölcsi élet rombolásai miatt megrémült, az emberiség jóllétéért, az egyház fejlődéséért aggódó jelesek alkotásai, melyek által a prot. egyházat megújítani, rendes fejlődési medrébe terelni remélik? Semmi szavunk nem lenne, legfőleg teljes örömmel fejeznék ki, ha az első eset állana, de miután minden jel az utolsót látszik igazolni, aggodalommal és kétes remények között tekintünk a jövő elé.

A protestantismus ugyanis történeti multja, traditioi, de legfőképpen a benne munkás életelvből kifolyólag, kisebb-nagyobb ellentétben volt és van az uralkodó világnézlettel, legkivált a modern társadalom laza erkölcsivel, simuló szokásaival, az egyén önállóságát fenyegető törekvésekkel. A modern világnézetnek — hogy úgy szóljunk — saját retortáján át destillált essentiját, legfinomabb elemeit dolgozza fel és alakítja át saját lényegévé. Főként a kalvinismuson ismerhető fel a Kalvin puritan, alkudni nem szerető, nyakas, hajthatatlan szelleme, mely a képmutatással, hazugsággal s más társadalmi bűnökkel alkudni nem tud, s inkább megtörik meggyőződésének tudatában, mint-hogy a kor minden uralkodó nézetének, irányzatának feltétlenül hódoljon; a kalvinismus — épen a mi napjainkban — lassan, de biztosan haladó conservativismus. Mint ilyen, egy oly korszakban, midőn gőzzel utaznak, villámmal irnak, napsugárral rajzolnak, midőn minden oly rohamosan halad előre, aligha számíthat tagjainak látható szaporodására, ezeknek odaadó, lelkes közreműködésére, sőt aligha kívánatosnak is tartaná ennek feltétlen igénybevételét. E szerint annak szüksége forog fenn, hogy az egyház-kormányzat élén álló jelesek, mint kovász vegyüljenek a tészta közé, mert csak ezen esetben várhatni, a megújulást, míg a tisztán külszervezeti kérdésekkel való foglalkozás azt fogja eredményezni a protestans egyházban, hogy lenni fog kormányzó testület, kormányzandó egyház nélkül, legfőleg a papokra s más egyházi hivatalnokokra terjedhető hatáskörrel.

Mindenesetre érdekes és korszakot alkotó jelenség a ref. tanügyi bizottság mult évi megállapodása, midőn határozottan kimondotta, hogy a klasszikus görög-római mivelttség felhasználásával klasszikus mivelttség terjesztésére törekszik. Ebben kimondotta azt, hogy a modern világnézlettel, nevelési iránynyal egy úton nem haladhat; előtte a realismus, utilitarismus nem életkérdés; a kezek ügyessége nem eszménykép; a legnagyobb anyagi haszon elérése nem végcél; előbb embert akar nevelni, s csak azután gépészt, tudóst, mérnököt stb.; kimondotta azt, hogy nevelési célja a subjectum tehetékének összhangzatos fejlesztése; a tehetségek oly irányú miveltése, hogy azokban és azok által az ember önmagát önmagának jelentse ki, s ember tudatának teljes ismeretére

jusson, vagy más szókkal: a „benső (nagykorú) ember fejlesztése“, nem pedig a külső készségek, ügyességek megszerzése, melyek által mind magának mentől nagyobb jóllétet, kényelmet, élvezetet szerezhet, mind az államnak mentől több hasznot hozhat.

Érdekes küzdelem kezdete; a küzdő felek közül melyik fog győzni? bizonytalan. E bizonytalanság közt azonban a ref. tanügyi bizottság megállapodásai „mint határozott jelszó“ szólnak csatlakozásra. Ez a jelszó: „Klasszikus mivelttség!“

*Horváth István.*

### **Udvarhely és a reductió.**

Gönczi Lajos cikkére annyival inkább kell pár megjegyzést tennem, mivel én is tagja voltam az ig. tanács ama bizott-ágának, melynek javaslata alapján egyhangu határozattal kimondatott, hogy addig, míg a mostani hiány el nem enyészik, végrehajtandó a már ösmertes és általában mintegy 10, a pénztárnok fizetésével m. e. 25%-ot tevő reductio, két pontnál pedig egészen új, de mulhatatlan kiadási tételek vétettek föl a költségvetésbe. Megjegyzéseim természetesen csak az enyíemek — az áll. ig. tanács megfelel magáért az illetékes helyen.

Először is, azt hiszem, megvárhatom én is, Jenei Viktor is, ama bizottság egy másik tagja, s az udvarhelyi tanoda egykori tanára, azt a föltevést, hogy midőn tanártársaink fizetésének, bár ideiglenesen is, leszállításáról van szó, nem mohósággal kapunk az alkalmon, hanem csak a legnagyobb szükség kényszerének engedünk. És e kényszer, fájdalom, fönnforgott és fönnforog.

A mi a dolog elvi oldalát: a rendszeres fizetések apasztását illeti, tudjuk hogy erdélyrészi tanodai tanáraink mostani fizetése az 1872 évi egyházkerületi közgyűlés 88 sz. határozatán alapszik, mely szerint ama közgyűlés „határozatilag kimondja, hogy a javaslatba hozott fizetés (Udvarhelyt 1000 frt.) mindott, a hol ennek hordozására elégséges alap van, azonnal lépte(tte)ssék életbe; elfogadja továbbá a fizetés jobbitására nézve javaslatba hozott módot s készséggel beleegyezését adja, hogy a tanárok fizetése a tanodai előjáróságok fölterjesztése értelmében neveltessék s biztos alap kimutatása után, létrehozassék.“ (N. B. Udvarhelyt a fizetés növelése alapjául a tőkék magasabb százalékra leendő kikölesönzése mutattatott ki.)

Az áll. ig. tanács ehez képest a fizetés-emelést rendszeresen a clausulával szokta is megadni: „míg az alap fedezi.“ Ez esetben nem nézhettem még utánna, ha e clausula odatétetett-e az udvarhelyi tanoda értesítőjéhez is, de azt látom az itt szószerint idézett közgyűlési határozatból, hogy a fizetés emelés (Udvarhelyt 750 frtról 1000-re) oly feltételhez van kötve, melynek az udvarhelyi tanoda jelenleg eleget tenni nem tud. Sajnálatos, de meg van, s így az áll. ig. tanács nem csak jogával élt, hanem kötelességet is teljesített, a midőn: rucute fundamento (= a tőkék 10%-os kamatoztatása) a superaedificatumot is nem leron-

totta, hanem kimondta, hogy az bizony leromlott; leromlott, nem az előljárási gondatlansága miatt, hanem annál az egyszerű oknál fogva, mert törvény tiltja 8-nál magasabb százalékos szedését.

Az ilyen rendszeresített fizetést tehát lehet is, kell is reducálni, annyival inkább, mivel „itt nemcsak arról van szó, hogy Pálnak és Péternek néhány frttal kevesebb legyen-e az évi jövedelme, vagy ne, hanem“ (s ezt én teszem a Gönczi antithesise helyébe) arról, ha ismétlődni lássuk-e az enyedi tőkefogyasztás szomorú tényét Udvarhelyt is — sőt többről, az udvarhelyi tanoda lételéről, mert ott hamarabb fenekét érnék a zsáknak

Az egyházkerület tehát evel a reductióval nem szerződést (meghívó levél stb.), hanem feltételesan tett ígéretének föltétele hiánvoztván, az ígéretet módosítja a tény módosításának arányában.

Ha tehát így elvi kifejezést alaposan nem lehet a reductio ellen felhozni: kérdés, fönnforgott-e szüksége?

Előrebocsátom, hogy Gönczi szerint „az igazgató tanács merőben hibás adatok után készítette egész tervezetét.“ De ugyan kérdelem Gönczi Lajostól, s az udvarhelyi tanodai előljárási tagjaitól, honnan kapjon az ig. tanács az udvarhelyi tanoda ügyében nem „hibás“ adatokat, ha nem az udvarhelyi tanoda előljárási tagjaitól?! Az ig. tanács nem is tett mást, mint hogy hitelt adott az előljárási „hibás adatainak“ — de Gönczi Lajostól nem szép, hogy ez adatok hibás voltáért az ig. tanácsot s nem az előljárási tagokat kárkoztatja.

De hagyjuk ezt, s támaszkodjunk egyesegyedül a Gönczi (remélhetőleg helyes) adataira, bár cikke végén maga is azt mondja, hogy „adataimat pozitív számokra . . . nem fektethettem“ — s így egy kis méltányossággal maga is bevallhatja, hogy az ig. tanács alig támaszkodhatott más „pozitív számokra“, mint a melyek előtte feküdtek s nem várhatta, míg Gönczi Lajos megkapja a pozitív adatokat.\*) Ezt a vallomást előbb várhatjuk „egy kis jóakarattól“, mint Gönczi szerint, a deficit végleges elenyésztetését.

Maga Gönczi azt írja, hogy „az ig. tanács f. é. január 18-án tartott ülésében mindazt megengedte, egy kivételével, a mit előljárási tagjaink még a múlt évben kért, illetőleg javasolt, a deficit elenyésztetése érdekében“.

Ha tehát „minden“ megengedett, egy kivételével s a deficit mégis fennmaradt: a hibának abban az „egyben“ kelle rejtenie. S mi volt az az „egy“? Felelet: a mint Gönczi is említi, a tanárok özvegy-árvai alapjából vett kamat nélküli kölcsön, 1875 és 1876-ban (tehát már a kamatláb csökkenése előtt is megvolt a deficit!) „mintegy“

\*) Kérem a szedőt, nehogy rajtam is olyan esűfot tegyen, mint Gönczi Lajoson, kinek ugyane passzusában azt szedte, hogy az előljárási „a közalap elenyésztetésére tervezetét“ most készíti. Az állandósított deficit, igaz, elenyész ebne a közalapot tervezetnél is, de alig hiszem, hogy G. L. ezt írta volna.\*) Sz. B.

\*) Az egész korrektori tévedés volt. Az idézett hely az eredeti kéziratban így szól: . . . a közalap deficitje elenyésztetésére stb. A hibáért bocsánatot esed a korrektor.

2800 frt, mely, úgy látszik Gönczi cikkéből, 1878-ban már 3500 frtot tett, úgy hogy a „7—8000 frtot az összes tőkecsökkenés nem haladja túl.“

Igen is, az áll. ig. tanács nem érezte magát jogosultnak, hogy egy specialis rendeltetéssel bíró tőke kamatainak más célra való fölhasználását engedélyezze, a mint hogy maga a király, mint supremus inspector, esküvel kötelezi magát annak ellenőrzésére, hogy az alapítványok, hagyományok stb. eredeti rendeltetésükhöz képest kezeltesse-nek. Igen is, az ig. tanács megrendelte, hogy a tanárok özvegy-árvai alapjának kamatai csakis ez alap javára fordíttassanak s így nem engedélyezhette, hogy a tanoda e kölcsönt kamat nélkül használhassa. Ha az áll. ig. tanács nem így intézkedett volna: részemről fellebbeztem volna az ügyet a közgyűléshez, vagy akár tovább is.

(Vége következik.)

Szász Béla.

## Az áll. ig. tanács r üléséből

Kolozsvár, 1880, febr. 8-án.

Főt. Nagy Péter püspök úr elnökle alatt, jelen voltak: br. Bánffy Albert főgondnok, Lészai Ferencz, br. Bánffy Dániel, dr. Kolozsvári Sándor, dr. Jenei Viktor, ig. tanácsosok; Parádi Kálmán tanügyi előadó, Bodor Antal titkár, Deák József pénztárnok, Szabó Ádám számvevő.

Titkár jelentést tévén az időközben ellátott folyó-ügyekről, azoknak jóváhagyó tudásul vétele után, tárgyalás alá került:

A zilahi, marosvásárhelyi, sepsi-szt.-györgyi és szászvárosi tanodák 1880-ik évi költségvetése, némi megjegyzések mellett, helybenhagyattak.

Láng Károly moldva-oláhországi missionárius jelentést tesz az 1879 évi utolsó évnegyedre vonatkozó missionáriusi működésről általában, s különösen a Plojesten és Pites-ten történt építkezésekről és javításokról. A missioi ügyek rendszeresebb állapotát feltűntető jelentés tudásul vétetett, felhivatván missionárius, hogy jövőre, a mennyiben az ottani viszonyok engedik, igyekezzék jelentéseit az egyházmegyei vizsgálatok megtartására szabályszerint előirt pontozatok szem előtt tartásával készíteni el.

Ugyanannak kérvénye, a romániai kormánytól a vasúton ingyen utazási vasúti jegy kieszközlése iránt, ajánlattal tárgyalatott fel a kultusminiszteriumhoz, a további lépések megtétele végett.

Szentiványi Kálmán algondnok, mint a sepsi-szt.-györgyi tanoda vagyoni ügyei megvizsgálására kiküldött bizottság elnöke, jelentvén, hogy a kitűzött időre, hivatalos elfoglaltsága miatt, megbízatásában el nem járhat, az igazgató tanács bizalmát annyira a gondnok ur erélyébe és szakértelmébe helyezi, hogy a helyettes kinevezésének mellőzésevel, a vizsgálat megejtésének határidejét május 1-éig meghosszabbítja.

Az enyedi Bethlen-főtanoda előljárási tagja a Teleki Sámuel-féle több évre ki nem adott alapítvány összegének ki-

\*

utalásáért folyamodván: felhivatott jegyzőkenyvei kivonatainak felterjesztésével annak kimutatására, hogy a nevezett alapítványi évi összegeket, mely években és kiknek szolgáltatotta ki, a melynek kitüntetése után a további intézkedések meg fognak tétetni.

Ugyanaz hivatkozva az egyházkerületi közgyűlés határozatára, kéri, hogy a gyakorló iskolai tanítói állomás betöltése végett, a szükséges intézkedés megtéttessék. Titkár és a tanügyi előadó utasítottak a díjlevél megállapítására és előterjesztésére.

Az ó-brettyei és kitidi egyesült egyházak papi díjlevele, az egyházkerületi közgyűlés jóváhagyásának szokott fenntartásával megerősített.

Báthori Dániel széki esperes jelenti, hogy a czegei egyházba a helyszínére kiszállott vezetése alatti bizottság gr. Vass Ádám eddigi domesticus kuratortól, az egyházi számadási iratokat s minden egyéb egyházi tárgyakat átvett. Új gondnokot választott, s azt föl is eskették. A volt gondnok kezén maradt 400 s egynehány forint iránt ígéretet nyertek, hogy 1881 elején ki fog fizettetni. Tudásúl vétetett, a fizetett és hátralevő adó tisztázása céljából, az adókönyvek felrendeltettek s az elkezelt pénz biztosítása iránt a további intézkedés megtétt.

Az igazgató tanácsi jogügyi bizottság véleményes jelentést teszen a szil.-szolnoki egyházmegyében Balog Károly zilahi presbyternek, a presbyteri állástól való megfosztását tárgyazó ügyben. A jogügyi bizottság véleményének elfogadásával, miután, a fennforgó ügyben, a nevezett egyházmegye közigazgatási hatóságai, illetéktelenül, bírói funkciót teljesítettek, az egész eddigi eljárás megsemmisítettik, azon hozzáadással, hogy a mennyiben közkereset alá tartozó cselekvények forognának fenn, azok törvényeink szerint közkereseti úton, az illetékes egyházi köztörvényszékek által elbírálandók.

Ugyanaz előterjeszti véleményes jelentését a n.-enyedi Bethlen főtanodának, br. Bánffy Dénes s illetőleg ennek jogutóda, Zudor ellen fenn lévő tőke követelés tárgyában, a mely tőkéből annak idején, az enyedi „Szemle“ egyházi és iskolai lapban közrebocsátott interpellatio szerint állítólag br. Kemény István tanodai főgondnok javára 1667 frt 47 kr jogtalanul leiratott volna. A bizottság véleményének elfogadásával az ig. tanács határozatilag kimondja, hogy: 1-ör az „Egyházi és iskolai Szemlé“-ben annak idején megjelent „Interpellatio“, mely közvetlen volt gazdagondnok, Bogdán Lajos, közvetve pedig br. Kemény István ellen volt intézve, br. Kemény István főgondnokot ártatlanul, tudtán és befolyásán kívül végrehajtott intézkedések káros következményeivel, jogtalanul vádolja; 2-ör az előjáróság által elfogadott ügyvédi e tárgyú előterjesztésnek számszerű adatai hiányosak, össze nem találók, eredményükben homályosak és érthetetlenek, s már az előterjesztés szerint is 160 frtnál több kárt jeleznek. Minek folytán felhivatott a tanodai mostani előjáróság a Pirker Johannától átvett követelés biztosítására, közp. számvevő pedig megbízott a felter-

jesztésben foglalt számadások tisztázására. Ezeken kívül felhivatott az előjáróság úgy a gy.-fehérvári káptalantól, mint a Nuridsántól, cessione folytán, átvett követelések biztosításául szolgáló fekvőségek értékének, valamint a hátralelő kamatoknak kimutatására, és a kérdéses tőkének most ki nevéen, és mily összegű pénztári vezetése iránt, végül az iránt, hogy br. Bánffy Dénes s később ennek jogutóda Zudor Gyula, mily összegű tőke után, mely időtől meddig és mennyi kamatot fizettek a tanoda pénztárába?

Ugyanannak véleményes jeientésére, az özv. Elekes Györgyné által a néh. Szász Lajos utódaival szemben dézma kárpótlásul élvezett czimen támadt 208 frtos követelése néh. férje egyházi tartozásai törlesztésére felhajtva, az ajánlat elfogadtatott s az összeg befizetése iránt a szükséges intézkedés megtétt.

Ugyanannak véleményes jelentése kíséretében tárgyalatott a n.-enyedi főtanoda előjáróságának felterjesztése a nevezett tanoda tulajdonát képezett, de P. Szathmári Károly, akkor enyedi tanár és gyűjtemény-őr, által eladott a b u l a c e r a t a elidegenítésének ügye. Az ig. tanács, ha bár ezen újabb jelentésből is átlátja, hogy azon viasz-táblát P. Szathmári Károly ur, minden előleges vagy utólagos bejelentés és előjárósági jóváhagyás nélkül idegenítette el, de miután ugyanazon felterjesztés szerint P. Szathmári urnak akkor korlátlan szabad intézkedés volt adva és az elidegenített viasz-tábláért más érme és régi tárgyak szereztettek: ezen viasz-tábla ügyét leteszi, de egyszersmind szigorúan útasítja úgy az enyedi, mint a többi tanodák előjáróságait, hogy, a fennálló szabályok szerint, mindenemű gyűjteményeiről pontos s minden évben a változást feltüntető leltárt vezessenek, s a gyűjtemények őrének hasonló korlátlan szabadkezet ne adjon.

r. t.

## EGYHÁZI LAPOK SZEMLÉJE.

A „Prot. egyh. és isk. Lap“-ban „Hol a baj?“ czim alatt Laicus válaszol Péterfi Dénes multkori cikkére.

Péterfi ama nyilatkozata, hogy a baj oka a világiakban volna: megfontolatlan beszéd, melyben inkább a baj megismerésére és orvoslására való képesség nyilvánul.

Tény, hogy a világiaknál megdöbbentő közöny kezd uralkodni; ám ez amaz egyházi férfiak hatásának tulajdonítandó, kik feledni látszanak, hogy a vallási társadalomban ők képezik a vezérő rendet, (nem hierarchikus értelemben) s nekik feladatuk a vezérlettekbe lelket önteni.

Igaz, hogy nálunk nincs rendi különbség, de az irányadó szerep mégis az egyházi férfiaké, mert ők a szakemberek. A baj az, hogy e „szakemberek“ nem vetnek számot e minőségükből folyó kötelességeikkel. Vallási kézikönyveink gyengék, a gyermek értelmét és érzelmét megragadni nem képesek. E mellett a lelkesek a vallástaniást legtöbbszörre a tanítóra bízzák (mondhatta volna, hogy né-



hol fiscalis actioval kell kényszeríteni a papot a valóság tanítására, mint Udvarhelyt). Kit terhel itt a mulasztás a világiakat, vagy egyháziakat-e?

Theol. akadémiáink nem lelkész-képző semináriumok, hanem csak theologiai iskolák, melyekben csak tanítják, de nem nevelik az ifjakat. Vannak jeles theol. tanáraink, de sem jó dogmatikai, sem valamire való exegetikai, sem egy számottevő pastoralei kézikönyvünk nincs.

És ha az egyes lelkési lakokba tekintünk, ott is csak kivételesen találunk igazi vallásos életet, tudományt és hivatási öntudatot. Nem veszi észre a legtöbb lelkész, hogy ő egy darab életnek középpontja, hogy neki minden irányban hatni, építeni, sőt teremteni a hivatása. A pap prédikációja csak papolás, de nem a tette ragadás művésze a halgatóval való érintkezés csak személyes társalgás, de nem igazi cura pastoralis.

Az egyházi férfiak képezik az egyházi élet savát azért vigyázzanak, hogy a só meg ne izetlenüljön!

A „**Protestans Hetilap**“ban egy apa, kinek gyermeke temetés alkalmával meghülve tüdőgyulladásban fekszik, szólal fel ama megbocsáthatlan visszaélés ellen, mely szerint az énekvezérek a népiskola nagyobb, 9—10 éves növendékeit a temetésekre magukkal hurcolják, s fagyaló hidegben utcahosszat végigénekeltetik. A kétségbeesett apa a superintendenciától kér érélyes intézkedést e megcsökönyösödött régi rossz szokás ellenében a szerkesztő pedig felhívja általában a közügyemet ama temetési észellenes szertartásokra és szokásokra, melyek sem a prot. puritanizmussal, sem a jó izléssel, sem a józan észszel össze nem egyeztethetők minők a zene, fáklya, gyermekeknek két-három szónoklat alatti végigvárakoztatása stb.

Nálunk a gyermeki egészséget veszélyeztető szokások — tudomásunk szerint — mostanában csak kivételesen fordulnak elő. De így sem kellene előfordulniok. E tekintetben az illető egyházközségi és iskolai előljáróságokra, lelkészekre tanárookra hárulnak a felelősség.

Nem lehet eléggé roszalni kath. atyánkfiaínál divó ama gyakorlatot, melynélfogva iskoláik növendékeit kivétel nélkül, tehát a 6—10 éves kicsinyeket is, minden tekintet nélkül az évszakra, hosszadalmas misékre, processiókra stb. hordozzák. Mennyi szép reménye a szülőknek esik áldozatul az ily okatlan túlbuzgókodásnak! Valóban ideje lenne, hogy az állam lépne közbe óvó rendszabályaival ott, a hol az illető egyházi hatóságok korlátolt szelleme nem tud vagy nem akar tenni semmit a kézzelfogható visszaélések megszüntetésére.

## KÜLFÖLD.

### Anglia.

(A biblia szöveg módosítása.)

Az angol nyelven legújabbban megjelent bibliákban a szókat: kárhozat, pokol, nem találni. Ez újabb biblia fordításokat egy egyházi férfiakból s tudósokból alakult

társulat eszközli, s célja az, hogy a biblia ó-zamatu nyelvét a mai irodalmi nyelvre ültesse át. A „kárhozat és pokol“ szók helyet mindenütt „itélet, gyehenna, hades“ szókat használják.

(Az érsekek rendkívüli elfoglaltsága.)

Az angol érsekek épen nem élnek valami kényelmesen, mit az alább közlött kimutatás is tanusít, melyet mi a „Renaissance“ után közlünk, a mely a nagy-britanniai érsekek egyikének 1879-iki működését tünteti föl. Eszerint az érsek 89 egyházi beszédet tartott, 50 lelkészt, 23 egyházat, s temetőt fölszentelt, 63 izben confirmált\*) összesen 7211 személyt, különböző meetingeken, s más gyűléseken 192 beszédet tartott, az egyháztanács 46 gyűlésében résztvett, 474 személynek kihallgatást adott, 6744 levelet kapott, 4529-et irt sajátkezűleg.

### Spanyolország.

(A protestansok száma.)

Egy nyilvános kimutatás szerint Spaayolországban jelenleg 10,000 protestans van, (eltekintve az idegenektől). A protestans templomokba járók száma 20,000, de ezek csupán az egyházi beszédeket hallgatják, de magokat a hívők sorába nem jegyzik be. Rendes iskola körül-belől 60 van, 6—7000 tanulóval. Vasárnapi iskola 50 van, 3000 tanulóval

### Oroszország.

(A zsidók üldözése.)

Az orosz kormány szigorú rendszabályokat érvényesít a zsidókkal szemben. Egy új rendelet kitiltja az izraelitákat a doni kozákok vidékéről. Ezeknek, javaik eladása után, legkésőbb 2 év alatt ki kell innen vándorolniok. A Bessarabiában élő zsidók is kiűzettek onnan, azon ürügy alatt, hogy csempészetet üznek. A Szt. Pétervártt, Moszkvában és más nagy városokban üzlettel vagy kereskedéssel bíró izraelitákra a legterheőbb rendszabályokat vettették, melyek oly szigorúak, hogy azok nyomása alatt életüket fenn sem tarthatják.

### Amerika

(Az egyházi vagyon nagysága.)

Uj-York államban, 1850-ben, az összes egyházak vagyona 105 millió frankra becsültetett (60 millió forint). Tíz évvel később az egyházi vagyon már 175 millió értéket képviselt; 1875-ben 590 millióra becsülték, s ma már felül áll 700 millió.

—z—y.

\*) Tudnunk kell, hogy mily nagy fontosságot tulajdonítanak az angolok az ifjak ez első vallásos cselekményének, melyet csak az érsek végezhet.

## IRODALOM.

Hírlapirodalmunkról 1879. és 1880 év elején a következő érdekes statisztikai összehasonlítást állította össze idősb Szinnyi József, a „Vasárnapi Ujság“ legközelebb megjelent számában: 1879 elején volt politikai napilap 213, politikai hetilap 28, vegyes tartalmu képes lap 23, szépirodalmi és vegyes tartalmu lap 15, humorisztikus lap 7, szaklap 72, vidéki lap (nem politikai tartalommal) 68, hirdetési lap 4, folyóirat 67, vegyes melléklap 14. Összesen 368. — 1880 elején megjelent: politikai napilap 22, politikai hetilap 26, vegyes tartalmu képes lap 7, egyházi és iskolai lap 23, szépirodalmi és vegyestartalmu lap 12, humorisztikus lap 6, szaklap 75, vidéki lap (nem politikai tartalommal) 79, hirdetési lap 4, folyóirat 87, vegyes melléklap 27. Összesen 368. Az 1880. elején megjelent hírlapok száma tehát 44 szaporulatot mutat az 1879. elején megjelentekkel szemben. (Ugyane közlemény kapcsán Szinnyi József felemlíti, hogy sikerült neki föltalálni az első Budapesten megjelenő magyar hírlapot. E szerint Budapesten 1788. okt. 2-án indult meg az első magyar rendes hírlap Magyar Mercurius czimmal, hetenként kétszer járt és Paczko Ferencz betűivel nyomtatott Pesten. Ezen lapról eddig irodalmunkban nem történt említés.) Összesen 1880. elején a fővárosban 183, a vidéken 77 helyen 179, külföldön 1 lap jelent meg, míg a múlt 1879 év elején a fővárosban 160 és 78 vidéki városban 163, külföldön 1 hírlap és folyóirat adatott ki magyar nyelven. Ezenkívül megjelent hazánkban idegen nyelvű lap és folyóirat: német nyelven 114, (1879. év elején 103) szláv nyelven 61, (1879 elején 58,) román nyelven 16, (1879 elején 16); olasz nyelven 4, (1878 elején 4): héber nyelven 2, összesen 197, (1879. évben 184, a magyarokkal együtt 508.)

Ez idő szerint tehát a magyar korona területén megjelenő összesen 565 hírlap és folyóirat.

Egy havi tanügyi szakközlöny; a Rill József szerkesztésében megjelenő „Magyar Paedagogiai Szemle“ január havi első füzeté a következő érdekes tartalommal jelent meg: Az iskola én vagyok. Rill J.-tól (Simay phototypogr. arczképével és sajátkezű irásának lenyomatával.) Esmék a nemzeti nevelés köréből. Irta dr. Gööz József. Magyarország egyik minta-iskolája dr. Kerékgyártó Elek. Válasz Kerékgyártó levelére. Szerkesztő. Pestalozzi legfőbb tanítási elve. Zsengeri Samú. Emberhez egyedül méltó párba. dr. Márki József. Irodalmi kalauz. Tanítóegyletek irodalmi működése. Tanfelügyelők jelentései. Irodalmi hírek. Könyvészet. Tanügyi lapok repertoriuma. Tanügyi Krónika. Szerkeszmondanivalók. Habár a szöveg magyartalansága ellen több alapos kifogásunk lehet, mindazonáltal reméljük, hogy a szerkesztő, a kezdet nehézségeit legyőzve, rövid időn azt nyújtandja lapjában a hazai tanítóságnak, a mit az nélkülöz és várva vár, egy magyar szellemű, helyes irányú tanügyi szakfolyóiratot. Előfizetési ár egész évre 2 frt. 50 kr, mely csekély ár Budapestre, a kiadóhivatalba (stació utsza 9. sz.) küldendő.

Az Czelder Márton által szerkesztett „Evangéliumi lelkészitár“ II. füzeté is megjelent s beküldetett szerkesztőségünkhez. Hoz két beszédet („A várost sirató Jézus“ Luk. 19. 41. és „Maradj velünk uram“ Luk. 24. 29.) Fördös Lajostól; Czelder Mártontól („A föld és az ember“ Ézs. 14. 7.) Hörk Józseftől („A hiven teljesített kötelességről.“ 1. Kor 15. 1—10.) Láng Adolftól („Kérjetelek áldást!“ 4. Móz. 6, 22—27.) Nagy Lajostól („Legyetek szelidek, alázatosak!“ Márk 11, 29.) egyet-egyet s végül kérdéseket feleleteket a gyakorlati lelkészkedésre vonatkozólag. E vállalat előfizetési díja a „Figyelő“ előfizetőinek 2 frt, másoknak 3 frt. — Ajánljuk olvasóink figyelmébe.

## AZ „ERD. PROT. KÖZLÖNY“ TÁRCZÁJA.

### A CSODA.

#### TIZ ÉVESKORI EMLÉKÉK.

Irta: ANDRÉ THEURIET.

Fordította: *Gulia*.

#### I.

(Folytatás)

Péche Hortensia kisasszony, az idősebbik, magas, erőteljes, férfias testalkatú hölgy; feltört pisze orral, sűrű szemöldökkel s állán sötét szakállárnyalattal; főnök-nője volt az olvasó kispótó egyletnek: nővére Celena sovány kis nő, mindig fekete ruhába öltözve, mint egy apáca, oldalán az örökös olvasóval, melynek szemei a legki-

sebb mozdulatnál hangosan esörrentek össze, oltár-takarókat s papi öltönyöket szokott kijavítani. A dolgozó-szoba falai tarka festményekkel voltak beagatva, melyeken túlnyomó volt a kék és piros szín: — a „Tizenkét állomás“, a „Bolygó zsidó“ s a „Jó pásztor“ az eltévedt báránycát karjain vive. Mennyire különbözött ez nagynéném szobájától, hol a keretbe foglalt képek „Psyché szerelmét“, a „Le-fegyverzett szerelmet“ s a „Nász szobát“ ábrázolták!

Azonban daczára Celena kisasszony szigorú külsejének, Hortensia bajusza s szakállának s az egész ház valóságos légkörének, szívesen mulattam e varróteremben s esős napokon rendszeren elosontam a Péche kisasszonyok lakására, mely egy közös udvar által közvetlen összeköttetésben állt a nagynénémével.

Az öreg kisasszonyok, igaz, untattak néha egy kicsit, kérdéseket téve előlme a nagy-kátéból s kipróbálva vallástan-

beli jártasságomat, de aztán tele is tömtek nyalánságokkal. Én azt sem untam hallgatni, midőn Celena kenetteljesen reágyujtott a zsolozsmára, s csinos kis varróleányok üde hangú kara kísérte énekét.

Még egy másik jó menhelyet is fedeztem volt fel, az esős vasárnapok idejére; ez egy kettős kamra volt, a padlás szomszédságában, mely gyümölcs-tartó helyül s egyzersmind lomtárul is szolgált. Nagynéném ide rakta el nyáron befőttejait s ősszel ott érlelte a leszedett gyümölcsöt.

Ilyenkor a menhely a legfinomabb körte és alma ilatot lehel, zamattal volt itt telve a lég. Az aranyszín „batulok“ a pirosló „páris almák“ csinos vesszőállványra voltak kiterítve; a polnyik, rainette s csikozott téli almák itt, ez árnyas helyen, várták be teljes érettségök óráját. E szétfoszlatozott tarka papírral kárpitozott szobában volt még egy rozszant, tört lábú támlásszék, egy ócska tegez, telve nyilveszőkkel, melyet egy öreg rokonunk hozott volt magával s egy nagy láda, tele könyvvel. E szentélybe való belépés nekem szigorúan el volt tiltva, de én fittyet hánytam e tilalomnak s a soha véget nem érő „imperial“ játzmák alatt, melyek egészen igénybe vették nagynéném figyelmét, titkon besurrantam oda, ellenállhatlan vonzatra s sokféle tiltott gyümölcs által; — a szárítóra kiterített körték s a régi könyveket tartalmazó láda, egyaránt hívogattak.

Volt itt mindenféle fajta könyv a régi, megbarnult kötetek halmazában: jó és rossz is, közepeszerű s káros hatású: „Indus történelem s az Istenek harca“, „Társadalmi szerződés“ s „Veszélyes szerelmi viszonyok“. Jó szellemem úgy akarta, hogy választásom „Don Quichottera“ essék; a Flórián fordításában hat kis kötetben volt ez meg, mulatságos képekkel díszítve, melyek legelőbb is magukra vonták figyelmemet. Szívem még most is hevesebb dobogásba jó, ha visszagondolok azon kéjteltjes szabad délutánokra, melyeket az „elmés és szellemdús Hidalgo“ társaságában eltöltöttem. Mindjárt az első sorok olvasásakor el voltam ragadtatva. A mint egy szabad órával rendelkeztem, felmásztam a padlásra, s elhelyezkedtem a rozszant karszékbe, a kertbe nyíló kis ablak mellé. Don Quichotte sorsáért lelkesültem. Cervantes Mihály keserű ironiája merőben kívül esett felfogási képességemen; egyedül lovagias oldala érdekelt e műnek. „Szomorú alakú“ hősmet egészen komolyan vettem, s a sovány hátára jégesőként aláomló botütések lelke mélyéig felháborítottak. Sancho Pansa csak félig-meddig nyerte meg tetszésemet, őt igen prózainak találtam, de mennyire egygyé olvadtam kedves lovagommal, mennyire részt vettem lelkesültségében s mily nagyon szenvedtem kudarczáiért! Csupa kalandok és lándzsatörés volt minden gondolatom, mindig ezekről ábrándoztam. A hasonlíthatlan Dulcinea ép oly szépnek, oly isteninek tűnt fel előttem, a minőnek a szegény spanyol nemes zavarodott elméje megalkotta azt magának. Ezzel együtt lovagoltam be, képzeletben, a de la Mancha napsütötte téreit s haladtam át a Sierra Morena vadregényes helyein.

Ezalatt a dél-esti harangozás lassú ütemekben jutott el füleimhez, s a tetőzetig felnyúló nagy cytibus, enyhe szellőtől ingatva, sárga fürtjeivel halkán verdeste a kis ablak üveg tábláit! . . .

Egész lapokat tudtam könyv nélkül „Don Quichotte“-omból, s csak egyetlen hő óhajom volt még, mi soha ki nem ment eszemből: egy Dulcineára akadni, kinek szentelhetném szerelmemet és mindazon nagyszerű tetteket, melyeket hogy rendre el fogok követni, legkevésbé sem kételkedtem. Nem nagyon messze kelle mennem, hogy ez óhajtott lényt felleljem.

Egy izben, midőn a Péche-ék műterme ismét visszahangzott a zsolozsmának dallamaitól, egy kis lánykát láttam belépni oda anyjával a szomszéd városrészből, ki körülbelül egy idős lehetett velem s kit Francine-nak hívtak. A kis leány csinos s karcsú volt, kissé sovány és halvány arcú, szép nyílt homlokkal s nagyon piros ajkakkal. Halvány, barnás arczsine, fekete szemei s hátára lecsüggő hosszú sötét hajfonatai, spanyolos kinézést adtak neki.

Alig hogy megpillantottam őt, választásom meg volt állapítva, s a nélkül, hogy gyanítaná, szívem és gondolatim hölgyévé lett.

Ugyanegy egyházközséghez tartoztunk, s csakhamar felfedeztem, melyik padba szokott ülni a templomban, ha nagymisére megy. Mindig az első megjelenők közt voltam, s midőn az „introductio“ végeztével láttam őt mellettem elhaladni, szívem hevesen vert, s azt hittem, a mellettem ülő buzgólkodók levassák arczomról nagy felindulásomat. Oh! mily boldog perczek voltak ezek ott a templomban! A pap ajkairól felhangzott a „Gloria“, a pirosinges éneklő fiúk a főoltár baljára sorakoztak, az orgona hangjai megcsendültek a templomot betöltő szent ének között, s midőn a szentség felmutatásakor a hivek felálltak, én lábrj-hegyre emelkedtem, hogy a könnyedén felszálló kékes tömjénfüstön át megpillanthassam a Francine barna fejét.

Azok, kiknek kedvök jőne kinevetni az iskolás fiú szívében fogamzott szerelmet, csak emlékezzenek vissza gyermekkorukra, s gondolják el, hogy mikor az ember tiz éves, a legkisebb felindulás nagyobb, mint az azt érző kis test ereje. Ekkor egy holdnyi erdő, véget nem érő uradalomnak tetszik, egy rosszúl betanult lecke, egy szét-hasított mellény, nagyszerű catastrophák s egy iskolás fiú szerelme, heves szenvedély szívszorogásai s örömeinek komolyságával bir. Csakhogy az ily szerelmek kevéssé beérik és saját érzelem forrásuk elég gazdag lévén, úgy szólván, önmagukból táplálkoznak, miként ama sziklákon tenyésző húsos növények, melyek lombjaik vizenyős alkatrészeiből elég táplálékot színek. Francinet alig egy órahosszat láttam vasárnaponként, és soha egy szót sem szóltam hozzá, de boldog voltam, titokban imádkozni őt és ábrándjaim, légváram tündérévé tehetni. Ajkaim naponta százszor is említették halkán nevét, úgy tettem, mint azon vakbuzgók, kik nem tudnak a nélkül imádkozni, hogy ajkuk folyton ne mozogjon, hanem arczom azonnal lángba borult, ha az imádott nevét kiejtették előttem s borzasztóan rettettem, hogy a Péche kisasszonyok valamiképp kiolvassák titkomat szemeimből.

(Folytatása következik.)

## EGY LAP

### a párisi commune történetéből.

Egy oly levelet mutatunk be t. olvasóinknak, mely kiváló bizonyítéka és példája a keresztyén önfeláldozásnak és testvériességnek. E levél egy protestans lelkész által írott, a commune vezérférfiai által bebörtönzött párisi érsek és kath. lelkészek érdekében, oly időszakban, midőn a borzalom uralkodott Franciaország fővárosában, s egyetlen pici kis jel, egy jóakaró szó a commune foglyai érdekében, bárkinek életébe kerülhetett. E levél About lapjában a „Le Soir“-ban jelent meg s az összes francia lapok után közölték. Így hangzik:

„Páris, április 11-én 1871. Tisztelt szerkesztő ur! Engedje, hogy becses lapja hasábjain adjak kifejezést mély fájdalomnak, melyet a párisi érsek és közbecsülésben állott lelkész társainak bebörtönözötése miatt érzek. Én egy oly felekezethez tartozom, melynek lelkészei s hívei egykor Franciaországban vagy a börtönbe, vagy a verpadra hurczoltattak, vagy külföldre száműzettek; de jól tudom, hogy Franciaország képviselő testületének első tényei közé tartozott, az 1789-iki forradalom után, az, hogy visszahívta a száműzött protestansokat, vagy azok gyermekeit, s én dícsőségemnek tartom, hogy ily száműzöttek gyermeke vagyok.

Hogyne tiltakoznám tehát most, midőn a francia keresztyének, bár más felekezethez tartoznak, mint én, oly bánásmódban részesülnek a polgárok részéről, mintha gonosztevők volnának? Ha protestans, vagy katolikus lelkészek bünt követtek volna el, úgy sem én, sem azon lelkészek, kiknek nevében szólok, nem kérnék, hogy ne bűnhődjenek rendes ítélet utján.

De midőn látom, hogy minden vád s ítélet nélkül sujtatnak oly emberek, kiket Franciaország tisztel, érzem, hogy Franciaország sujtatik bennök s míg lelkem azt sugallja, hogy ez ellen tiltakozzam, buzgón könyörgök érettek és Franciaországért. Ha sirattam hazámat, midőn idegen hatalom eltírpá s vérét ontá, mennyivel keserűbbek könyveim most, midőn saját gyermekei szaggatják és saját kezeikkel ontják vérét.

Ha valaki szemrehányást teene fájdalomamért s azt vétkül tulajdonitná nekem, így felelnék neki: Vessen ön börtönbe, ha épen úgy akarja, azok helyett, a kiknek ügyét védelmezem és én akkor sem szünnék meg folyton imádkozni Franciaországért a mint, gondolom, most ama foglyok is cselekednek, s megmaradnék ama meggyőződésemben, hogy Franciaország üdvét egy oly köztársasági alkotmány biztosíthatja csupán, mely a valódi keresztyénségen, a töredelmen, a hiten és szereteten alapszik.

Fogadja a t. szerkesztő ur nagybecsülésem s szabadságunk védéséért ön iránt érzett hálám kifejezését.

Monod Vilmos,  
ref. lelkész.

E levél szép, keresztyénies, a hazafiui szeretettől áthatott, s egyike a legszebbeknek azon sok között, melyeket a commune borzasztó uralma alatt e tárgyban protestans lelkészek írtak, s épen ezért érdekesnek tartók t. olvasóinkkal hű fordításban megismertetni.

## KÜLÖNFÉLÉK.

Kolozsvár, 1880. febr. 14-én.

— Gyászhir. Erdély közéletének egyik legnépszerűbb alakja: K. Papp Miklós hosszú kínos szenvedés után f. hó 12-én kimult. Az erdélyi rész különösen az, mely Papp Miklós elhunytát első sorban fájlalni fogja; Kolozsvárt szerepelt ő évtizedeken át s lapjával, a jelesül szerkesztett „Magyar Polgár“-ral a haladás, a buzdítás, a közügyek iránt való érzék fejlesztésének fáradhatatlan előharcosa volt. De nem csak mint hírlapírónak, mint a szépirodalom hivatott művelőjének is maradandó érdemei vannak, a hazánk történetére vonatkozó nagy érdekű okmányok gyűjtése és közzététele által pedig a történeti tudomány egyik leglelkesebb buvárát gyászolja benne. K. Papp Miklós 1837-ben Deésen, Középszolnok megyében, született. 1867-ben alapította a „Magyar Polgár“ politikai lapot, mely az ébredő politikai életben jelentékeny tényezővé nőtte ki magát, s hasábjain számos erdélyi főúr, s jeles név fejtegette nézeteit. A laphoz melléklet gyanánt 1874 óta a „Történelmi Lapok“ járultak, melyekben a szerkesztő érdekes visszaemlékezéseit, vagy a feledékenységtől megmentett okmányait tette közzé. Később a lapjához szépirodalmi mellékletet is adott. Irodalmi tevékenysége kiterjedt a regényre, a történelmi művekre, valamint színművekre egyaránt. Mindenben eleven szellem, könnyed stíl és magyarosság jellemző. Főszámíthatlan érdekes történelmi cikkeinek száma, melyek közül a leggyorsabb műve: „Az 1711-ki zendülés története“, — regényei közt különösen jeles: „Egy szép asszony regénye“. Akármily oldalról tekintjük azonban, mindenben fáradhatatlan tevékenységet árult el. Élénk, vállalkozó szellemét átvitte a közéletbe is. A hatvanas évek végén nagyobb költői utat tett, bejárta nemcsak a nyugatot, hanem a keletet is. Irodalmi érdemeit a Petőfi-társaság azzal méltatta, hogy tagjai közé választotta. Nyugodjék békében!

— Marosvásárhelyi főtanodánknál, a néhai Matyics helyére alkalmazott Dózsa István ez állásáról betegségem miatt leköszönvén, helyette ideiglenesen ifj. Bedő János tanárjelölt alkalmaztatott.

### A szerkesztő postája.

Szilágyi Sándornak, Budapest. A h. pár számot is megszerzem s pár nap alatt az egész lyamot küldöm.

Izáchcalnak. A nagyon érdekes cikket köszönöm s a továbbiakat is hálával fogadom.

Megjelenik  
minden vasárnap.

Szerkesztési s kiadói szállás

b-farkasutca 16. sz. hova  
a lap szellemi s anyagi  
ügyeit illető minden küldet-  
mények czimzandók.

Kéziratok nem adának vissza.

# ERDÉLYI PROTESTÁNS KÖZLÖNY.

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETILAP.

Hirdetési díjak:

Kétszer hasábozott garmond  
sor vagy annak tere 5 kr.  
Bélyegdíj minden beigtatás  
után 30 kr.

Nagyobb és többször megje-  
lenő hirdetéseknel külön ked-  
vezményt nyújt a kiadóhivatal.

Előfizetési ár:

Egész évre 6 frt., félévre 3  
frt., évnegyedre 1 frt 50 kr.

FELELŐS SZERKESZTŐ ÉS KIADÓ TULAJDONOS: Szász Domokos.

**Tartalom** A divortium kérdése: Franciaországban (Dr. F-r L-s.) — Vallási körtünetek. Egyháztörténelmi vázlat. Izábcál. — Udvarhely és a reductió. Szász Béla. — A moldva oláhországi missio köréből. Láng Károly. — Egyházi lapok szemléje. — Külföld (Franciaország, Anglia, China, Afrika.) — z—y. — Irodalom. — Történelem: A csoda. Tíz éveskori emlékek. Irta: André Theuriot. Fordította: Julia. — Különfélek. — Körözüvények. — Szerkesztő postája.

## A divortium kérdése Franciaországban

Kolozsvár, 1880 febr. 19.

(Dr. F-r L-s.) A divortium kérdése minden államban mindaddig napirenden lesz és actualitásánál fogva a kedélyeket izgalomban fogja tartani, sőt heves vita tárgyául fog szolgálni, a míg törvényhozásilag nem lesz megoldva, illetőleg megszűnik kérdés lenni és mint jogi intézmény, törvénybe lesz iktatva. Mert az ész törvényei, az erkölcsi-ség, az emberi természet, a társadalom és ennek alkatrészt képező család jól értelmezett érdekei egyaránt parancsalólag követelik azt.

E cikk feladatán túl menne az imént említett tekintetből folyó érveket előadni; annál is inkább, mert a divortium a századok hosszú során át a különböző felekezetek theologusai, valamint a jogászok által alaposan és kimerítően tárgyalatván, a pro és contra érvényesített argumentumok ezen lap olvasói előtt bizonyosan ismeretesek.

Tekintve a szóban forgó kérdés horderejét és fontosságát, általános érdeklődést kell keltenie minden oly mozgalomnak, mely Európa valamely nagyobb államában megindult, a végett, hogy azt megoldásra juttassa.

Az az állam, melyben a divortium kérdése a politikai és társadalmi discussio előterében állván, a közvéleményt izgalmasan foglalkoztatja és a törvényhozás csarnokába bevonulván, az elintézendő tárgyak sorában helyet vívott ki magának — az előttünkrokszenves és sorsa iránt érdeklődésünket igénybe vevő Franciaország.

A francia forradalom, mely az eddig fennállott köz- és magánjogot, valamint a társadalmat átalakította, lényeges változást idézett elő a házassági jogban is. Mivel a házasságot polgári cselekménynek tartották és nyilvánították, a divortium intézményét életbe léptetvén, a világi hatóság körébe utasították.

Az 1792 szeptember 20—25-ig tartott törvényhozó gyűlésnek az elválás szabályozására vonatkozó rendelete azon elvből indult ki, hogy a házasság következményeiben is polgári szerződésnek tekintendő, az elválasztási jog az egyéni szabadság fogalmából származik, mely felbonthatatlan kötelek által megsemmisítették.

Ehez képest három categoria lett felállítva, melyekben az elválás helyet foglalhat: 1) a házastársak kölcsönös megegyezése (consentement mutuel); 2) bármelyik félnek egyszerű s nem indokolt nyilatkozata, mely szerint természete vagy jelleme házastársával összeférhetetlen (sur la simple allegation d'incompatibilité d'humour ou de caractère); 3) bizonyos okok esetében, melyek 7. pont alatt soroltatnak elő, megszabván egyúttal az eljárást, melylyel a célba vett elválás eszközölhető.

Ezen intézkedések a nemzeti convent előtt több tekintetben szűkkörűnek tűnven fel, a II. év nivose 8-án valamint floréal 4-én kelt rendeleteivel az ebbeli korlátokat jelentékeny mérvben kitágította, a mennyiben az elválást még inkább megkönnyítette.

De ezen messze menő intézkedések a III. év thermidor 15-én hozott törvény által meg lettek szüntetve, és az 1792-iki törvény állítatott vissza, mely a Code Napoleonnak 1804-ik évben történt életbeléptéig hatályban vala.

A code civil a divortiumra nézve a következő alapelveket fogadta el: 1) A végelválás (divorce) a francia jog elve gyanánt végleg elfogadtatik. 2) Rendszerint bizonyos igazolt okból, nem pedig a jellem megférhetlensége miatt lehet helye. 3) Hogy azonban a törvényhozás a határozottan ki nem jelentett okok miatti elválás előnyeit biztosítsa, az elválasztási ok elhallgatható ugyan, de a házastársak bizonyos feltételeknek kell hogy magukat alávevessék, olyképen, hogy ezen feltételek teljesítésében rejő áldozat hozatala által tanusítsák, hogy az együttélés rájuk nézve elviselhetetlen, és hogy alapos okaiknak kell lenniök az elválásra. 4) Ugyanazon okokból, melyek az egyik vagy másik házastársat az elválásra jogosítják, az ágy- és asztaltól való elválás is eszközölhető. Ezen elvek kifejezést nyertek az idézett törvény ötödik czimének VII. és VIII. fejezetében foglalt 227 és 228, valamint hatodik czimében foglalt 229 és 271 §§-aiban.

A restauratio azonban, mely a forradalom vívmányai

megszüntetését vette czélba, a divortiumot hatályon kívül helyezte, az 1816 május 8-án kelt törvéynél fogva rendelvén, hogy: 1) A divortium eltöröltetik. 2) E tekintetben a kereset csak is ágy- és asztaltól való elválásra lehet intézve és ez is csak határozottan megjelölt ok alapján. 3) A végelválás kölcsönös megegyezés folytán bármely alakban el van törölve.

A juliusi forradalom óta több ízben lett a képviselők kamarájában indítványozva visszaállítása a code civil intézkedéseinek a divortiumra nézve, és ámbár a kamara több rendbeli határozataiban mellette nyilatkozott is, törvénynyé nem válhatott, mert a senatus nem járult hozzá.

A mostani köztársaság alapítása óta a divortium kérdése ismét előterbe lépett, az irodalom és társadalomban a kedélyeket nagy mérvben foglalkoztatja és oly hódításokat tett, hogy aligha fog kedvező megoldás nélkül a napirendről letétetni.

Az ügy ezen fejlődésének első lendületét Naquet Alfred, Vaucluse képviselője adta, a ki az 1876-ik évben terjesztette be erre vonatkozó indítványát a nemzetgyűléshez és azóta a szószéken, felolvasásokban, hirlapokban és „le Divorce“ című munkájában agitál és küzd az ügy mellett.

A nemzetgyűlés bizottságot küldött ki az indítvány feletti véleményadás végett, de csak a mostani képviselők kamarája által megújított bizottság foglalkozott vele behatóan és érdemileg, a minnek eredménye az lön, hogy a bizottság az indítványt elfogadván, törvényjavaslatot dolgozott ki, egyik tagját, a balközépi köztársasági pártnak legtekintélyesebb férfiát, Renault Leont bizván meg az előadói tiszttel.

E törvényjavaslat lényegesebb intézkedései a következők: Az 1816 május 16-iki törvény hatályon kívül helyeztetik. A code civil 227. §-a visszaállítatik következő szövegben: a házasság felbomlik a) az egyik házastárs halála vagy b) a törvényesen kimondott elválás folytán. A code civil 6-ik czime némely módosításokkal visszaállítatik. E módosítások között megemlítendő, hogy a divortium esetei a code civil 231. §-ban elősoroltakhoz képest szaporíttatnak. A 277. §. intézkedése, melynél fogva a kölcsönös megegyezés folytán az elválásnak nincs helye, ha a házasság viszony 20 éven át folytatott vagy az asszony 45-ik évét betöltötte, hatályon kívül helyeztetik. Az egyik házastárs félnek öt éven át hiradás nélkül való távolléte ok lesz a másik félnek az elválásra. A 238. §-ban megszabott eljárás tekintetében a bíró a feleket személyes megjelenésre és az általuk egyenként megjelölendő 3—3 legközelebbi rokonukat vagy barátait (alliés) hívja meg, a kiknek jelenlétében, vagy ha felperes egyedül jelent meg tanuival, neki az alkalmasnak látszó előterjesztést a kibékülésre megteszi, erről jegyzőkönyvet vesz fel és a keresetet, okmányjaival együtt, az államügyészszel közli és jelentést tesz a törvényszékhez. A bármely okból elvált házastársak többé nem egyesülhetnek, ha az elválás után az egyik vagy másik új házasságra lépett. A házasságok újabb összekelése után el-

válásnak helye nincs, kivéve, ha az egyik házastárs az összekelés után megbecstelenítő büntetésre lett ítélve. Az átmeneti intézkedések szerint a jelen törvény kihirdetése előtt az ágy- és asztaltól elválasztott házasfelek, különbség nélkül fel- és alperes között, ha az elválást kimondó ítélet jogerejüvé váltá után három év telt el, az ágy- és asztaltól való elválásukat divortiummá változtathatják át írásbeli kereset nélkül, csak rövid időre való megidőzés folytán. Azon házastárs, a ki ellen az elválásztás nősparázsnaság okából mondatott ki, a divortium kedvezményét nem veheti igénybe. Azon kereseteket, melyek a törvény kihirdetése után ágy- és asztaltól való elválás iránt vannak folyamatba téve, felperes végelválás irántiakra változtathatja.

E törvényjavaslatnak a képviselők kamarája és a senatus által leendő elfogadása alig szenved kétséget, mert a bizottságnak azt pártoló és a nagy többséget képező tagjai a különböző köztársasági pártokhoz tartoznak és nem tehető fel, hogy e tekintetben pártbeliek nézetével ellentétben lennének oly ügyben, mely a megoldásra megért és melyet a közvélemény hangosan sürget.

Igaz, hogy ezen kérdésnek, illetőleg a divortiumnak ellenzői is vannak, a kik az agitatio minden fegyverét felhasználják ellene.

Ezek között első sorban helyet foglalnak a kath. papi hierarchia harcosai, a kik erre vonatkozó dogmájuk tartathatlan álláspontjából folytatják a küzdelmet. Azokhoz tartoznak Vidiou abbé, a ki „Famille et Divorce“ című röpiratban a kath. egyház minden theologiai érveit a divortium ellen felhordotta; továbbá Didou pater, a tüzes és hatásos egyházi szónok, a ki Páris egyik templomában tartja a divortium ellen ép oly izgató, mint ékesszóló beszédeit.

Ezek ellen fordúl Dumas Sándor levél alakjában közzétett, de terjedelmes könyvet képező művében, melynek czime: „La Question du Divorce“\*).

E műben, mely mesteri alkotásánál fogva Európásteremtő méltó feltűnést okozott, felkeresi ellenfeleitsaját táborukban, szembe száll velök és ellenállhatatlan fegyverével, melyeket megczáfolhatlan érvei képeznek, földre tiporja őket, és egyúttal a leghatásosabb, a legfényesebb és a legékesebben szóló védbeszédet tart a divortium mellett, melynek büveregjétől senki sem menekülhet, a ki az ész érvei, a társadalom érdekei és az ékesszólás iránt fogékonyssággal bír. A könyv végén 25 argumentumban foglalja össze értekezésének eredményét, melyek mindegyike egy győzelmet jelent és bizonyos, hogy ezen mestermű megrendíthetetlenül fogja a most folyó harcztól túlélni, mint irodalmi emlékoszlopa a költő dicsőségének és filosofiai bástya a divortium mellett.

Nem fogja ezen könyv hatását gyengíteni sem a hírneves költő Féval Pál „Point de divorce“ című

\*) Közelebről tüzetesen ismertetjük s mutatványt is kö-  
lünk belőle. Szerk.

munkája, sem a pápának legközelebb kibocsátott encyklikája, mert elcsépett frázisokkal és szentelt vízzel olyan igazságokat elfojtani nem lehet, melyek közmeggyőződésé váltak.

## Vallási kórtünetek.

### Egyháztörténelmi vázlat.

A szónoklasi tehetség különös isteni adomány. Vanak mély elméjű, lánglelkű tudósok, kik akadozó előadásúak s egy rövid szónoklat után vértanúi kinokat állanak ki, míg másfelől találkoznak korlátolt mivelttségű egyének, kikből úgy foly a szó, mintha torkuk kiapadhatlan szóforrás volna. A szónoklat leghálásabb tárgya a vallás, mert e téren félelmet, szeretetet, reményt, tündődést tevékenységbe lehet hozni, s alig lehet olyan érzeményt még csak képzelni is, melyet az egyházi szónoklat érintetlenül hagyja. Ezért volt annak eleitől fogva oly rendkívüli hatása a kedélyvilágra.

A vallásos vakbuzgóság azonban sokszor nem éri be a pusztá szóval. külsőleg is életjelt ad. Valami belső ösztön kényszeríti, minek nem képes ellenszegülni. Ez a belső ösztön létesítette a rezgő vagyis rángatózó vallásfelekezeteket. Valami beteges tünet az egyház testén, mely rendszeren időszakilag mutatkozik, s rendszerint inséges vagy háborus esztendőik s szellemi elnyomatás után jelentkeznek. Épen olyan ragályos mint bármely más járvány. Az ideges rezgésben nyilatkozó lelki ihletettség elkábítja az értelmet, lebüvöli a képzeletet, megtöri a test egészséges szervezetét s azzal áltatja el a szerencsétlen embert, hogy így juthat el a szentség legfelsőbb fokára.

A rezgők inkább testi betegek, agyrendszerök bomlott meg s ennek folytán vallásos rajongásra s rezgőírásra hajlandók. Az ideges rázkódás zokogásban, kaczagásban, éneklésben, s ujjongásban nyilatkozik. A leghatalmasabb szónok a tudatlanokra korántsem tesz oly mély benyomást, mint egy rezgő szent. Eltorzult arcza, hangja, taglejtése maga élő szónoklat, s hadarjon bár összevissza minden badarságot, de ha ezen vallásos színezet ömlik el, lebilincseli az értetlen lelket.

A vallásos idegesség oly természetű, hogy az ebben szenvedő az izgatottság tartama alatt testi fájdalmat nem is érez. A Dosch innepélyén Kairó utcáján a dervisek arczra borúlva feküsznek szorosán egymás mellett, s főpapjuk, a sejk, ez élő szőnyegen lóháton lovagol végig, miközben a megázolt dervisek magasztos örömmel orditozzák: „Ullah-lah-lah!“ Azt tartják, hogy azért maradnak sértetlenül, mert a lovat mennyei erő teszi felettök pehelykönnyűségüvé.

Franciaországban a vallásos rázkódások idején a rajongók nem egy, méhszenyben szenvedő nőt feszítettek keresztre, saját kérelmőkre. A tövis-koronát homlokukra illeszték, a vér csorgott, a szegeket átszegezték lábukon, kezökön s a legnagyobb kinok között is mosolyogva énekeltek, állítván erősen, hogy semminemű fájdalmat nem éreznek. S igazuk is volt, mert beteg testök érzéketlen volt a fájdalomra.

A rezgők újra föltűntek Franciaországban a XVIII. század utolsó felében, mikor egy népszerű szónok temetése alkalmával valami sánta el kezdett rángatózni s kevéssel azután mint épkéz-láb járt-kelt. Ezután számosan jártak ki a sirhoz, sok eskóros hajlamú egyén hasonló rángatózásba esett, majd többen csodás gyógyulásokról beszéltek. A tudatlan, szegény nép ezerszámra tódult a sirhoz s az ideges reszketegség erőt vett mindannyian, úgy hogy a kormány két év mulva kénytelen volt a sirt elzáratni. De a rezgők, különösen a nők, titkon jöttek egybe, s önkinzásuk nem ismert határt. Különösen kivált közülök egy Sonnet Mária nevű nő, kit „tűz-nővérnek“ neveztek el. Tűzes vassal perzselte tagjait, s fájdalom nélkül tűrte, a mint az izzó vas beljebb-beljebb égette. Majd hátára feküdt úgy, hogy a pallóból kinyuló hegyes szegek csaknem egy ujjnyig hatoltak be testébe, aztán mintegy ötven fontnyi követ dobáltak rá. Követői szintén kinzották önmagukat. E felekezet mintegy hatvan évig tartotta fenn magát s önkinzása történeti tény.

Németalföldön egy időben járványos kórság gyanánt tört ki a „Szent János táncza“. Férfiak és nők vad ujjongás közben körben tánczoltak, folyvást Keresztelő János nevét orditozva, mignem aztán kimerülten rogytak a földre, arra kértek mindenkit, hogy tapossanak rájuk, úgy gázolják őket. Ördögüzésel dicsekedtek. E rezgők hívei csakhamar táborra alakultak s félelemmel töltötték el a még józan értelműeket. Különösen undorodtak a vörös szintől, s a mi vöröst útközben találtak, ép oly dühvel rohanták meg, mint a bikák; továbbá iszonyodást ébresztett bennök a hegyes orrú csizma s a ki ilyet mert viselni, azt készek lettek volna széttépni. A kormány kénytelen volt a hegyes orrú csizmák viselését betiltani.

Ehez hasonló járvány tört ki Strassburgban, hol a Dioklétian uralkodása alatt kivégzett szt. Vitus kápolnája előtt tánczoltak. Idegbetegségben szenvedő nők tavaszoként tömegesen gyülekeztek a kápolna elé, s reggeltől késő éjjig keringtek, míg nem eskóros rohamban zuhantak le a földre. Azt hitték, hogy egy évre legalább elúzik azt a betegséget, mit az ördög bocsátott rájuk. Az orvosok s egyház nem tudták meggátolni. Rokon felekezet volt ezekkel a flagellanusok csordája, mely a XIII. században Olaszországban keletkezett s bekóborolta Európa jó részét. Vének és ifjak, gazdagok és szegények csatlakoztak hozzájuk, szeges korbáccsal verték, ütötték egymást s minden szemérmemet levetkezve, jártak az utszákon.

S maigian is számos béna zarándokol el a Lourdes-i barlanghoz, s tény, hogy több nyomorék a vallásos rázkódás lázas tartalma alatt elveti mankóját, iszik a forrás vízből, hirdelve, hogy teljesen fölgyógyult, kiépült. A láz hatalma, a képzelet varázsa oly erős, hogy egy időre csakugyan épkéz-láb futkosnak a barlang szájánál, a korlátlan bedobálják mankóikat, hogy aztán mikor a láz enged, s fölhevart vérrök lecsilapúl, új mankóra támaszkodva botorkáljanak el, de a régi mankó ott hirdeti az újkor egyik legnagyobb csodáját, a Lourdesi szent víz gyógyerejét.

*Izálcal.*

(Folyt. következik.)

## Udvarhely és a reductio.

E szerint arról, hogy a tanári özvegyek és árvák alapja, tulajdonának kamattalan hevertetése által megrövidíttessék, szó sem lehetvén, már maga ez a már „mintegy“ 3500 frtra növekedett tartozás fedezetet követelt — még ha nem ismerné maga Gönczi Lajos is el, hogy a tanoda tőkescsökkenése nemcsak ennyire terjed. Nem vizsgálva a forrást, nem hibáztatva érte senkit, tény, hogy udvarhelyi tanodánknál, Gönczi Lajos szerint is, az összes tőkescsökkenés 7—8000 frtra megy. Kérem a mathesis udvarhelyi tanárát: számítsa ki, hogy csak maga e tőke évi 640 frtnyi kamat-hiánya hány év alatt fogná az egész közalapot fölemészteni? Nem nehéz számítás, de nem is örvendetes. Ez bizonynyal másként ütne ki, mint a Gönczié, melylyel kimutatni akarja, hogy „az igazg. tanács mily hibás adatok után készítette egész tervezetét“, mert lám az előirányzat elűt a valóságtól, a mit igazol az a tény, „hogy a közalapról 1878-ban a valóságos hiány csak (!) 1821 frt 99 kr volt felvéve. 1879-ben a közalapról nem volt deficit, sőt ellenkezőleg „majdnem“ 1000 frtot tőkésített 2587 frt 50 kr előirányzott hiánnyal szemben.“ Csak azt szeretnők tudni, hogy e javított mérlegek közül melyikben szerepel a rákosi járandóság megváltási tőkéje, melyet (2000 frt) az előjáróság egyszerűen eladott s melynek restitucióját az igazg. tanács elrendelte. Ugy könnyű „tőkésíteni“, hogy a tőkét eladjuk s a bevett értéket új tőkésítésnek nevezzük. Így minden esztendőben háromszorozni, négyszerezni lehet a tőkét, de abból ugyan nem fizetünk tanárt!

Gönczi Lajos „legalább“ 10,000 frtnyi biztosított restans kamatra támaszkodik, melyből az elköltött tőkét restitálni lehet. Először alig hiszem, hogy mi tanároknak megelégednénk aval a fizetéssel, a melyet a „biztosított“ restans kamatok behajtása után létesített tőkésítés alapján befolyandó kamatokból fognánk kapni. Másodszor tessék az udvarhelyi előjáróságnak behajtani a restantiákat, tőkésíteni, s mindjárt megvan a föitétel, melyet az igazg. tanács a mostani reductio elenyésztetésének föltételeként tűzött ki — mert itt nem Párról, Péterről, hanem a tanodáról van szó.

De, mellesleg, ne feledjük azt sem, hogy a törvény csak is három évi restans kamatot ítél a tőketulajdonosnak meg, sem pedig az 1872 évi közgyűlés 88 sz. határozatának végítéletét, mely a kölcsön-tőkék eléggé nem biztosított voltából eredő károkért az előjáróság illető tagjait teszi személyenként felelőssé!

A Gál-Teleki-alap egy, a Kiss-alap, az új engedmény folytán, két tanári kathedrát hordoz, s mégis, az előjáróság által nyújtott („hibás“) adatok szerint deficit mutatkozott; ezt el kellett enyésztetni; sajnálom szivemből, hogy másként nem lehetett, csak azon az áron, hogy ideiglenesen még a tanári fizetések is leszállítandók voltak 1000 frtról 900 frtra. Most csak is az előjáróságtól függ oly alap teremtetése, hogy az ideiglenes reductio fölöslegesnek tűnjék ki. De azt, részemről, soha javasolni nem tudnám, hogy a papíron levő fölösleg titulusa alatt a törzs-tőke fogyasztása

engedélyeztessék. Az enyedi calamitás után csakugyan okulhatott volna mindegyikünk.

Végül curiosumként megjegyzem, hogy előttem fekszik a sz.-udvarhelyi tanoda két tanárának (Félegyházi Antal és Gönczi Lajos) különvéleménye, melyet az előjáróságnak a Molnár Aladár-féle javaslat iránt készült fölterjesztése el- lenében 1879 okt. 24-en adtak be s mely szerint a szegényebb intézetek tanárainak minimalis fizetése 800 = nyolczszáz frtban volna megállapítandó. Nem tudom, akkor a gazdagabb, avagy a szegényebb intézetek közé sorozták-e a különvélemény aláírói az udvarhelyi tanodát? Azt tudom, hogy az igazg. tanácsban mindig azon a részen szavazok, mely a tanodák tőkeit elkölthetetlennek mondja — s ezt most annál könnyebb lélekkel tehetém, mert mindnyájan egy részen valánk.

Szász Béla.

## A moldva-oláhországi missio köréből.

Plojest 1880. február 9.

Az ő cs. kir felsége által Plojest számára legkegyelmesebben adományozott 100 frt s az erdélyi ref. egyházkerület mélt. igazg. tanácsa által a missioi alapról utalványozott 250 frt segélyösszeget következőleg használtam föl:

A paplak pinczáját, mely félig volt vízzel, ügyes mérnök tanácsa folytán teljesen használható állapotba helyeztem, mely által az épületet a víz további rongálásától megmentettem, s a lakást egészségessé tettem. Továbbá az egész parochialis épületet, kivéven az imaház belsejét, mely festett, kijavítottam és megmeszeltettem, a paplakra 6 drb. 48 nagy üvegtáblával ellátott téli ablakot tettem, az iskolába egy csinos kályhát állítottam, 5 ajtót megfestettem, s végre egy, esetleg, istállónak is használható nagy faskamrát és egy kisebb ólat építtettem, s megtettem a szükséges intézkedéseket egy tavasszal készitendő és nélkülözhetlenül szükséges szivattyús-kút iránt. Hátra van még a parochialis épület fedélzetének kijavittatása s az egyházi teleknek kapúval és kerítéssel való ellátása, melyre reméllem, hogy szintén elsegít lassan-lassan az isteni gondviselés.

A hívek között ez idő szerint a legszebb egyetértés uralkodik. Pénztárunk állása pedig oly kedvező, hogy alapos okunk van remélni, hogy a jelen évben pontosan megfognak kapni fizetésünket, mely körülményt azonban jobbára lutheranus atyánkfainak köszönhetjük, kik, miután sem papjuk, sem tanítójuk, s keresztelés, esketés és temetés alkalmával hozzánk kell folyamodniok, s iskoláinkat is igénybe veszik, nem késnek egyházunk pénztárának gyarapításához testvéries adományaikkal évről-évre bőkezűen járulni. Egyedül nevezett atyánkfiai teszik lehetővé, hogy egyházunk hivatalnokai iránt elvállalt kötelezettségének megfelelhessen, mert saját hitfeleink a mellett, hogy kevesen vannak, jobbára maguk is szegénységgel küzdenek.

Tanitványaink száma, mint zord időjárásakor mindig, ugy e tél folyamán is megfogyott. Jelenleg 16-on látogat



ják rendszeren az iskolát, jó időben azonban 20-nál ritkán kevesebben. Ezek közül 6—7 reformatus, a többi lutheranus, róm. katolikus és oláh. Tannyelv a magyar, német és az oláh, mely három nyelv ismerete nélkül alig lenne képes egy más tekintetben bármily kitűnően képzett tanító is elegendő tanítványt szerezni, összeszedvén azonban németet és oláhot, mégis boldogulhat.

Imaházunkban szintén csak jó időben számíthatunk nagyobb gyülekezetre, vagy sátoros ünnepek alkalmával, mert gyakran megtörténik, hogy vagy senki vagy csak egykettő jelen meg híveink közül a vasárnapi isteni tiszteleten. Vasárnap délután és hétköznapokon át nem gyakoroljuk az istentiszteletet.

Pitesten, az ő Felsége által ezen gyülekezet számára is kegyelmesen adományozott 100 frt, s a mélt. ig. tanács által a missioi alapból utalványozott 350 frt segélyösszegből a parochialis épületek teljesen jó karba helyeztettek, s a volt tanítói lak átalakított, és egy újonnan épült szobával megtoldott. Tomka Károly, volt pitesti pap számára a gyülekezet, adósságát törlesztendő, 100 frtot küldött. S ma hála az isteni gondviselésnek, az egyház-község oly helyzetben van, hogy a lelkész-tanítói hivatalt bármely órában betöltheti, mindazonáltal a jövőre való tekintetből, még kissé halasztani kívánja e fontos kötelességének teljesítését, hogy pénztárát gyarapítván, annál továbbra biztosíthassa a leendő lelkésztanító existenciáját.

Galaczon semmi változás, a parochialis épület még mindig üresen áll, mert nem sikerült bérbe adnunk.

Brailán és Szászku-ton élő kevés híveink szépen öszszetartanak, s midőn közöttük megjelenek, tömegesen öszszegyűlnek isteni tiszteletre s urvasorára. Egyébiránt itt sem történt semmi nevezetesebb változás.

Azon helyeket, hol alig él egy-két hívünk, mint Sulina Giurgevó stb. eddig a legjobb akarat mellett sem látogathattam meg mert egy ily nagyobb szabású utazás költségeit nem leunék képes fedezni a nélkül, hogy magamat súlyosabb anyagi következményeknek ki ne tegyem; de másfelől meg vagyok győződve, hogy az erkölcsi eredmény sem felelne meg kellőleg várakozásomnak.

Egyébiránt megtettem a szükséges lépéseket az iránt, hogy a mélt. ig. tanács közbejöttével, a cs. k. külügyminiszterium útján az egész román vasútra érvényes szabad-jegyet kápjak, mely ha meglesz, a moldva-oláhországi missio hatalmas segítséget nyer, s hova-tovább, mindig több erkölcsi eredményt mutathat föl.

Láng Károly,  
missionarius.

## EGYHÁZI LAPOK SZEMLEJE.

A „Prot. egyh. és isk. Lap“-ban Somogyi Géza tanár tesz észrevételeket „hol a nagyobb baj?“ czim alatt Péterfinék a világiakat vádoló minapi czífkére.

A vallásos intézmények iránti közönyösségnek egyik

okát abban látja czíkkiró, hogy maga az egyház nem halad az idővel.

Péterfi ama vádjára, hogy a világiak csak politikai czélokra használják az egyházat és vallást, czíkkiró azzal válaszol, hogy ez ugyan elég nagy baj, de még nagyobb baj az, hogy az egyháziak engedik a vallást és magukat ily czélokra felhasználtatni.

A templomba nem járás szintén olyan baj, melyért ama papokra nehezebb a felelősség, kik nem képesek az Úr házáat megkedveltetni. Vannak jó lelkészeink; de ezek ritka esetben jutnak érdemük szerinti helyekre; mert a ref. lelkész választásánál legfőbb qualificatio a „táblás külső és menydörgő hang“ a többi mellékes dolog. Ebben látja czíkkiró a legnagyobb bajt. Azért a papválasztási szabályok reconstructioját javasolja oly értelemben, hogy az egyház egyeteme, képviselve valamely szakértő bizottság által, meggátolhassa azt, hogy hivatlanok foglalhassák el az őket meg nem illető helyeket.

A „**Protestans Hetilap**“ Joó Istvántól közöl buzditó czikket az öt magyar ref. egyházkerület egyesülése érdekében.

Czikkiró nem jót sejt. A visszavonás, alattomoskodás ölö, dermesztő hidegét érzi. Attól tart hogy félúton állunk meg.

A „zsinati előmunkálatok“ elkészültek. De azóta egyetlen nagyobb szabású birálat vagy tanulmány sem látott napvilágot, mintha nem is rólunk, nem is a mi ügyeinkről lenne szó.

Czikkiró azonban azt hiszi, hogy ha vannak is, a kik a Debreczenből kiindult mozgalmat ellenzik; többen vannak, a kik az egyesülést óhajtják. Nagy érdekek, minők a domestica, protestans tanárképezde, egyetem stb. sürgetőleg követelik, hogy végezzük be a megkezdett munkát.

Ha a mozgalom nem helyes úton járna: meg kell jelölni a helyesebb irányt; ha némely kérdések eldöntése bővebb megfontolást igényel: érleljük a megoldást; de ne akasszuk meg magát e mozgalmat, mely életnek jele, s ne váltsuk fel tespedéssel, mely a halál képe.

## KÜLFÖLD.

### Franciaország.

(A spiritismus organumai.)

A francia „Temoignage“ közli a spiritista közlönyök statistikáját. E kimutatás szerint az egész világon 33 folyóirat van, mely a spiritismus érdekeit szolgálja. Ezek közül: Németországban van 1, Ausztriában 2, Belgiumban 4, Angliában 7, Franciaországban 2, Hollandban s Itáliában 1—1, Spanyolországban 5 (!), Észak-Amerikában 4, az argentini köztársaságban, Columbiában s Mexicóban 1—1.

### Anglia.

(Szövetkezés a rabszolgaság ellen.)

Az angol kormány kezdeményezésére Anglia és Törökország conventiot kötöttek a rabszolgaság intézményének

eltörlése czéljából. A küzdelem ez átkos űzelem ellen, mely az egésze mberiségre nehezedik, Európában és Amerikában sikeres véget ért. Mikor lesz már eredménye Ázsiában és Áfrikában?

### China.

(Chinai keresztyén lap.)

Chinában egy lap jelenik meg, chinai nyelven bár, de latin betűkkel nyomtatva, melyet a baseli térítő társulat missionariusai adnak ki, s mely folyton növekvő pártolásnak örvend, a mi azt is bizonyítja, hogy Chinában a keresztyén hitelvek kedvező fogadtatásban részesülnek sokak részéről.

### Afrika.

(A protestans missio s a jezsuiták.)

Az afrikai protestans missionariusokat hivatásuk teljesítésében a jezsuiták minduntalan zavarják. Igyekeznek e derék férfiakat gyűlöttekké tenni s ellenök ingerlik a műveletlen népet. E miatt már nem egy virágzó telep ment tönkre. Valóban sajnos, hogy a katolikusok a keresztyén türelmesség s felebaráti szeretet ily példáját adják a szegény feketéknek.

—z—y.

## IRODALOM.

Dr. Ribáry Ferencz „Képes világtörténetének“ 3 újabb füzeté (27—29) jelent meg Mehner Vilmos kiadásában. A kiállítás csinos és a mű elterjedéséről tanuskodik az, hogy az első füzetek már teljesen elfogytak, s új megrendelések nem fogadtatnak el.

A Somogyi Ede által oly jelesen szerkesztett „Magyar Lexicon“ két legújabb (46—47) füzetét vetlük. Diszes műmellékletek (Az akadémia palotája és megyei címerek) csatolva e füzetekhez, melyeket a derék kiadó, Rautmann, oly csinnal állit ki, s az ügyes szerkesztő oly gondal állit össze.

A „Protestans pap“ ötödik száma dús tartalommal jelent meg. Hoz egyházi beszédeket, halotti s más imákat és fejtegetéseket Bierbrunner Gusztáv, Hörk József, Kupai Dénes, Szabó József, Szekeres Mihály, Nagy Lajos, Sántha Károly, Laukó Károly s Vigil tollából. A szerkesztőség 20 frankot (aranyban) pályadíjúl tűzött ki, egy pünkösztői egyházi beszédre, szabad textussal. Pályázati hatánap márczius 15-ike. E jelesen szerkesztett folyóirat előfizetési ára egész évre 4 frt, mely összeg a szerkesztőkiadóhoz (Lágler Sándor és Kálmán Dezső) küldendő Kölesdre (Tolnamegye).

—z—y.

## AZ „ERD. PROT. KÖZLÖNY“ TÁRCZÁJA.

### A CSODA.

#### TIZ ÉVESKORI EMLÉKÉK.

Irtá: ANDRÉ THEURIET.

Fordította: *Julia*.

I.

(Folytatás.)

Mindegyre azon kaptam magam, hogy kedvelt gyümölcs-száritómba vonúltam vissza, szentélyemül tekintetem e helyet, s bálványomnak áldoztam benne. Felmászva az egyenetlen lábú karszék támlányára, bevéstem nevének kezdőbetűit a fal egyik sötét zugába, hol csak számomra világitottak azok; itt e karszékben irtam meg első költeményemet az ő tiszteletére.

Már nem emlékszem reá, hogyan kezdődött e szép mű, de az utolsó versszak belőle emlékemben maradt:

Oh! Francine mennyire szeretlek,  
S foglak örökké szeretni,  
Mig csak az irigy, sáppadt párka,  
Éltem fonalát el nem metszi.

E „sáppadt párkán“ nagyon is megérzett a gyümölcs-száritóban élvezett sok mythologiai olvasmány s a classi-

kus emlékek, melyekkel be volt népesítve nagynéném lakása, de azért nem kevésbé voltam büszke e bevégző versszakra, s reggeltől estig folyton ismételtam azt magamban, mint a sárga-rigó, mely csak három hangfordulatot tud füttyölni, s még sem fárad ki azt egész nap szünetlenül hangoztatni.

Ekkor tavasz vége felé járt az idő; ebéd után atyám s anyám ki szoktak vinni magukkal sétálni a mezőre. Rendesen a „füzes“ sétány felé mentünk, ők platánok árnyában menve elől, én ide-oda futkározva a párhuzamosan menő két út között. Volt arra egy szép darab rét is üde fűvel benőve, s kissé nyirkos talajú, a közel levő folyó miatt közbe-közbe megszakitva hullámzó kender-földek által, s ezeken itt-ott vízzel telt gödrökkel, melyeket a földművesek arra használtak, hogy a kinyűtt kendert beletették érlelődni, s melyeket nálunk „kenderáztatóknak“ neveznek. De a vizetek által okozott nyirkosság még kedvesebbé, üdőbbé tette a rétet, a különféle tarkaságú mezei virágok buja tenyészetét nagyban elősegítvén. A szagos vadzsálya, élénk színű pipacsok, harangvirágok, orchisok, kedves boglárkák dús pompában viritottak.

Egy szép juniusi estén, mialatt atyám s anyám beljebb-beljebb haladtak az árnyas fasorban, s én gondtalanul bolyongtam az útszél zöld pázsintján, egyszerre

rét tulsó végén egy csoport leánykát pillantottam meg, kik a virág-szedés gyönyörébe voltak elmerülve.

Jó szemeim voltak, s azonnal felismertem a Francine iskolájának egyenruháját, s kivehettem a zöld fű között Dulcineám ide-oda lebegő köpenyékjét.

Ott volt tehát szívem hölgye, alig száz lépésnyire tőlem, most lett volna ideje, vagy soha, megjelenni előtte, kezemben lándzsával, mint egy lovaghoz illik. Csakhamar szedtem egy tele marok vadzsályát és pipacsot; tervem az volt: megeresztett gyepelével rohanni Francine elé, tisztelet jeleül felemelni lándzsámat, azaz magyarófa-pálczámat, melytől mostanában soha meg nem váltam; azután gyorsan oda kelle vetnem lábaimhoz virágaimat, egyet szöktetnem képzeleti paripámmal, s végre, miután a tisztességet megadtam szívem hölgyének, rejtélyesen tovavágtatnom lóháton. Tehát helyreigazitván fejemen lengyel sipkám, melyet, gondolatban, rostélyozott sisakká alakítottam át, kezembe szoritva virág-csokromat, s megsarkantyúzva tüzes paripámat, megindultm vágtatva, a tömött fűvön keresztül. Lovaglásom közben, szerelmesen pillantgattam a kék köpeny felé, ott túl a rétet szélén, s dobogó szívvel isméttem magamban ama nevezetes strófát

Oh! Francine mennyire szeretlek,

S foglak örökké szeretni,

Mig csak a sáppadt irigy párka

Puff! egyszerre csak nem éreztem talajt lábaim alatt, s belezuhantam egyik kenderáztatóba, mely áruló modra nyitotta száját felém, a virággal behintett nagy fű védelme alatt, s elnyelt vízzel telt üregébe.

## II.

E kenderáztatók négyzögre ásott gödrök, körülbelül egy méternyi mélységgel. A nélkül, hogy csak egyetlen kiáltásra időm lett volna, összecsapott a víz fejem felett. Lábam alatt éreztem hengerkőzni a nagy köveket, melyek a kender megnyomtatására szolgálnak; a víz behatolt orlyukaimba, s füleimbe. Azonban nem vesztettem el eszméletemet, s még most is jól emlékszem egész sereg gondolatra, mi átjárta akkor agyamat. Megfúlok itt a vízben, szülőim nem hallották, midőn bebuktam nem fognak segítségemre jőni, végem van! Ha legálább fejemet ki tudnám dugni a vízből!

Az önfentartási ösztöntől űzve, felemelkedtem a hengeredő köveken s kezeimmel tapogatva az üreg széleit, végre szerencsés voltam egy fűzfa törzsét görcsösen megragadhatni. Keményen belekapaszkodtam s fejemet kiemelve a vízből, teljes erőmből kiáltottam: „mama!”

Atyám s anyám nyugtalankodva gyors eltűnésem miatt, már visszafordultak volt. Kiáltásomra gyorsan oda-iettek az „áztatóhoz”. Ideje is volt, erőm kezdett hanyatlani, s már azon a ponton valék, elbocsátani a fűzfa-törzset. Atyám erős kézzel megragadott, s egy perc alatt kihalászott és lefektetett a fűre. De minő állapotban, istenem! Olyan zöld voltam egészen, mint egy béka, ruhám csupa iszap, lengyel sipkám az áztató fenekén maradt, s hajamról orromról, füleimről hosszú zöldes szájak csüngtek alá, melyek kiáltha-

tatlan rothadt kender szagot terjesztettek maguk körül. Szerencsétlen gyermek! kiáltott fel anyám keserves hangon. Atyámnak kedve lett volna kissé leszidni, de a perc nem volt alkalmas erre; legsietősebb dolog volt most, mentől előbb hazaérni, s megszáritani testemet. Mi engem illetett, örülve, hogy megszabadultam, ezt gondoltam magamban: „Csak hogy Francine meg ne látna e siralmas állapotban! — Siessünk, mormogott atyám, megfogva kezemet. Nekem is az volt legfőbb óhajom, mentől előbb odahagyni ez átkozott rétet, mely bizonyosan el kellett hogy „bűvölve” legyen; de hogy lehessen gyorsan haladni iszappal telt cipőkben, melyekből a nyilásokon minden lépten vizsugarak fecscsúntak ki! Öltözetem oly nehéznek tetszett, mintha ónból lenne, s ez átázott ruhák alatt, melyek oda tapadtak testemhez, reszkettem s dideregtem. Tagjaimat mereveknek éreztem s fogaim vaczogtak. „Halálosan átfázhatik, míg haza érünk — siránkozott anyám — még tüdővést kaphat!”

(Folytatása következik.)

## KÜLÖNFÉLÉK.

Kolozsvár, 1880. febr. 21-én.

### ☛ KERÉKES MÁRTON ☚

városi polgár, kolozsvári egyházközségünknek kebli tanácsosa, városi képviselő, élete 61-ik évében, f. hó 19-én szélhűdés következtében hirtelen meghalt. Váratlan halála egész városszerte mély megdöbbenést kelt s kelteni fog szélesebb körben is, hol őt, a feledhetlen jellemű, ritka buzgalmű derék férfiút közelebről ismerték. Mint jeles építőmester, kolozsvári egyházközségünknek, évek hosszú során át, önzéstelen buzgalommal szolgált s a környéken is számos szegény egyház, melynek segített, áldja a nemes szívű férfiú emlékezetét. Temetése f. hó 22-én megy végbe, bizonynyal nagy részvét mellett. Részünkről is meghatott szívvel veszünk tőle búcsút.

**Legyen emléke örökre áldott!**

— A fehér csár élete ellen közelebről újra merénylet követtetett el, és pedig az eddigieket merészségben messzire túlhaladó. A sz.-pétervári téli palota felrobbantása lón a nihilisták által megkísértve, oly időpontban s a palota azon részén, a mikor s hol az egész czári család déli étkezésre szokott összegyűlni. A czári család megjelenése azonban néhány percznyi késedelmet szenvedvén, annak egy tagja sem esett áldozatul. A merénylet részletei még nincsenek felderítve; kétségtelen azonban, hogy az udvari személyzet között is vannak az összeesküvőknek czinkosai. A pinczehelyiségben, hol a robbanás történt, három munkást találtak, kik közül egy elmenekült. A robbantás vagy lég-

szeszszel, vagy Thomas-féle pokolgéppel történhetett; a dörrenés iszonyú volt. Mindenfelől lódult a nép a palota felé, gróf Pfeil három század katonasággal rohamlépésben sietett a vész helyére és megszállta a palotát, hol az őrszoba szörnyű rombolás képét nyújtá; nyolcz halott és negyvenöt sebesült katonát ástak ki a romok alól. Az előteremben Sándor hesseni herceg és a bolgár fejedelem vártak, s midőn végre a csár és gyermekei kijöttek, együtt indultak a theázó terembe. E pillanatban hangzott az iszonyú robbanás, mely az egész palotát megreszketteté; a csár halásáppadt lett és gyorsan segélyére kellett sietni, hogy össze ne rogyjon. A legjellemzőbb az hír, hogy a csári család Szt-Pétervárról átköltözik Varsóba, mert itt a letiport, kifosztott szerencsétlen lengyel nemzet körében nagyobb biztonságban élhet!

— Balogh Ferencz debreczeni hittanár, mint a „Prot. Hetilap“ írja, elküldötte angol nyelven irt munkáját Montaubanba, Monod János hittanárhoz, mint az a szárazföldi Európa ref. egyházaiból érkező munkákat rendező bizottság elnökéhez, ki aztán Új-Yorkba fogja áttenni dr. Schaff Filep központi elnökhöz, a mint az egyetemes presbyteri szövetség edinburgi első nagy gyűlése kijelölte volt. A philadelphiai nagy gyűlésre terjeszti be „a ref. hitvallásokról“ való egyetemes jelentését a hitvallás-bizottság. Balogh F. műve 63 lap, ivrében, előadja a magyarhoni ref. hitvallások eredetét, történetét, időrendi táblás kimutatását, sorsát és értékét 1559—1871-ig. Egyik megbízatásának tehát ő, mint a magyar ref. egyház volt képviselője Edinburgban, ezenél elegett tett. Szól a mű a hazában keletkezett hét és külföldről eredt 4, összesen 11 hitvallásról. Az egyháztörténelmi mű ajánlva van Schaff Filep új-yorki ref. hittanár, mint a „Keresztyénség hitvallása története“ érdemdús irójának.

— Új iskola-takarékpénztárak. A lefolyt hóban következő új iskola-takarékpénztárak keletkeztek, ugymint: Nyitra-Pereszlyényben, Debreczen öt iskolájában, Siófokon az izr. iskolában, Zolyom öt új iskolájában, Somorján a polgári finiskolában, Esztergomban egy elsőelemi osztályban, Perkatán Szt.-Endrén, Aradon, Budapest II. polg. iskolájában, Ungvár egyik népiskolájában. Összesen van tehát eddig Magyarországon 76 iskolai takarékpénztár. Franciaországban, a hol velünk majdnem egy időben kezdték ez intézmény életbeéptetését, a mult iskolaév bezártával volt összesen 12000 iskolai takarékpénztár. Weiss Bernát Ferencz ur, ez ügy nagyérdemű kezdeményezője s apostola, közelebről megint egy buzdító füzetet tett közzé, melyet kivonatilag olvasóinkkal mi is meg fogunk ismertetni.

**A főtiszt. püspök ur a következő körözvényeket bocsátotta ki:**

**Tudás, megtartás és ahoz alkalmazkodás végett.**

136—1880. Vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszter úr Ő Nagymtsaga mult évi deczember 23-ról 34921 sz. alatt tudatja, hogy Frank Józsa részére a b.- pesti VI.

ker. állami tanítónő képezdeje által felső nép- és polgári iskolai képesítő oklevél másolatban adatván ki, a tévesen Lehosky Frank Józsa részére ugyanazon intézet által 1876. jun. 27-én 20. anyakönyvisz. alatt kiállított oklevél érvénytelen.

159—1880. V. és közoktatásügyi m. kir. miniszter úr Ő Nagyméltósága f. évi jan. hó 26-ról 160 sz. alatti megtalálása folytán felhivom mindazon egyházközségek és tanodák előljáróit, kik a Szeged és környékbeli árvizkárosultak javára gyűjtött könyöradományokat még ez ideig nem juttatták rendeltetésök helyére — ezen könyöradományoknak a belügyminiszter úr Ő Nagyméltóságához laendő rövid idő alatti beküldésére.

190—1880 V. és közok. m. kir. miniszter úr Ő Nagyméltósága f. évi jan. 24-ről 116 szám alatt értesít, hogy mindazon egyének, kik a harmadik korosztályt, vagyis 22 évök betöltése után következő decz. hava 31-ikét már túlhaladták, és sem a hadsereghez (haditengerészethez) sem a honvédséghez nem soroztattak be, minden további engedélykérés nélkül összeeskethetők.

189—1880. V. és közok. m. kir. min. úr Ő Nagymtsaga f. évi jan. 16-ról 653. sz. alatt ajánlja a Wohlfahrt H. után Bartalus István által szerkesztett és Rózsavölgyi és társa kiadásában megjelent, a tanító képezdei zenetantásra alkalmas „Elemi őszhangzat- s számjelzéstán“ című művet.

### Köröztetnek.

123—1880. Szebeni egyházmegyénkben az alamóri kántor tanítói állomás. Javadalma: 106 o. forint; tandij minden gyermektől 80 kr; 5.50 hektol. tiszta búza, 25 hectl. csős-törökbúza az egyházközség magtárából. A terményfizetés növekedni fog a magtár növekedésével. Pályázati határnap márcz. 20-ika. Folyamodványok t. Sylvester Domokos esperes aához Vizaknára küldendők.

137—1880. Udvarhelyi egyházmegyénkben a cskefalvi kántor-tanítói állomás. Javadalma: 35 kal. búza 35 véka szemes törökbúza; 11 tenyeres napszám; 6 székér tűzifa. Tandij minden gyermektől 35 kr., van jelenleg 40 tanuló; 8 hold 418 négyszl. öl szántó, 1649 négyszl. öl kaszáló haszonélvezete; a fekvőket szántja, kaszálja és adozza az egyházközség. Tisztességes lakás gyümölcsös és veteményes kerttel. Pályázati határnap márcz. 20-ika. Folyamodványok t. Solymosi István esperes aához Békésgözebe (u. p. Sz.-Udvarhely) küldendők.

166—1880. Szil.-szolnoki egyházmegyénkben az ér-szt.-királyi lelkészi állomás. Javadalma: 22 hold 1488 négysz. öl tagosított szántó; minden tehetősebb birtokostól 2 kal. 18 kevés elegybúza, vagy e helyett 4 véka rostált elegybúza; kiknek lakházuk van, de földjük kevés azoktól 3 véka rostált elegybúza; kiknek földbirtokuk nincs azoktól 2 véka, a cselédektől 1 véka elegybúza, fapéncczimen 40 o. é. forint; az ó-temető haszonélvezete, melynek kaszál és behord az egyházközség; 108 forint dézma kárpótlás. Stola: temetésért prédikációval 2 forint, esketésért 2 forint, keresztelésért 20 kr. Az összes jövedelem pénzre számítva: 445 o. é. forint. Pályázati határnap márcz. 20-ika. Folyamodványok t. Szabó Pál esperes aához Diósdra küldendők.

### A szerkesztő postája.

Nagy Sándornak, Hidvég. Levelemre rég várom választ.

Kisantal Sámuelnek, Réty. Küldj valami olyat, mi lapomnak különben is szük keretébe inkább beleillő.

Nagy Lászlónk, Somlyó. ???

Megjelenik  
minden vasárnap.

Szerkesztési Hirdetői szállás

b.-farkasutca 16. sz. hova  
a lap szellemi s anyagi  
ügyeit illető minden külde-  
mények czimzandók.

Kéziratok nem adátnak vissza.

# ERDÉLYI PROTESTANS KÖZLÖNY.

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETILAP.

Hirdetési díjak:

Kétszer hasábozott garmond  
sor vagy annak tere 5 kr.  
Bélyegdíj minden beigtatás  
után 30 kr.

Nagyobb és többször megje-  
lenő hirdetéseknel külön ked-  
vezményt nyújt a kiadóhivatal.

Előfizetési ár:

Egész évre 6 frt., félévre 3  
frt., évnegyedre 1 frt 50 kr

FELELŐS SZERKESZTŐ ÉS KIADÓ TULAJDONOS: Szász Domokos.

**Tartalom:** A házasság fölbonthatóságának kérdése az irodalomban, különös tekintettel a szinpadra. (B.-r.) — Vallási kortörtétek. Egyháztörténelmi vázlat. Izáhcál.—Az áll. ig. tanács r. üléséből r. t. — A kolozsvári ref. egyház 1880. feb. 15-iki képviseleti közgyűléséből. Közli Herepei Gergely. — Egyházi lapok szemléje. — Külföld (Ausztria, Görögország, Törökország, Amerika.) — z—y. — Irodalom. — Tárcza: A csoda. Tíz éveskori emlékek. Irta: André Theuriet. Fordította: Julia. — Különfélék. — Szerkesztő postája.

## A házasság fölbonthatóságának kérdése az irodalomban, különös tekintettel a szinpadra.

Kolozsvártt, 1880. febr. 26.

(B.—r.) Midőn e század új-romantikai iskolája a társadalmi kérdések felölélése által újérdekkel gazdagította a költői hatás eszközeit, kétségkívül a következő szempont segítette elő legelső sorban e fordulatot:

Hogy azon eszmék, melyeknek elméleti megvitatása elégtelennek bizonyult be, közvetlen gyakorlati alkalmazás tárgyai lehessenek, szükség, hogy akár valódi, akár pedig költött, de minden esetben a tényleges élet követelményeinek megfelelő viszonyok közé helyeztetve, természetes és szükségképeni behatások alatt fejtsék ki benső sajátságait, s tegyenek tanúságot ily módon életrevalóságukról, vagy ha tetszik, tarthatatlanságukról.

Az irányzatosságnak e magyarázatban gyökerező létjoga elvitázhatatlan. Fájdalom, a mennyire gyöngíti e körülmény a műbírálatnak az irányművek ellen emelni szokott rendes és komoly gáncsát, ép oly kevéssé visz közelebb azon lehetőségekhez, hogy ez alapon biztos ítéletet mondassunk valamely irányeszme korszerűsége, erkölcsi értéke, s a társadalmi jóllét átlagos emelésében nyilatkozó hatálya felől. Lássuk, miért nem?

Ugy a regény, mint a drámairó teljes szabadsággal választja tárgyát és személyeit. E tárgyak és személyek, magától értetődőleg, különböző vonatkozásokba hozhatók a mű alapeszméjével. A költészet feladata már most csak az lehet, hogy ugyanazon egy dolog mind e különböző oldalait lehetőleg saját czéljaira zsákmányolja ki, nem pedig hogy statisztikai vagy összehasonlító számitással általános eredményekre jutva, azokat társadalmi törvényekül de-

krétálja. Más szavakkal: bármely műfajnak szabadságában áll, sőt előnyére válik irányzatos elemet olvasztani magába, de nincs joga, nincs hatalma az azok viszonylagos helyzetéből folyó különös fejleményeket közérvényű eredményekként tüntetni fel.

Két nagyfontosságú irodalmi munka, Csiky Gergely „Proletárjai“ és Dumas „La question du divorce“ röpirata nyújtottak alkalmat a fennebbi észrevételek előrebocsátására. Emerre, mint hirlik, maga a pápa encyclikával készül felelni, az pedig csak a napokban akadt méltó párja Sardou „Rochat Daniel“-jében, mely a polgári házasság ellen intézett erős támadásai következtében a forradalmi Franciaország színe előtt megbuktatva és kipisszegtetve lőn. Megjegyzendő, hogy Dumas könyve is azon házasságjogi eszmék védelmére van kibocsátva, melyeket drámai művei s főkép az „Idegennő“ tartalmaznak, s így a véleményharc tulajdonképen ebben is a szinpadról veszi eredetét. Ime tehát, mintegy közös összebeszélésre három hatalmas mű támadt egyszerre Európa különböző részeiben, hogy fölállítsa a társadalmi kérdést a maga acut valóságában: emberi vagy isteni intézmény-e a házasság; fölbontható-e vagy fölbonthatatlan rendes törvénykezési úton? S midőn egy ily kérdés nem tér meg többé a theoretikus szűk szobájában, de kitör a szabadba, s azon ingó deszkára áll, honnan naponként ezereken meg ezereken lesik e jelszót a társadalom legkülönbözőbb rétegeiből: akkor okunk van hinni, hogy a kérdés flagrns természetű, s a megoldás halaszthatatlanul sürgető.

Dumas könyvének egyébként politikai előzményei is vannak. Naquet, szélbali képviselő, 1876 jun. 6-ikán javaslatot terjesztett a kamra elé a divortium helyreállítása tárgyában, mely arról nevezetes, hogy sok tekintetben túllő a czéion. A válást nemcsak azon esetben kívánja megengedőnek, ha a házastársak egyike becsstelenítő büntetben marasztaltatik el, de akkor is, ha valamelyike két évig marad távol, a nélkül, hogy hirt adna magáról, vagy vallást változtat, s ebből kifolyólag véleményesurlódásokra ad okot. Mindezek daczára mi, előnyösebb helyzetünknel fogva, Dumas könyvének épen nem tulajdoníthatjuk azt a fontosságot, melyet némely nekivadult hirlap szeretne látni benne. A mi erdélyi gyakorlatunk, melyet soha a legmoverebb josphinismus sem tehetett kétségessé, elegendő biztosítékot

nyújt még azon esetben is, ha sajátságos pártviszonyaink huzamosabb időre fogják lekötöni a kormány kezét a kötelező polgári házasság keresztülvitelében. De annál furcsábban tűnik fel, hogy ily környezetből oly satyra nőhet ki magát, mint Csiky „Proletárjai“, mely klerikális hangjánál fogva, Franciaországban nyert volna hálásabb talajt antidivortialis eszméi elvetésére, mint a hol már, úgy látszik, odajutottak, hogy a színműírók tábora két részre oszlott, részint feltétlenül támogatva, részint pedig még feltétlenebbül elítélve a házasság fölbonthatóságának elvét.

És mégis, közelebről tekintve, mindezt nagyon természetesen kell hogy találjuk. Ha a francia élcslapoknak tiltva van a szent vallás papjainak karrirozása, úgy ennek oka, hogy a klérus gyöngének érzi magát a gúny nyilait hordozására. Megfordítva, ha nálunk oly hang emelkedhetik, minő a Csikyé a protestans szabadelvűség korholására, úgy ez is csak a magyar protestantismus ereje, önbizalma, soliditása mellett bizonyít. Tekintsük meg azon régi műemlékeket, melyek a strassburgi, leicesteri katedrálokon a papság kicsapongásait botrányos faragványokban örökítik meg, vajjon nem azon időből származnak-e mind, midőn a hierarchia, hatalma érzetében, mosolygó megvetéssel nézett minden támadást, mely tekintélyuralma ellen volt intézve?

De Csikynek nincs bátorsága a problémát a maga teljességében állítani fel. Rögtön látni fogjuk, miért. Zátónyi Bencze egy tönkrement nemes ivadék, ki azért szokott házasodni, hogy nejétől, valamelyik előre látott gazdag udvarló javára, jó pénzért ismét elváljon. Ezt az eljárást akarja követni Irénnel, Darvasnak, egy szegény ifjunak imádjával szemben is, hogy majd a gazdag, s fülíg szerelmes Timót Pál részére lemondjon róla. A házasság azonban csak alakilag, nem pedig tényleg jó létre, a mennyiben Zátónyi a mennyegző után rögtön elúszik, egyedül hagyva hátra nejét. E lépés, Zátónyi részéről, indokolt, s nem is gátolja, hogy a válás komoly jogi bonyodalmakra szolgáltatson okot; de nincs, mi a dolognak erkölcsi súlyt és érdeket is adjon, mert hisz Irén ép oly ártatlan most, mint házassága előtt, s mi egy pillanatra sem nyugtalankodunk a felett, hogy itt egy oly tény előtt állunk, melynek visszavonhatlan következményeiért a társadalomra róhatnók a felelősséget, a miért egy rossz intézmény által szentesítette a bűnt, s ajtót zárt a szerető szív joga előtt.

Itt elveszti Csiky darabja a társadalom elleni polemia jellegét. Kitér a legnehezebbje elől, s ha idézet is elő személyek által egy-egy ártatlanabb félreértést, de komoly összeütközésre sosem kerül a dolog. Im ezzel szemben, hogy készítik elő bonyodalmat ügyesebb versenytársai, Dumas és Augier.

Az Idegennőben Katalin, egy gazdag, de egyszerű születésű polgárleány, atyja akaratából Septmons herceghez ment nőül. Ez utóbbi elaljasult kéjencz, ki pénzházasság által akarja magát rangirozni. „Én pártfogást ígértem nőmnek, nőm pedig hűséget és engedelmességet“ — ebben fejezi ki a herceg a házasságról való fogalmát. Természetesen tovább is folytatja kicsapongásait, míg a szegény nő

némán tűr és szenved oldala mellett. Csak egy szent és gyöngéd érzés ad vigaszt keserőségei közepette, s ez azon tiszta, ábrándos szerelem, melyet gyermekkori játszótársa, Gerard Pál iránt táplál, ki inkább lemondott róla, semhogy osztozzék gazdagságában, míg ő szegény. Gerard, ki fogadást tett, hogy azon perczen, melyben barátnője boldogtalanságát gyanítandja, közeledni fog, durva sértésben részesül a hercegtől, ki azonfelül nejeinek a hű baráthoz írt levelét is elfogja, feltöri, s annak alapján ocsmány, lovgiatlan vádat kohol ez utóbbi ellen. A párbaj kikerülhetetlen, csak hogy ott a bökkenő, hogy ha Gerard meg találja ölni Septmons herceget, ennek neje, a fennálló törvények értelmében, nem mehet nőül férje gyilkosához. Lám, az erkölcsi kérdés a maga teljességében; az akaró és cselekvő lélek előtt felállított alternatíva: igen vagy nem? mely azonban mindkét esetben a társadalomra hárítja vissza első sorban a felelősséget.

Még határozottabb alakot ölt az erkölcsi kényszerűség folyamata Augier drámájában, „Caverletné“-ben, hol a bonyodalom a következő alapokra van fektetve: Mersonné Mersontól (ki Sir Edward nevet visel, valójában azonban francia), csak ágytól és asztaltól van elkülönítve. Ennek daczára, mitsem sejtő két gyermekének tekintetenkívül hagyásával, új viszonyba lép Caverlet-vel. Szeretetik kölcsönös és gyöngéd, a nélkül, hogy eskü füzne őket egybe, míg a gyermekek azon hiedelemben élnek, hogy anyjuk előbbi férjétől véglegesen elválva, s Caverlet-vel törvényesen egybekelve van. A boldog családi életet csakhamar váratlan esemény zavarja meg. Mersonné leánya férjhez menni készül egy derék, becsületes ifjuhoz, s ugyanekkor megérkezik Merson is, ki hallván, hogy neje nagy vagyont fog örökölni egy épen meghalálozott nagynénjétől, jogait vele szemben újra érvényesíteni akarja. A nő előtt két út áll most: vagy odahagyni Caverletet, kit hálás tisztelettel szeret s visszatérni a gyűlölt férjhez, vagy pedig saját nyugalmaért feláldozni leánya boldogságát, kit ily körülmények közt senki sem óhajtana nejeül. Tehát a társadalmi formák nyugzó ereje, itt, ha lehet, még merevebb, mint az Idegennőben, minél fogva a társadalom felelőssége is nagyobb mértékben vétetik igénybe, vagy végelemzésben az irányzatosság is közvetlenebb.

Vegyük most sorban szemügyre az egyes bonyodalmaknak megfelelő megoldásokat. Újabb írók e tekintetben oly hanyag könnyelműséggel járnak el, hogy a kritikának nem lehet elég komoly szava megrovásukra. Nem ismernek összefüggést a csomó és a megoldás, a lakat és a kulcs között. A lélektani érdek, melylyel a pathos emelkedés négy felvonáson át szorongó szívvel kísértük, az ötödikben már nem nyer foglalkozást. Feledik, hogy a színműírói nagyság nem a helyzetek megteremtésében, de az azokból följáratételek gyors és biztos kézzel való lebonyolításában tükörlődik. Ez okozza, hogy a míg Shaksperenél rendszeren végjelenetek a legérdekesebbek, addig a modern drámák csak untatnak. Ha e körülmény több figyelembe részesülne,

nehezebb volna tán a házassággal végződő komoly darabok száma, de nagyobb a költői igazságnak nyújtott kedvezmény

Könnyű belátni, hogy a „Proletárok“ szerzője maga alatt vágja a fát. Létrehoz egy oly bonyodalmat, melyből csak egy mód van kimenekülni, ha tudniillik maga is a divortisták részére áll, s felbontatja Irént azon kötelék alól, mely Zátonyhoz lánczolja, s szabaddá teszi, hogy kedvesét boldogítsa. A tények logikája oly parancsoló szükségességgel követeli e fordulatot, hogy lelkiismeretes írónak haboznia sem volna szabad ez eszköz megragadásától. Hanem Csiky nem azért tette fel magában, hogy satyrát fog írni, hogy aztán ily könnyen kiengedje kezéből a győzedelmet. Inkább áldozatul dobja a költői hatást hamis felfogásának s nem riad vissza oly közönséges prokatori fogástól, hogy Mosolygó által kijelentesse, mikép a házasság ugy sem érvényes, mert, mint a tanuk eskü alatt vallják, Irén anyja részéről erőszakolva volt. Mi megengedjük, hogy létezik ily törvény a világon, de a komoly életkérdések, a magasra csapó szenvedélyek, a bántalmazott ártatlanság, a koczára tett női erény, a létért küzdő elszántság közepette ily kicsinyes fegyverrel lépni fel, hogy lecsitítsuk a kedély zajgó hullámait, s kibékítsük az ellentéteket — ehhez mégis sok tapintatlanság kell. Többször hangsúlyoztuk már, hogy ily esetekben az irányzatosságnak csakis azon esetben lehet jogosultsága, ha a kifejlés kategorikus úton, az egymással küzdő érdekek s a feltartóztatlanul haladó szenvedélyek végzettségére alapján következik be. Így azonban, ha a költő nem lett volna oly előrelátó, hogy Zátonyit a menyegző után tüstént két hétre elutaztassa, s ha fizikai idő lett volna arra, hogy a házasság természetes következményei beálljanak: vajjon ki lett volna felelős egy ártatlan élet megbecstelenítéséért? A férj nem, mert ő törvényes jogával vélt élni; a társadalom sem, mert soha sem alkotott oly törvényt, mely erre felhatalmazást adott volna; csupán egy erkölcsileg nem qualificálható félreértés, mely nem ismerte, vagy figyelmen kívül hagyta a törvényes formákat.

Tartozunk azonban megjegyezni, hogy e tekintetben Augier s Dumas sem szerencsésebb, mint Csiky Gergely. A megoldás náluk sem azokon az alapokon létesül, melyeken az expositio áll. Gerard nem öli meg Septmons herceget, mert hisz, mint említettük, így a francia törvények értelmében nem vehetné nőül áldozata nejét. Mit tesz tehát a költő? Előránt egy távolabbi egyéniséget, Clarkson urat, s megöleti vele a herceget Gerard helyett. Természetesen így minden jóra fordul, csak a helyzeteknek azon erkölcsi tisztázása marad el, mely meggyőzne bennünket a felől, hogy a két szerelmes egyesülése magasb szükségességű, s hogy elvi szempontból tekintve a dolgot, a házasság felbonthatóságának kérdése általános emberi mivoltunkból folyó erkölcsi követelmény.

Caverletnében végre oda üt ki a dolog, — s bizony csaknem gyerekes észjárással a kitűnő szerző részéről — hogy Merson megfizetik, hogy legyen svájci polgárrá, s ily módon váljon el véglegesen nejétől. Ha tehát tanulságot akar-

nánk kivonni a darabból, e tanulság csak az lehetne, hogy ne féljünk; minden válási actusnál kell lenni egy Mersonnak, ki jó pénzért megfizettetni hagyja magát. Így sekélyesedik el az alapgondolat morális súlya és polemikai értéke a rosz kidolgozás következtében.

Augiernak érdemül tudjuk be különben, hogy először tárgyalta behatóbban a váias egyetlen árnyoldalát, azon helyzetet, melyet a gyermek számára készít elő. Olyas nézetnek semmi alapja sincs, hogy a divortium nagyobb súlylyal nehezednék a nőre, mint a férfira. A közéletbeli tapasztalatok szerint a válás egyaránt kisebbíti a férfi és a nő becsét egy új házasság eshetőségének szempontjából, de egyikét sem inkább, mint a másikat. Ellenben a gyermekek sorsa, akár az anyát, akár az atyát kövessék, s akár új mostohát nyerjenek, akár ne, egyképen lesújtó, meg nem érdemelt és aggasztó. Az egyik szülőjétől elválasztott gyermek rendesen mélabússá, bizalmatlanná, ingerlékenynyé fejlődik, s e tulajdonságai később jelentékeny mértékben ártalmassá nőhetik ki magukat a társadalomra nézve, és az emberekkel való érintkezésben. Csakis e szempontból lehetne tehát a divortium ellen alapos kifogást emelni, valamint kívánatos is, hogy ez legyen a fogantató, mely a házasság felbonthatóságának általános kimondása után némi megszorításokra nyisson utat. Augier megleégsziik egyelőre azzal, hogy konstatálja a tényt, s napi rendre tér felette.

Máskép tesz Dumas, többször említett könyvében, a házasság felbonthatóságáról. Ő, elég sajátágosan, a gyermekek részéről semmi nehézséget sem lát az apa és anya megkülönböztetésére nézve. Szerinte a gyermekség egy átmeneti állapot, melyet nem szabad általános kiindulási ponttúl elfogadnunk. A gyermekre, mondja Dumas, nem tesz erkölcsi behatást a szülők elválása. Mi több, gyermek és szülő közti viszony nem tekinthető egyik részről sem örökre kötelező szerződésnek, már csak azért sem, mert az utóbbival szemben hiányzanak bizonyos biztosítékok arra nézve, a mivel kölcsönösség alapján a gyermek szülőinek tartozik. Ha nincs tiltva neki, idővel, a gyermeki szeretet háttérbe szorítása árán, egy másnemű szerelemmel tölteni be lényét; miért volna tiltva a szülőnek nyugalma, boldogsága, egészsége érdekében ugyanazon eszközhez folyamodni? E felfogás nyilvánvalólag nem helyes. Azon természetzi szerződés, melyre Dumas céloz, nem a szülő és gyermek, mint olyan közt keresendő, de a jelenlegi szülő és jövődöbeli szülő közt, oly formán, hogy ez utóbbi mindazon előnyöket, melyekben, mint gyermek, szülője által részesült, sértetlenül tartozik saját maradékaira átszármaztatni. Mindenesetre Augiernak adunk igazat, hogy a kérdés ez oldalát is fölfedte, habár nem is volt bátorsága bonczolgatásába mélyebben ereszkedni bele.

Összefoglalva mindent, látjuk ugyan, hogy az utóbbi évek szépirodalmában, de különösen a drámaírás terén oly áramlatok keletkeztek, melyek célzatos voltuknál fogva az erkölcsi meggyőzést tartják szem előtt; de lehetetlen eltagadnunk, hogy eddigelé e kísérletek vajmi kevésbé sikerültek, s a jelzett irányban alig is fognak valaha sikerülni.

Hogy az iránydráma, mint tiszta válfaj, létrejöhesse, szükség előbb, hogy visszamenjen és ráálljon azon ideális talajra, honnan az általános emberit és szükségképenit ragadja ki az élet bonyolulatai közül. Míg ez nem történik, míg a színpad nem nyer magasb symbolikai jelentőséget, addig a társadalmi eszmék drámai feldolgozása sem kecsegtethet sok eredménnyel.

## Vallási kórtünetek.

### Egyháztörténelmi vázlat.

(Vége.)

Az író, kitől jelen vázlatunk nagy részét kölcsönözük, érdekesen rajzol egy jelenetet, melynek személyes tanuja volt. Jeruzsálemben a szent sír templomában évenként meggyújtják egyszer a szent tüzet. A zárándokok sietve tolongnak, hogy fáklyájukat e szent tűznél gyűjtsák meg, mert azon hit van elterjedve, hogy a ki ezt megéri s aztán a Jordán vizében megfürödhetik, biztosítva lehet üdvösségéről. Egy ily alkalommal férfiak és nők tolongtak. A tűz-püspök, vagyis az a szerzetes, ki ilyenkor a tüzet az égből lehozza, a tömeg előtt láthatatlan; elzárkózik a bentfekvő sekrestyében. Két óráig várakoztunk, — írja — a tűzpüspök imádkozott, hogy a szent tüzet lekönnyörögje az égből, a hívők zagyva éneklés közt függesztik sovár s égő tekinteteket a kápolna felé, hol egy pap állott, kinek az volt a teendője, hogy a bent könnyörgő püspöktől a szent tüzet átvegye. Néha-néha egy pár nő vadúl ordított bele az énekbe. A tömeg oly erősen dulakodott, hogy az őrt álló török katonákat a falhoz szorította; mikor már a katonák látták, hogy nem boldogúlnak, szuronyt szegezve csináltak rendet, de ez is csak kevés ideig tartott. A sikoltozó rajongók egymás hátán ugráltak keresztül, hogy közelébb ériék a tüzet, slámpáikat óvatosan tartották kezökben. Mikor aztán a szent láng fölgyullant, a templom s a közeli zárdák harangjai megkondultak. A türelmetlen tömeg oly ordításban tört ki, mely minden józan embert kaczagásra birt volna, vagy talán sirásra, megszáván a szerencsétlen elemeháborodottakat. A meggyújtott gyertyák, a mint kézzől-kézre kerültek, nem egyszer égették meg egyiknek kezét, másiknak nyakát, de egyetlen jajkiáltás sem hallzott. Miután vagy tíz perczig égett a szent tűz, a gyertyákat kioltották, hogy mint szent ereklyét vigyék haza magokkal. De egyik sem fujta el. Ez vétek leendett volna. A pusztá kézzel kellett eloltani, még pedig úgy, hogy az égés helye meglássék a kézen, mert ez a zárándoklás látható szent jegye.

Az ideges rázkodásban nyilatkozó felekezetek: a Jerkerek (taszigálók) a Barkerek (ugatók) a Shákerek (rezgők) és a Jumperek (ugrándozók.) A Barkerek, mint nevek is mutatja, vallásos tiszteletök alkalmával eb módjára ugatnak, Uj Havenben több rajongó csatlakozott egy Wakeman Roda nevű jósnőhöz, s róla Wakemanitáknak nevezetnek. E nő valóságos őrült volt, azt hirdette magáról,

hogy ő a halálból támadt föl, most már ördögöket üz, s arra is biztatta követőit, hogy vallásuk terjesztése érdekében minden lelkiismeret furdalás nélkül gyilkolhatnak.

Van az egyesült államokban, ha ugyan még nem szűnt meg, oly vallásos felekezet is, melynek tagjai a szentírás eme figyelmeztetését: „ha olyanok nem lesztek, mint a gyermekek, semmiképpen sem mehettek be a menyeknek országába“ szó szerint magyarázván, ugrándoznak, játszadoznak, négykézláb mászkálnak, kis gyermekek módjára beszélnek, s általában egész magokviseletében a gyermeket utánozzák, erősen hívén, hogy így van biztosítva számukra az örök idvesség.

Amerikában, a vallásszabadság hazájában, ilyen ideges vallásos rázkodás nem szokatlan, sőt néha-néha önmagától tör ki egyszer egy, másszor más helyen. Benn van magában a légkörben. 1832-ben, mint rohanó lángözön, terjedt el az Ontario tó táján, Madison és Oneida kerületekben. A rázkodó csordának nem volt főnöke; állítva, hogy az ő vezérük maga az Úr. Vezér nem lévén, csak hadnagyokat s káplárokat ismertek el, kik egyről-egyik közép-szerű, értelmetlen emberek közül kerültek ki. Minden vallás felekezetből tódultak hozzájuk. A tévelygőket józan okoskodás, helyes írásmagyarázat ki nem térítette, föl nem világosithatta, mert mint a mi nazarénusaink, magokat bűn nélkül valóknak kiáltották ki, s megtagadták, mint szentek, a házassági intézmény létszükségét. Egyik jelentékenyebb lelki hadnagyuk több ízben ismételte: „Mikor valaki azoz meggyőződésre jut, hogy lelkét megmentette, első teendője, hogy paradicsomát s abban Éváját keresse föl“. A szentek kolompósaiknak, kik paradicsomukban nem találták meg Évájukat, más paradicsomra volt vágyásuk; eddigi Évájukat, törvényes nejükét elbocsátván, jobb és szebb Évát kerestek. A régi köteléket fölbonították; Istennek országa közel van, hirdették, s épen ezért a társadalom által alapított intézmények s kötelezettségek nem bírhatnak érvénnyel. Egyházi-beszédekben, s a szeretet vendégségek alkalmával azt tanították, hogy Isten országa oly közel van, miszerint az ottan létesülő változásokat már e földön is igénybe vehetjük. Nők és férfiak, szakítva elébbi hitestársukkal, égi újjmutatás után választák ki égi társukat. Eleinte ez csak lelki jellegű kapocs és viszony volt, de később aztán mégis elvesztette mennyei jellegét, mert a természet törvényei a szellemi átalakulás daczára sem alakultak át.

Kezdetben, mint az Úrban testvéreknek és nőnek meg volt engedve, hogy vallásos összejövetelek alkalmával egymást szent csókkal üdvözöljék, ámbár hihető, hogy alapítójok ezt csakugyan eszményileg értette. Láthatott valami látományt, s úgy rémlett előtte, mintha ott a mennyben férfiak és nők tökéletes szentségben s házasság nélkül élnek. E szent eszményt meg akarván valósítani, a házasság intézményét kellett lerombolnia. S hogy ez sikerüljön, sőt maga is példát adjon, hátat fordított eddigi törvényes ne-jének, s a nének közül választotta ki valamelyik testvére-nek feleségét lelki menyasszonyúl. Példáját többen követték, nők és férfiak s létre jött köztök a menyei házasság.



Azonban csakhamar meggyőződtek, hogy a mennyei házasságban élők is összezörrennek s nem lehet közöttök mennyei hékesség. El kellett válniok egymástól azoknak, kiknek lelke nem értette meg a másik lelkének szent érzelmét, miből aztán nagyon természetesen örökös zűrzavar, háborúság fejlődött ki. Azok a szerencsétlen rajongók, kiket közéjük beteges képzelmők vezetett, a helyett, hogy mámorukból fölébredtek volna, még idegesebbekké váltak, s utóljára százával tébolyodtak meg, úgy hogy pár év múlva az örültek háza sem volt képes e maniacusokat befogadni.

Egy időre aztán e vallásos járvány csak szűk térra szorított. De csak egy időre, mert pár évtized múlva a Millerismus kezdett dühöngeni. Tekintélyes orvosok állítása szerint a Millerismus okozott annyi kárt, mint egy pusztító sárgaláz. A rajongók, kik önkivületbe esve, százaival rángatóztak, a heves idegroham által megtébolyultak; többen öngyilkosságra vetemedtek. Miután a vallásos kór vesztett valamit erejéből, s többen kijózanodva ébredtek föl szellemi mámorukból, azon meggyőződésre kellett jutniok, hogy az idegbetegségből soha sem épülhetnek ki teljesen, s e betegséget egész nemzedékek átöröklötték. Pedig a Millerismus alapítóját tiszta és önzetlen szándék vezérelte. Ha Miller jéslatait csak a lapok közölték volna, s nem hirdetik vala úton-útfélen az értelmetlen csöcseléknek, aligha lehetett volna mély hatásuk, de így téboly, betegség s halál magvait szórta a nép közé.

Az olyan lelkészek, kik az orvostannal is foglalkoztak, egyről-egyig igazolják, hogy a kóros testszervezetnek tünetei a vallásos káprázatok s látományok. Bewridge püspök állítása szerint, „atheisticus eszmék csakis a testi gyönyör sarába elmerült lélekben képződnek“, s viszont egy másik egyházi férfiú a vakbuzgóságot s beteges rajongást a megromlott testszervezet tünetének tulajdonítja. Test és lélek a legszorosabb viszonyban állanak egymással. Ha a test képzelmű hajlammal bír, eme hajlam a lélekre is átszármazik, s az ily természetű lény elhítheti magát, hogy jöhetőséggel bír. Dr. Zimmermann ily hajlamú keresztyén volt. Azt hitette el magával, hogy ő próféta, s képzelmét növelte testi beteges állapota. Habár magaislátnok volt, erősen megtámadta azokat, kik azt állították, hogy többet látnak, mint ő, kik aztán Helvetiában a társadalmi rendet akarták fölbolygatni. Sajátságos testszervezete folytán egy oly eszme rakodott le agyvelejére, mitől haláláig nem is tudott megszabadulni; azzal tépelődött folyvást, hogy az ugynevezett „Illumináltak“ felekezete az ő életére tör. Egy szóval elmekóros lett. Esete világosan bizonyítja, hogy a megbomlott testszervezet még a mivelt és képzett értelemre is kiterjeszti pusztító hatását, másfelől igazolja azt is, hogy mily nehéz, csaknem lehetetlen, a vallásos mótelygyógyításánál az, hogy a ragályzott betegek testi egészsége állíttassék helyre, s aztán így szabadittassanak meg a testre s értelemre tapadt ártalmas miasmától. Tisztaság, jó tápszér, gondtalan megélhetés legbiztosabb óvszer a lélek tompultsága ellen, s aztán jön a szellemi fölvilágosulás. Bármily ellentétes tétel is ez, de nagyon gyakorlati, s biztos példa szól mellette.

A vallásos rajongó rendszerint a természetfölötti tárgyakkal tépelődik, azokat hozza közvetlen szomszédságba önmagához, vagy azonosítja önmagával. Ismertem egy embert, ki naponta küzdött egy ördöggel, s az ördög rendszeren esti kilencz órakor jelentkezett. Ismerem egy nazarénus asszonyt, ki lelki küzdelmei közepette a reformált hívek templomába járt, s mikor innen haza ment, mindig úgy érezte, mintha égő láng jőne föl torkán, sirt, jajgatott, hogy ég. De azért nem hagyott föl a küzdelemmel, mely neki szellemi kéjt szerzett. Az ilyen fajongók aztán igazán siralomvölgyének tekintik e földet; annál inkább örülnek, mennél göröngyösebb az út, melyen aztán Isten országába jutnak. Nem a rózsa illata, de a tövis szurdalása gyönyörködteti őket; az életet csak azért szeretik, hogy minél több keresztet hordozhatnak vállaikon.

S az a sajnós, hogy az ilyen nyomorult ember nem elégszik meg a maga nyomorával. Benső hivatást érez magában, hogy másokat is magához hasonlóvá varázsoljon át, s konok térítő válik belőle. Tapasztalhatjuk ezt a mi nazarénusainkról. Ha egyik-másik bemagolja a szentírásbeli helyeket, mindjárt apostollá válik. Egyéb vallást elátkoz, elkarhóztat, s imádkozik, hogy mindenki hozzájuk térjen át, holott egyik vallásfelekezet hitágazatát sem érti. Örökösen csak ezt hangoztatják: „rajtok kívül mindenki bűnben él, s csak az tisztul meg, ki hozzájuk tér.“

Általában a vallásos rajongók kicsinységekre szeretik építeni Isten országát. Ott keresik a bűnt, hol az tulajdonképpen nincs. Egyik például azt hiszi, elnyeri Isten országát, ha pénteken halnál egyebet nem eszik, másik a világeért sem főzne vasárnap, nehogy elkárhozzék. Egyik azt hiszi, hogy vasárnap szabad mulatozni, másik a bibliára hivatkozva, minden gyönyörködtető mulatságot száműz. Egyik a vallásos szertartások elvégzése után megengedi a tánczot, másik azt tartja a pokol felé vezető lépcsőnek. A mi egyiknek tej, az a másiknak halálos mérreg. Mi nyugatiak tiszta lelkiismerettel eszszük meg a disznóhúst, az izraeliták s törökök átkot kiáltanak arra, ki jól lakik szalonnával. Mi jóízűen iszszuk meg a bort, az áhitatos mohamedán inkább halálos mérget üritene ki.

A mi egy helyen istenháromlás, az másutt istentisztelet. A keresztyén áhitatosan leveszi kalapját, ha Isten házába lép; a ki föltett kalappal lépne be s ülne ott, mint valláscsufolót zárnák be. Az izraeliták pedig azt löknék ki, a ki a kalapját levenné, s nem rég történt, hogy egy tanuskodó izraelita a törvényszék előtt meg nem esküdött addig, míg a sipkáját föltenni meg nem engedték. A mohamedán leveszi saruját s meztelen lábbal, de fedett fövel lép be a mecsetbe, egyik lefekszik hasra, mikor imádkozik, másik térdepel, harmadik egyenesen áll. Ugy látszik, hogy mindezen külsőségeket az éghajlatszokás honosította meg, s tette törvényté.

Azonban eltekintve e szokásoktól, rendszeren úgy tapasztaljuk, hogy a rajongók úgy tüntetik fel magokat, s beteges képzelműsökből erősen is hiszik, hogy ők az istenség különös kegyeltjei, kik az isteni szent akarat létesítésének

tényezői gyanánt küldetvék e földre. Ezekhez tartozott Kesley János, ki elment Konstantinápolyba a szultánhoz, hogy őt megtérítse; természetesen tébolydába zárták; Mason János, stratfordi lelkész, ki Illésnek adván ki magát, Jézus közelgő megérkezését hirdette. S ilyenek minden egyház kebeléből származnak ki. A legjobb, legnemesebb fának is van egy-egy rothadt gyümölcse. Egy azonban bizonyos, hogy t. i. a vallásosrajongás rendszeren vagy anyagi, vagy szellemi rázkodás s vesztések után szokott járványszerűleg terjedni. Nem erre mutat-e a nazarénismus terjedése. 1863-ban inség és aszály pusztította az országot. Ekkor tűnt fel erősebb szinezettel, majd 1866-ban, s most újra terjeszkedik, sőt szervezkedik, mert a mint már egyes jeleit látom, a baptisták szeretnék maguk közé olvasztani. Legalább a baptista térítők nazarénusok útján terjesztik tractátjaikat, s ezek a futkározó hamis atyafiak a Dunamenti községeket baptista iratokkal árasztották el, s pesti gyülekezetekhez nem egy nazarénus jár el imádkozni. E vallásos betegség gyógyítása nem egy könnyen megy jobblét, anyagi helyzetünk emelkedése talán majd elfojtja e veszedelmes mételet.

*Izálcal.*

### **Az áll. ig. tanács r. üléséből.**

Kolozsvár, 1880, febr. 22-én.

Elnök főt. Nagy Péter püspök. Jelen voltak: Incze Mihály, dr. Kolozsvári Sándor, Szász Béla, Gyarmathy Miklós, Parádi Kálmán ig. tanácsosok; Bodor Antal titkár, Deák József pénztárnok, Szabó Ádám számvevő.

Titkár bejelentvén az időközben ellátott folyó ügyeket, ezeknek jóváhagyó tudomásul vétele után

Előterjeszti az udvarhelyi egyházmegyei esperes felterjesztését, melyben a bőződi egyházközségi iskolatanítói állomásnak, az államsegélyből évenként 50 frttal való segélyezését — utalva az ottani felekezeti közviszonyokra — javaslatba hozza. Áttétetett az államsegély miként kiosztása iránt véleményes jelentéstételre kiküldött bizottsághoz;

a küküllői egyházmegye esperesének felterjesztését, melyben a sz.almási lelkésznek, Ráduly Zsigmondnak, halálát jelezve, ajánlatba hozza, hogy az államsegélyből a hátramaradt özvegy illetéke, egység útján, kifizetessék, hogy azon, nemzetiség tekintetéből, fontos papi állomás, a tanítói állomással egybekötve, még az özvegyi szabályszerű idő letelése előtt sürgősen betölthető legyen. Áttétetett az előbbi pontban említett bizottsághoz;

az udvarhelyi egyházmegye esperesének felterjesztését, melyben a hidegkúti egyházközség iskolai helyiségének, évi 60 frt bér összegért, az állami iskola részére történt átadásáról szóló szerződés megerősítését kéri. A szerződés megerősített, azon hozzáadással, hogy a bérösszeg a korábbi határozatok értelmében, mint iskolai alap, tőkésítendő;

a szebeni egyházmegye esperesének felterjesztését a b u z a s - b o c s á r d i iskolának, a felküldött terv és költség-

vetés szerint való felépítésének engedélyezése s az e tárgyban kötött szerződés megerősítése tárgyában. Az engedély megadatott, s a szerződés azon hozzáadással erősített meg, hogy az építés csak azon egyház szülő dézma kamatainak kiutalása után kezdhető meg;

a kolozsvári m. kir. bányáigazgatóságnak jelentését arról, hogy a maros-ujvári társládából fizetendőleg az ottani ev. ref. papnak fizetése, évi 42 frtról, a többi más felekezeti lelkészek fizetéséhez hasonlóan, évi 200 frtra emeltetett. Örvedetes tudásul vétetvén, a maros-ujvári bányáigazgató urnak, s általa közvetve a bányász-társaságnak elismerő köszönet nyilvánított;

a gyulafehérvári esperesnek jelentését, a néhai esperes után maradt egyházi tartozások megállapítása és biztosítása tárgyában tett lépésekről. A tett intézkedések jóváhagyó tudásul vétettek, s a kamatok elszámolása helybenhagyatott;

e görgényi egyházmegye tanácsának felterjesztését, melyben panaszt emel Kolozsvármegye közigazgatási bizottságának törvénybe ütköző s felekezeti, némely mulasztásokkal vádolt, tanítóinknak hivatalból való elmozdításával fenyegető rendelete ellen. A vallás és közoktatásügyi miniszter urhoz e tárgyban felterjesztés intéztetik.

Maros-Tordamegye közigazgatási bizottsága jelentvén, hogy több helyen, a népiskolai statisztikai adatok hiányosan és csak a tényleg iskolába járókról készítettnek. a miért kéri e tárgyban a szükséges intézkedéseket megtenni. Nép-oktatási szabályaink e tekintetben kellő és az állami törvényeknek is megfelelő rendelkezéseket foglalván magukban; újabb általános intézkedésnek szüksége fenn nem forog. Egyes esetek azonban ha még is előfordulnának, az igazg. tanács nem fog késni a kellő lépések megtételével.

Főt. püspök ur bemutatja a szolnok-dobokamegyei közigazgatási bizottságnak azon határozatát tartalmazó átiratát, a mely szerint az iskolába nem járó tanköteles gyermekek után fizetendő büntetés-pénzeket, az illető községi ruhátlan iskola-köteles gyermekek számára ruha-beszerzésre fordítandóknak mondta ki, e tárgyban a szükséges jelentések és elszámolások a közg. bizottság elébe utaltatván. Megirattott a nevezett megyei közg. bizottságnak, hogy a vallási és közoktatásügyi miniszter ur által is helybenhagyott népiskolai rendszabályaink e tárgyban — mint általában a népiskolai vagyon felett való rendelkezés tárgyában — a rendelkezési jog felekezeti iskoláinkra nézve az egyház részére van fenntartva.

A szil.-szolnoki esperes az építendő vérvölgyi iskola tervrajzát azért kéri változtatás nélkül helybenhagyni, és az építést engedélyezni, mert a szerződés a felküldött tervrajz szerint már megkötöttet. Esperes útján nevezett egyház figyelmeztettetett, hogy igazgató tanácsi helybenhagyás és megerősítés előtt azon szerződés nem érvényes, s utasított az építést a megírt változtatás szerint eszközölni.

Ezek után tárgyalás alá került a mult kerületi közgyűlés jegyzőkönyve, s az annak 20, 30, 37, 40, 48. és

53 pontjai alatt az ig. tanácsra bizott teendők iránt a kellő intézkedések megtétek. Végül

A szederjesi egyháznak kisorsolt kárp. kötvénye után járó, elveszett egy félelvi kamatnak a mulasztó állami hivatalos közegek által való megtérítése iránt újabb felirat intéztetett a miniszteriumhoz.

r. t.

## A kolozsvári ref. egyház 1880 febr. 15-iki képviseleti közgyűléséből.

Főgondnok dr. Szócs Emil egyházunk életének 1879-iki nevezetesebb mozzanatait a következőkben terjeszti elő:

1. Egyházunknak 32 éven át fáradhatlan és példátlan ügybuzgóságú főgondnoka, Incze Mihály, előrehaladott életkora és egy nagy betegség után maradott gyengesége indokán augusztus 24-én állásáról lemondását beadta. Egyházunk e lemondást, bár fájó szívvvel, de kénytelenségből elfogadta, egyszersmind tiszteletbeli főgondnokának választja s arczképét gyűlés termünkbe helyezés végett megszerezni határozza. Volt főgondnok a tiszteletbeli főgondnokságot, melyet a nála tisztelgő egyháztanács felajánlott, nem fogadta el.\*) Az arczkép levétetésének ügye még függőben van.

2. A mlts. áll. igazg. tanács értesítette egyházunkat, hogy a ker. közgyűlésen főgondnokunkká, eddig volt algondnok dr. Szócs Emil választatott meg.

3. Dr. Jenő Viktor, mint egyházunkat a ker. közgyűlésen eddig representált egyik képviselőnk, ez állásáról lemondván, helyébe egyházunk új hive gr. Batthyáni József választatott.

4. Bodor Pál egyházunk ügyvéde, állásáról lemondván, helyébe Balogh György az egyházkerület ügyvéde választatott, ki is ügyvédi útasítással láttatott el.

5. A helyb. „kisegítő-pénztár“-nál nagy kamatú volt adósságunk kifizetésére az osztr. magy. banktól 15 ezer frt. jutányosabb kölcsön vétetett fel, fejrődi és kötelendi jószágaink betáblázásával.

6. Kötelendi jószágunkon 462 frt. kertelési és 448 sánczátási munkálatok tétettek. Fejrőden sáncz, kapú és hid munkálatok.

7. Külső templomunkban az akustika helyrehozása indokán nagy mérvű és 6253 frtra ment építkezés történt. Jelesen a keleti és nyugati szárnyban egészen új karok építettek csinos csigalépcsőzet feljárással. A kövezet a földön mindenütt lerakatott. A padok kiegészítettek. A torony-feljárás csinos vas rácsozattal láttatott el. A fedél földig érő lefolyó csatornákkal láttatott el. A két torony áltányai izléses vasrácsozattal vétettek körül. A tornyok

\*) Főgondnok egész életét jellemző saját szavai e felől: „Egyházi hivataloskodással örömmel akartam használni, míg erőm tartott, most hogy az gyengül: úgy véltem, hogy visszalépésemmel is csak használni fogok szeretett egyházamnak. A felajánlott tiszteletbeli főgondnokságot köszönöm, azonban megengedjenek, ha azt el nem fogadhatom, mert állásom munkával szerettem, munka nélkül semmit sem használhatok.“

H. G.

új és leereszthető levélzettel ellátott redőnyökkel (salugater) láttattak el. Benn a templomban b. e. Incze Sámuel, volt kolozsvári első pap és esperes özvegyének 200 frtot tevő hagyományából diszes papi székek állítottak. stb. stb.

8. Egyházunk volt pénztárnoka Filep Sámuel 1860—1868 számadásai az áll. igazg. tanácstól felülvizsgáltan leküldettek.

9. Gr. Batthyáni József a belső templomunkban állítandó új orgona-alap nevelésére 300 frtot adományozott. (N. t. ekerületi főjegyző Szász D. útján.) Orgona alapunk ma már 1463 frt. 40 kr.

10. Iskoláink fenntartására az 1878-ik évben megkezdett s az 1879-ik évben bevégzett gyűjtések után begyűlt 777 frt. 68 kr. adomány és 97 frt. 70 kr. ígéret. Ez összegből 500 forintig menő beruházások tétettek iskoláinkban, (tanszerek, bútorok, építkezések, tanterem nagyobbítások stb.)

11. A helyb. „Takarék-pénztár“ n. t. főjegyző Szász D. útján 50 frtot adott óvodáink javára.

12. Két kegyes alapítvány ügye (u. m. a Kovács Márton, helybeli földműves, 3000 frtos. és jeles magyar színész, László József 2600 frtos) végleg rendeztetett.

13. A zsoboki ref. egyház számára egyházunk egy értékes, ezüstbe foglalt kokus-dió urasztali kelyhet adományozott.

14. Egyházunk bevételei és kiadásai a költségelőirányzat keretében történtek.

Elnök-főgondnok urnak az 1879-ik évi egyházi mozzanatok feltüntetett ezen kimerítő előterjesztése örvendetes tudomásul vétetett.

Ezután a gyűlés egyik legfontosabb tárgyát képezte az egyházunk és a kolozsvári ref. főtanoda között régóta függőben volt közös vagyoni ügyek végleges lebonyolítása. Ugyanis a közös előljáróság (a főtanoda és egyház hivatalosai) által kiküldött bizottság munkálatai elfogadtattak, s a kölcsönös követelések s tartozások végleg kiegyenlítették.

Végre örvendetes mozzanatként jelezhető, külső templomunk érdemes kántora, Tóth Tamás azon buzgalma, mely szerint a templomi és halotti isteni tisztelet emelése indokából ajánlkozik az énekre képes hiveinket énekeinkre szabatosan megtanítani; miről egy praktikusan kidolgozott tervezetet is terjesztett a gyűlés elé.

Elnök a gyűlést 10 új konsistor választására hivta fel.

Közli: *Herepei Gergely.*

## EGYHÁZI LAPOK SZEMLEJE.

A „Prot. egyh. és isk. Lap“ban Bierbrunner Gusztáv ir az egyháziatlanság és vallási közöny okairól.

Egyik azt mondja, hogy nem tanítás, hanem példaadás kell a népnek. A másik a világiasban látja a baj okát. A harmadik a vasárnap megszentelését sürgeti. A negyedik a lelkesekre vet minden felelősséget. Czikkirő azt hiszi, hogy legczélserűbb ez ügy fejtegetésénél kivetközni a subjectiv felfogásból és tárgyilagos ítéletet alkotni.

Nem lehet a baj okát kizárólag sem a világiakban, sem az egyháziakban keresni. Nem is csak a protestansoknál, hanem a katolikusoknál is észlelhető az. A bécsi urnapi menet most árnyéka se lehet annak, a mi 1848 előtt vala. És így van ez mindenütt. A vallási közöny nem kizárólagos baja egyik vagy másik vallásfelekezetnek, hanem előttünk áll, mint a 19-ik század kulturhistoriai, felette fontos tünete. Ez azonban nem azt jelzi, hogy vallás és keresztyénség meg fognak szünni. A népek vallásos szükségletei meg voltak minden időben, meg vannak ma is. Csak hogy a fejlődés törvényeinek e szükségletek is alá vannak vetve. Új bort ócska tömlőbe szedni nem lehet. És ezt a prot. lelkészeknek annyival inkább figyelembe kellene venniök, mert ők nem mint a kath. klerus, egy középkori intézménynek őrei, hanem a Krisztus keresztyénségének, mely lélek és élet, hirdetői és terjesztői. „Mi azon tudat alatt tespedünk, hogy lelkészi hivatásunkba való lépéskor minket a 16-ik század hitczikkeire megeskettek, és hogy maig a hitczikkekhöz az erre hivatott egyházi intézmény, a zsinat, hozzá nyulni nem mer.“

Az egyházi testületek nem mernek dogma kérdésekkel foglalkozni, mert félnek a széthullástól. Az egyesek visszariadnak ama bátorságtól, mely szükséges lenne a helyzet leplezetlen jellemzésére.

Mit tegyünk tehát? „Et ab inimicis discendum.“ A catholicismus a világ modern szellemi áramlatában is fenn tudja tartani magát; mert fáradhatlan tevékenységet fejt ki a nép vallástanításában, a klerikusok kiképzésében és a prudentia pastoralis érvényesítésében.

Tegyük ezt mi is!

Több gondal és humanosabb időn át foglalkozunk a confirmatioi tanítással.

Theologusainkat képezzük a praktikumokban is, s hassunk oda, hogy a fakultásokból ne mindjárt önálló hivatalba, hanem előbb káplánságba menjenek.

Végül ne riadjunk vissza az oly újításoktól, melyekre a nép már meg van érve.

A „**Protestans Hetilap**“-ban Joó István ír „Temetési szertartásainkról.“

A temetés egyházi cselekmény. Tehát az egyházi cselekményeinket általában szabályozó elvek itt is irányadók. A protestans cultusban uralkodó az igehirdetés, ez a központ.

Az ige erősít, vigasztal, bátorít, tanít és megnyugtat. Az emberi kebel legfogékonyabb az oktatás meghallgatására, töredelemre, kiengesztelődésre, akkor, midőn nagy veszteségek lesujtják, midőn a halált maga előtt látja. A ki máskor kerüli az Ur hajlékát és nem hallgatja az ige hirdetését, elmegy a temetésekre szokásból, tiszteletből, hályból vagy kíváncsiságból. Föl kell tehát használni az alkalmat és hirdetni kell az igét a koporsonál, mely különben némán is sokat beszél, sokra tanít

Az igehirdetéssel szoros és természetes viszonyba áll az ima és ének. Az ima a maga egyszerű fenségében,

az ének a művészet szépségében és bájában, méltó tényezői a ref. temetési szertartásnak, de a gyakorlatban annyi kinövés és ferdeség tapasztalható mindenikben, hogy azoknak megszüntetése elődázhatlan szükséggé vált.

Czikkiró igéri, hogy reá fog mutatni a kinövésekre és elfogja mondani reformjavaslatait, melyeknek életbeléptetésétől reményli, hogy temetési szertartásunk vallásos elveinknek és a jó izlésnek megfelelőbb leend.

## K Ü L F Ö L D.

### Ausztria.

(Az iskola kérdés.)

Ausztriában a felekezeteki iskolák kérdése (épen mint Belgiumban és Amerikában) mind nagyobb mérvet ölt. Így Csehországból négy érsek az osztrák vallás- és közoktatásügyi miniszterhez egy memorandumot terjesztett fel, melyben azt kéri, hogy miután a népesség túlnyomólag katolikus vallású, az összes iskolák a katolikus egyház felügyelete alá helyeztessenek, hogy „az egyház gyakorolja üdvös befolyását az ifjuság nevelésére“

(Az új vallásfelekezetek térítési kísérletei.)

Csehországban a kevés hivatású felekezetek lázas buzgalmat fejtenek ki, hogy minél több hivatást szerezzenek meg tanáiknak. E tekintetben különösen az irvingianusok tűnnek ki. Ezek nem is képeznek állam érvényes felekezetet, s épen ezért sokféle zaklatásnak lőnek kitéve. Az „Evangeliumi szövetség“ küldöttséget menesztett Bécsbe, mely a miniszternél s uralkodónál kihallgatást nyert, s kieszközlé ez apróbb felekezetek vallásgyakorlatának szabályozását.

### Görögország.

(Az új testamentom mint tankönyv.)

A görög közoktatási miniszter egy köriratot menesztett az iskolai előljáróságokhoz, melyben elrendeli, hogy az új testamentom minden állami iskolában olvastassék. E rendelkezést következtében annyi bibliát rendeltek meg, hogy még a legnagyobb biblia raktárok is kiürültek; s egy élelme kiadó rövid idő alatt új kiadást bocsátot közre. E rendelkezés foganatosítása előtt a missionariusok az egész országban alig tudtak évenként 1000 példányt elárúsítani

(Szt. Pál eddig ismeretlen levele.)

Egy Athoshegyi zárda könyvtárban egy régi görög kéziratot fedeztek fel, Pál apostol levelének két töredékét. Még nincs kitesztázva, hogy különbözik-e a töredékek szövege a már ismert levelektől.

### Törökország.

(A protestans vallás.)

Anglia törökországi nagy követe, Layard Henrik, azóta fáradozik, hogy a protestans vallást is államilag bevett

**Folytatás a mellékleten.**

Melléklet az „Erd. Prot. Közlöny“ 9. számához.

felekezetté tegye, s mint ilyent a megszabott jogokban és szabadalmakban részesítse. Eddig Törökországban csak örmény protestánsokat ismertek, s a többieknek csak jószívűségből tűrték meg.

Amerika.

(Példa az egyházak eladósodottságára.)

A torontói (Kanada) egyházak helyzete nem nagyon irigylésre méltó. Csupán a baptistáknak, kik hat kápolnával bírnak, nincsenek adóságaik. Az anglikánoknak (21 templommal) 380,000 franknyi adósága van. A presbytériánusok, bár ha csak 10 templomuk van, 600,000 frank adóssággal küzködnek s a methodisták adóságaik, 10 templommal, 615,000 frankra rugnak. Épen nem irigylendő állapot!

—z—y.

IRODALOM.

A magyarhoni protestáns középiskolák é a felügyelet kérdése. Ily című figyelemreméltó röpirat hagyta el a sajtót e napokban Jeszenszky István tollából, Kókai Lajos bizományában. Ára 40 kr. Sok figyelemreméltó megjegyzést tesz az állami felügyelet kérdésére mely, különösen azon famozus pontozatok hatása folytán, az utóbbi időkben oly nagy port vert fel egyházi s közéletünk terén. E kérdés történelmi fejlődésére vetett érdekes visszapillantás után, mely, a 18 század végétől s különösen a 40-es évek elejétől e tekintetben a legújabb időkig felmerült mozzanatokot érintvén, s különösen dicséretileg említvén fel Nógrádmegye 1831-iki tanügyi bizottságának e tárgyban körvonalozott véleményét, áttér nézetei kifejtésére, melyeket a következőkben összegezhetünk. A röpirat szerzője ezeket írja:

„A nemzet, midőn a középiskolai tanszervezést a törvényhozás útján is kívánja rendezni, ne vonja meg — figyelembe vevén az erre vonatkozó 1848. törvénykezéseket, — a kellő segédkezést a protestánsoktól, még pedig azon mértékben tegye azt, hogy iskoláikat azok, a hozandó közoktatási intézkedés rendezésének színvonalára emelhesék. Menten maradván az 1790—1 XXVI-ik törvénykezésk 5-ik szakasza azon jogerőben és gyakorlatban, a mint az eddig fenállott. S hogy azután ő felsége és a törvényhozás időről-időre megnyugtató tudomást szerezzenek arról, miként a protestánsok középiskoláik szervezésében a hozott közoktatási intézkedés határain belől rendezkednek-e? ennek megvizsgálására — nem pedig a beavatkozás céljából — a törvényhozás által évről-évre, a méltányosság szempontjából, saját vallású s arra érdemes s megbízható férfiak, egy külön e célra alkotott és szentesítendő törvénykezésk hozatalával választassanak. A megválasztandó férfiakat a

törvényhozási tanügyi bizottság hozza javallatba. S ezeknek tiszte lesz, tett vizsgálataikról a törvényhozást annak elnöksége útján haladéktalan értesíteni aként, hogy adott és törvénybe foglalt utasítások szerinél eljár vizsgálataikról felvett jegyzőkönyvet, a szükséges mellékletekkel együtt, három példányban a törvényhozás elnökének beszolgáltatják. Ezen jegyzőkönyvi példányokból, az azokhoz tartozó mellékletekkel együtt, egy marad az országgyűlés levéltárában, egy a vallás- és közoktatási miniszteriumnak, egy pedig az illető kerületbeli felekezeti főfelügyelőnek adatik át. A vizsgálatot szabályozó utasítást, illetve törvényjavaslatot a törvény útján hozott középiskolai tanszervezet pontjainak megtartásával, s az ezen oktatásügy ágára vonatkozó törvény határain belül, a törvényhozás tanügyi bizottsága készíti. A vallás- és közoktatási miniszterium tisztéhez fog tartozni, az általvett vizsgálati jegyzőkönyv és mellékleteiből minden iskola tanulmányi és egyéb állapotát szakértően megvizsgálni, s a törvényhozás elé terjesztendő évi közoktatási jelentésében mindenekről, hozzá csatolván a kapott jegyzőkönyv és mellékletek másolatát is, jelentést tenni, észrevételei és javaslataival egyetemben. Négy századtól állnak fenn a protestánsok tanintézetei, s ugyanannyi ideje, hogy az alvó szellemét felköltvén, ápolni kezdtek a haladó művelődést, tudományt hirdettek szét a hazában, lelket és szívet nemesítettek, s az ifju sarjadékot az emberi és a nemzeti érvényekben oktatták. És e protestánsok iskolái, melyeknek munkásai oly önzetlenül fáradoztak hivatásukban, most megfogyván vagytonban, gyöngülni kezdenek: vajjon nem volna-e méltó az országhoz és a törvényhozó testülethez, hogy azon milliókból, melyekhez ők is járulnak, juttattassék iskoláik emeléséhez? hogy így a nemzet köznevelődési és tudományos haladásán közreműködve, visszanyerjék egykori fényüket. És ime, a törvényhozás ez irányban követi nemes érzületének és kötelességének sügallatát, a mirigyos seb, mely egy századtól évesedik a nemzet testén, arról le fog hullani.“

\*  
\* \*

Vettük a tiszántuli ref. középiskolai tanáregyesület évkönyvét az 1879—80 évről. Ez évkönyvnek, mely Gergely Károly tanár szerkesztésében jelent meg, dús tartalmából kiemelendőknek tartjuk Imre Sándor, kolozsvári egyetemi tanár, kiváló jelesünk, értekezését, ily cím alatt: „A nyelvérzés élesztése és ez által a nyelv épségének fentartása.“ Kiváló nyelvtudásunk szokott alaposágával szól hozzá tárgyához, s kitűnő magyaros nyelvezete is szerfölött olvasatja magát. Egy másik figyelemre méltó közleményben: Mit csináltak száz évvel ezelőtt? cím alatt Békésy Gyula ismerteti egy Debreczenben 1770-ben a gymn. tanítók számára kiadott utasítást, melyben már igen sok, s bizonyos tekintetben tán nagyon is sok, benfoglaltatik

abból, a mit ma módszeres útasítások czimén bámulunk. Érdekes, vonzó cikk. A nagy gonddal összeállított névkönyv tartalmát teszik még: Az egyesületi tagok névsora. A közgyűlés jegyzőkönyve. Elnöki megnyitó beszéd. Szegedi Sándortól. Jelentés az egyesület állapotáról. Gergely Károlytól. Pénztárnoki jelentés. Osztalamm Ernőtől. Adatok a hód-mező-vásárhelyi reform. főgymnasium multjához. Futó Mihálytól. Javaslat a gymnasiumi vallástánítás ügyében. Melléklet a jegyzőkönyv 14. számához. Javaslat a ref. gymn. Értesítők egyöntetű kiállítása tárgyában. Futó Mihálytól. A református tanügy, különösen a debreczeni főiskola legregibb történetéből. Géresi Kálmántól. Statisztikai adatok a tiszántuli ref. egyházkerületbeli középiskolákról, a beküldött értesítések alapján összeállítva. Gergely Károlytól.

\* \*

„Futkározó hamis atyafi, vagy alealcázott nazarénus“ czim alatt Könyves Tóth Kálmán írt egy népszerű elmélkedést. E kis röpiratában, mely igen méltó az elolvasásra, szerző a nazarénusok tanai ellen kel ki, kik a baptistákkal kezét fogva, kötéllel fogdossák a hiveket, sa kitmételyező röpiratoknak a népközé szórásával, s mézes-mázos beszédeikkel megejtenek, azt erkölcstelen s dőre hitelveik által a kárhozatra vezérlik. Épületes, tanulságos kis elmélkedés ez, egyszerű, igazi magyaros nyelven írva. Egy példány ára 10 kr; tömeges megrendelésnél minden 10 példányra egy tisztelet példány jár. Megrendelhető utalvánnyal vagy utánvét mellett szerzőnél, K.-Laczházán. Különösen ajánljuk olvasóink becses figyelmébe.

—z—y.

## AZ „ERD. PROT. KÖZLÖNY“ TÁRCZÁJA.

### A CSODA.

#### TIZ ÉVESKORI EMLÉKEK.

Irta: ANDRÉ THEURIET.

Fordította: Julia.

#### II.

(Folytatás.)

Feleúton, szembe a zsandár laktanyával, meg kelle állapodnunk, nem birtam tovább menni.

Atyám felvezetett a káplár szobájába, s elbeszélte neki balesetemet. A „káplárné“, szánalomra indítatva, még pár hasábot dobott a kandallóba, mi közben levetkőztettek, s a pompásan „világló“ tűz gyöngé, didergő tagjaimat felélesztette merevségökből. Gondolni sem lehetett arra, hogy újra reám adják öltönydarabjaimat; a káplárné felajánlotta egyik gyermekéze ruháit, s még most is emlékszem azon kellemetlen érzésre, melyet a kis zsandár durva vászon inge okozott bőrömnek, midőn azt magamra öltöttem. Ez ifjú káplár-csemete nadrága igen hosszú volt nekem, s ujjasának széle térdemet verdeste. E kevéssé lovagias öltözetben tértem haza e napon, hol mindjárt, egy kis szidással, ágyba fektettek, s aztán egy csésze forró illatos szekfü-theával láttak el, melyet már félig álomba merülten nyeltem le.

Olyan kis városban, minő a miénk, természetes, hogy kalandom, több napon át, közbeszéd tárgyát képezé. A sétány körül ásott áztatók veszélyeseknek nyilvánítottak, s a helybeli lap felszólította a városi előljáróságot, hogy va-

lamennyi kender áztató gödröt tömessen be. Nevezetes egyénemé lettem, s nagyon büszke lettem ez új szerepre. Azért tehát két nap mulva, ámbár hogy önkénytelen fürdöm következtében, még nagyon náthás voltam, siettem átszaladni a Péche kisasszonyokhoz.

Belépésem nagy feltűnést okozott. A tanoncz-lánykák mind felálltak, hogy megöleljenek, s Hortensia kisasszony is arcomhoz dörzsölte szőrös állát.

— Tehát itt vagy „fiacskám“! — kiáltott fel — ugyancsak szépen jártál, szegény kicsikém. Tudod, épen rólad beszéltünk most e hölgyekkel

Egy szót sem birtam felelni, hangom egyszerre elakadt, a mint a többi leánykák mögött Francinet pillantottam meg anyjával. A barna hajfonatú Dulcinea kíváncsian szegezte reám nagy fekete szeméit, melyeknek tekintete minden véretem szivemre kergette.

— Még most is egészen sáppadt — szólt Celéna kisasszony — félreértve halványságom okát.

— Van is miért, egy oly fürdés után. Beszélj el, hogyan történt a dolog — szólt Hortensia kisasszony.

Kissé visszanyertem higgadságomat, s egészen büszkévé tétetve Francine figyelme által, elbeszéltem, hogyan gurultam be a fütől eltakart gödörbe; hanem attól őrizkedtem, hogy kijelentssem okát, miért nyargaltam oly eszetlenül a réten keresztül.

— Oh! — kiáltott fel a jószívű Hortensia, kezeit összekulcsolva — elgondolhatják, milyen borzasztó helyzet volt? Még egy percz s vége lett volna szegénynek Valóságos csoda, hogy meg tudott menekülni.

— A szent szűz védelmezte őt — tette hozzá komoly hangon Celéna.

— Igaz, a gondviselés keze ezen is, mint mindenben, meglátszik. A szent szűz védelmébe fogadja mindazokat, kik hozzá folyamodnak, s tudta, hogy Jakab istenfélő gyermek. Bizonyos vagyok benne, kicsikém, hogy midőn láttad, mily nagy veszélyben forogsz, elmondta egy „Ave Máriát?”

Hallgattam, s zavartan forgattam ujjaim között fővegemet, mialatt megátalkodottan néztem cipőim orrát.

— Valóban? — kérdezte Celéna kisasszony — valóban gondoltál volna arra, hogy egy imát küldj bajodban a szent szűzhez?

Higyjék el, nagy zavarban voltam; csak képzelje magát bárki is helyzetembe. Egyfelől igent mondani, szemtelen hazugság lett volna; ha pedig nemmel felelek, vallástalan istentagadónak tartanak, megbotránkoztatam e buzgó vén leányokat, s elveszitem irántam való jó indulatjukat. És aztán ott volt még Francine is anyjával, a kis varróleánykát nem is számítva; személyem fontossága egészen mámorossá tett, s épen nem bántam, ha tovább is szíthattam az érdekeltséget, melyet kis személyem előidézett... Valami érthetlent hebegtem, s oly piros lettem, mint a pipacs.

— Ne bántson az álszemérem — szólt sürgetőleg Hortensia kisasszony — felelj, mond ki egyenesen „fiacskám” elimádkoztál egy „Ave“-t, nemde?

— Istenem — mormogtam halkán — Istenem, kisasszony, úgy van, el.

— Látják hölgyeim — kiáltott fel diadalmasan Hortensia kisasszony — a szent szűz meghallgatta a fiú imádságát, s csodatevőleg megmentette őt!

— Ugy van, valódi csoda — bizonyította Celéna ünnepélyes hangon — mindebből az látszik, hogy szűz Mária védelmébe vette e fiút. Ez eset elég anyagot adhat gondolkozásra a hitetlenek s szabad szelleműeknek, — tette hozzá, jelentős pillantást vetve az ablakon át, nagynéném lakása felé.

Tehát tökéletes hőssé lettem. Édesgettek, kényeztettek. Hortensia kisasszony sütemény-darabot adott; a varróleányok megczirogattak; Francine anyja, távoztakor, vállamat megveregette, s Dulcineám, midőn kilépett az ajtón, még egyszer visszafordult, s bámulattal és irigykedve nézett azon fiúra, kit a szent szűz oltalmába fogad s különösen vele foglalkozik.

Nem tudtam hova legyek jó kedvemben. Ugy éreztem, mintha vállaimból szárnyak nőnének ki, s hogy lengyel sipkámot fejem felett sugárzó fénykörrel cseréltem volna el.

Azonban, a mint ismét kiléptem a szabad légre, di-csőségem mámorosa kissé oszlani kezdett.

Nem tudtam némi lelkifurdalás nélkül gondolni azon hazugságra, melyvel lelkiismeretemet megterheltem. Mindez nem valami lovagias tett volt, és ragyogó példányképem, az erényes és vitéz Don Quichotte, bizonyynyal nem hazudott volna ily arcátlanul, habár magát Toboza Dulcineát ábrándította volna is ki ez által.

Hanem a végén is, szoltam magamban, hogy elhallgattassam az önvád szavát, miért fogtak ezek a vén leányok olyan kurtán? A dolognak különben legkisebb fontossága sincs; mindenki tudja, hogy a Péche kisasszonyok nagyon együgyűek, azt fogják gondolni, hogy tréfát akartam űzni velők, s szembe kaczagják őket.

De két vakbuzgó barátnőm nélkül számítottam. Oly nagyon ragaszkodtak az ők csodájukhoz, mintha épen ők követték volna el. Hortensia kisasszony elbeszélte valamennyi munkaadójának, s a következő vasárnapon Celéna kisasszony jelentést tett róla az olvasó-kiosztó-egylet gyűlésén. A csodaszzerű történet híre csakhamar befutotta az egész várost, minden újabb elbeszélésnél kiszépitve s megbővitve. „A kis Jakab beleesvén a kenderáztatóba, egészen elmerült a mély vízbe, s közeledni érezte már halálát, midőn egyszerre az a gondolata támadt, hogy a szent szűzhöz folyamodjék segélyért; alig mondotta el a „Mennyei üdvözlés” első szavait, midőn egy láthatatlan kar nyúlt le hozzá, s kihúzta őt a mélység torkából.”

Mily nagy tisztesség ez az egyházközönségre nézve, és a lelki épülésre mily bő anyagot nyújt! A szent egylet tagjai tömegesen látogatták meg a rétet, mely tanuja volt e csodaszzerű ima betöltésnek, s némelyek, a bigottabbak közül, a kenderáztató szemetes vizéből tele palaczkokkal vittek haza.

Az ezeket követő csütörtökön, mikor megérkeztem nagynénémhez, nagyon gondolkodónak s szórakozottnak találtam őt.

— Jöjj be, s zárd be magad után az ajtót — szólt komoly hangon.

Teréz néném utrechti bársonnyal bevont türpe pam-lagon ült, egy pohár-szék mellett, melyen befőttel telt üvegek álltak, s azokat fehér papírral gondosan kötözgette be. A nap, a mint áttörődött az ócska karton ablak-függönyön, fényét a kandalló oszlopszatára s tetejére vetette, honnan egy furulyázó pásztor gúnyosan látszék letekinteni reánk. Nagynéném, mi közben szétdarabolta a papirlapokat, komolyan összeránczolta szemöldeit, s barna hajának magasra feltűzött szálait az olló hegyével ide-oda toltta.

— Jakab, — szólalt meg végre a szokottnál ünnepélyesebb hangon — nézz jól a szemembe. A városban sokat beszélnek rólad e perczben, a kenderáztatóban vett fürdőd miatt. S a dolgot egészen másként beszél, miként te azt nekünk elmondta. Igaz-e azon hír?

Szivem hevesen dobogott, fejemet lesütöttem, s álszentelkedő arcczal szoltam:

— Mit néném, mit mondanak? . Én nem tudok róla semmit.

— Nagyon sajtáságos dolgokat beszélnek, melyek, ha valósággal megtörténtek volna, egészen zavarba ejtenék józan gondolkodásomat.

(Vége következik.)

## KÜLÖNFÉLÉK.

Kolozsvár, 1880. febr. 28-án.

— A középtanodai törvényjavaslat — mint a lapok írják — a miniszteri tanács tárgyalásán átment, s a költségvetési vita befejeztével az országgyűlés elé fog terjesztetni.

— „A Magyar protestans egyházi és iskolai figyelő“ közlebbi füzetében a nagyérdemű Hajnal Abel, nyug. esperes felszólalása nyomán, Czelder Márton a nép számára egy vallásos irányú olcsó folyóirat megindításának eszméjét veti föl, s e végett egy egyesület alakítását hozza javaslatba az egyházi hatóságok hivatalos támogatása mellett. A magyar szöveg német és tót nyelven is kiadandó volna, s a tiszta jövedelem egy harmada írői díjazásra, kétharmada a domestikára lenne fordítandó. Figyelemre méltó kérdés!

— Ábrahám születéshelye. Mult hó 24-én Ufra chaldeai városban, mely a tudósok szerint nem más, mint a bibliai Ur, így tehát Ábrahám születéshelye, tűz ütött ki. Ábrahám állítólagos születésházát még most is mutogatják a jámbor hívőknek, s a benszülöttek „Bet Chalil Allah“-nak (Isten barátjának háza) nevezik. Az említett tűz a városka legnagyobb részét elhamvasztotta. A városka jámbor lakói azon hiedelemben, hogy Ábrahám szülőházát a tűz meg fogja kimélni, minden drágaságaikat odavitték. A házikó véletlenül épségben maradt, bár a közellévő épületeket a tűz mind elhamvasztotta, s e körülmény csak megerősítette a benszülöttek azon hitét, hogy az csakugyan Ábrahám szülőháza.

— Nazarénusok Csabán. A nazarénus vallás, mint a Békésm. Lapok-ban olvassuk, Csabán is terjedni kezd. Először Orosházáról és Vásárhelyről áthozva, a szőlőkben hódított hiveket, most azonban már a városban is, különösen a szegényebb sorsuak között gyakoriabbak kezdenek lenni az áttérések. Az illetők eleinte titkolóznak azzal, hogy az új vallásra tértek, de lassacskán megszokják a megrovást és gunyt, mit rokonságuktól és ismerőseiktől tűrniök kell, és nyíltan bevallják nazarénus voltukat. A józan csabai nép erélyesen lép fel ez új vallási irány ellen s a kik elfogadják az államveszélyes hit-elveket, nagyobbára a túlbuzgó vallásosság áldozatai. Sokan vannak Csabán az

ugynevezett „bibliások“, a kik iskolázatlan eszkkel a szentírásnak adják fejöket, s a nép alsó rétegei közt nagy tekintélyre tesznek szert. Ezek azután, a kik gyakran vallásos dolgok felett a papokkal is vitába bocsátkoznak, hű plántálói az „új eszméknek“.

— A boszorkányok Oroszországban. Az orosz köz-nép szellemi fejletlenségét igen élénken jellemzi az eddig kevés figyelemre méltatott boszorkánysági dolgok. A hit a boszorkányokban, melyek természetfölötti erővel ártalmára tudnak lenni az embereknek és állatoknak, a hit a javasasszonyokban, kik konvulziv állapotukban babonás félelem és tisztelet tárgyai, Oroszországban általános el van terjedve. Nincs falu, melynek nem volnának meg a maga boszorkányai. Ezenfelül Oroszországban igen el van terjedve a „chlisti“ vallásfelekezlet, melynek nőtagjai böjtölés és vezeklés folytán hiszterikus rohamok által támadtatnak meg, örült beszédek a hívő tömeg által mint szent kijelentések fogadtatnak. S mindezek ellen nem történik semmi intézkedés. A lelkészek vagy közönyösen viselik magukat, vagy személyes érdekekből még elősegítik a tévhitet. E megjegyzésekre a Nowgorodban közlebb lefolyt per adott alkalmat. A törvényszék ugyanis 4 havi fogságra ítélte el 4 paraszta-asszonyt és 50 vessző-ütésre egy parasztot, a kik azon váddal állottak elő, hogy öket az asszony megbabonázta. A törvényszék az ítéletet arra alapítja, hogy a parasztok által feltüntetett jelenségek tettetesen alapszanak.

— A közoktatás állapotja 1878-ban. A közoktatási miniszternek az ország 1878-diki közoktatási állapotáról a törvényhozás elé terlesztett jelentéséből a következőket idézzük: 1878-ban a tankötelesek száma volt: 2.116,863. Ezek közül 6—12 éves koru 1.522,809, 13—15 éves 604,054. Az ország lakóinak száma ugyanakkor 13,576,480 volt. A tanköteles gyermekek közül iskolába járt 1.627,919, nem járt iskolába 498,944. E szerint az iskolába járó tankötelesek, az összes tanköteleseknek 77<sup>90</sup>/<sub>100</sub>-át, s az iskolába nem járók 22<sup>10</sup>/<sub>100</sub>-át tették. Van 268 olyan község, a melyben semmiféle iskola nincs s 1718 olyan község, melyekből a tankötelesek a szomszéd községek iskoláiba kénytelenek járnak.

### A SZERKESZTŐ POSTÁJA.

— A kanonika visitatio kérdésében beküldött több cikk, tárgyhalmaz miatt késik.

— Gönczi Lajosnak, Sz.-Udvarhelytt Pro et contra meglévin világitva a kérdés, nem volna-e jobb bevárni a közgyűlést?